

RAPORT

DE PREVENIRE A CRIZELOR

iulie-octombrie 2009

Institutul pentru
Dezvoltare și Inițiative
Sociale (IDIS) „Viitorul”

- Corneliu Ciurea • Adrian Buligari • Igor Munteanu
- Alexandru Fală • Marcela Dillon

www.viitorul.org

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”

**RAPORT
DE PREVENIRE A CRIZELOR
IULIE-OCTOMBRIE 2009**

*Corneliu Ciurea
Adrian Buligari
Igor Munteanu
Alexandru Fală
Marcela Dilion*

Acest raport a fost pregătit cu sprijinul financiar al BTĐ (Balkan Trust for Democracy) și Think Tank Fund al OSI.

Opiniile exprimate aparțin autorilor. Nici Administrația IDIS „Viitorul”, și nici Consiliul Administrativ al Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul” nu poartă răspundere pentru estimările și opiniile prezentate în cadrul acestei publicații.

Orice utilizare a unor extrase ori opinii ale autorului acestui Studiu trebuie să conțină o referință la IDIS „Viitorul”.

Pentru orice informație legată de acest raport, contactați Coordonatorul produsului, Cornel Ciurea: cornel.ciurea@viitorul.org.

CUPRINS

ABSTRACT: FACTORII DE RISC CE AFECTEAZĂ REPUBLICA MOLDOVA.....	6
SOCIAL	15
I. TINERETUL DIN MOLDOVA, VIOLENȚA POLITICĂ ȘI LECȚIILE DIN 7 APRILIE	15
1.1. PRINCIPALELE MIȘCĂRI DE PROTEST ALE TINERILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA.....	15
1.2. DIMINUAREA INFLUENȚEI ORGANIZAȚIILOR DE TINERET ÎN REPUBLICA MOLDOVA.....	21
RISCURI ȘI PROBLEME	28
PREDICȚII	28
RECOMANDĂRI	29
II. NEVOI SOCIALE ȘI RĂSPUNSURI LA ELE	31
2.1. SPORIREA POTENȚIALULUI DE PROTEST CU TENTĂ SOCIALĂ	31
2.2. SĂRĂCIA	35
2.3. ȘOMAJUL	42
2.4. PROBLEME SPECIFICE PERSOANELOR VÂRSTNICE	47
2.5. PRESTAȚIILE SOCIALE: ȘANSE REDUSE LA SUPRAVIEȚUIRE	51
RISCURI ȘI PROBLEME	56
PREDICȚII	57
RECOMANDĂRI	58
REGIONAL	60
III. INSTABILITĂȚI REGIONALE: DEFICIT AL MODELULUI DE TRANSFORMARE	
ORI EȘECUL ELITELOR?	60
RELAȚII DE VECINĂTATE SUB POVARA ALEGERILOR	60
POLITIC	105
IV. CRIZA POLITICĂ DIN CHIȘINĂU ȘI ATRACȚIA REZULTATELOR SUBOPTIME	105
4.1. RISCURILE RELAȚIEI GUVERNARE-OPOZIȚIE ÎN PERIOADA AUGUST-DECEMBRIE 2009	105
4.2. RISCURILE LEGATE DE COMPORTAMENTUL POLITIC ÎN INTERIORUL	
ALIANȚEI PENTRU INTEGRARE EUROPEANĂ	110
RISCURI ȘI PROBLEME	117
PREDICȚII	117
RECOMANDĂRI	118
ECONOMIE	121
V. STAREA ECONOMIEI: IMPACTUL CRIZEI GLOBALE ASUPRA REPUBLICII MOLDOVA.	121
5.1. EVOLUȚII ECONOMICE REGIONALE	121
5.2. ECONOMIA MOLDOVEI – ÎNTR-O DERIVĂ ÎNCĂ SUPORTABILĂ	123
5.3. IMPACTUL CRIZEI ASUPRA STABILITĂȚII BUGETARE ȘI A SALARIILOR	131
5.4. ACORDUL CU FMI – UN POSIBIL COLAC DE SALVARE	133
RISCURI ȘI PROBLEME	138
PREDICȚII	138

ABSTRACT:

FACTORII DE RISC CE AFECTEAZĂ REPUBLICA MOLDOVA

*Riscul major cu
care se confruntă
Republica Moldova
este de natură internă*

Multitudinea de riscuri care amenință în ultimul timp securitatea Republicii Moldova nu poate să nu ridice problema capacității statului de a le face față, în condițiile crizei economice mondiale și a procesului de transfer de putere ce are loc la Chișinău. Diverse argumente concură pentru a arăta starea sporită de vulnerabilitate în care se găsește Republica Moldova. În primul rând, riscul major cu care se confruntă Republica Moldova este de natură internă. Criza politică și imposibilitatea alegerii președintelui ar putea antrena un nou ciclu electoral și înscrie Moldova pe orbita unor alegeri parlamentare continue, astfel reprezentând un pericol care nu poate fi trecut cu vederea. Este de remarcat în acest sens predominarea factorului intern asupra factorului extern în evaluarea pericolelor iminente la adresa securității Republicii Moldova. Acest fapt contrastează cu studiile realizate anterior care au pus în permanență accentul pe factorul extern ca fiind predominant în periclitaarea situației interne a statului. Este suficient să ne uităm peste tematica studiilor realizate anterior în domeniul securității naționale pentru a constata deplina întâietate a cercetărilor axate pe conflictul transnistrean, problema frontierelor, implicarea organizațiilor internaționale – NATO, GUAM, CSI, OSCE, și a statelor precum Rusia etc. Pentru moment, însă, există o înțelegere a faptului că provocările față de statalitatea Republicii Moldova sînt rodul unor tensiuni locale, ele urmînd a fi soluționate printr-o mobilizare internă (dar, posibil, cu ajutorul comunității internaționale). Acest fapt îl subliniază Prim-ministru Vladimir Filat atunci cînd insistă asupra faptului că „trebuie să fim independenți în totalitate, fără angajamente față de unii sau alții”.¹

Negocierile cu privire la alegerea președintelui antrenează un număr mare de actori, fiind extrem de complexe și depinzînd de foarte mulți factori. Complexitatea lor derivă din faptul că,

¹ <http://www.stireazilei.md/news-1843>

deși, toate părțile implicate în tratative, recunosc necesitatea evitării alegerilor anticipate, fiecare din ele au o marjă foarte îngustă de manevre fiind, în anumite condiții, dispuse să intre în alegeri anticipate dar să nu accepte compromisul.

Este de remarcat că criza politică din Chișinău nu este indusă din exterior, fiind, în mare parte, rezultatul imperfecțiunilor constituționale legate de alegerea președintelui țării. Modificările constituționale operate în iunie 2000 care au recalibrat sistemul politic din Republica Moldova, conferindu-i o alură parlamentară, stau la baza blocajelor existente astăzi. Aceste blocaje nu pot fi eliminate în timp util din cauza procedurii complicate de modificare a constituției ce reclamă cel puțin o jumătate de an. Din această cauză actorii politici sînt constrînși să tranșeze disputele lor folosindu-se de cadrul juridic existent, neavînd opțiunea modificării lui. Prin urmare, asistăm la intrarea într-un cerc vicios ieșirea din care poate să se producă doar pe calea medierilor și compromisurilor.

Alegerea președintelui țării, deși extrem de importantă, este doar un element din procesul de transfer al puterii ce are loc la Chișinău. Chiar dacă pînă la momentul dat nu există premise de a crede că acest proces ar putea fi întrerupt, sistemul politic întîmpină în continuare numeroase piedici ce ar putea conduce la subminarea lui: imposibilitatea destituirii anumitor persoane din funcții sau, din contră, excesul în disponibilizarea persoanelor cu funcții de răspundere, tergiversări generate de incapacitatea atingerii compromisului în cadrul Alianței pentru Integrare Europeană, desemnarea unor persoane discutabile în funcții înalte, protestele stradale ale pensionarilor etc. Toate aceste riscuri prezente nu au fost inventariate pînă acum, deși ele reprezintă un adevărat călcîi ai lui Ahile al regimului politic constituit după alegerile din 29 iulie.

Criza economică este un alt subiect de maximă actualitate care se suprapune peste riscurile politice. Economisții apreciază că Republica Moldova a intrat în recesiune cu scăderi de aproximativ 6 - 7 % a PIB-ului. Această criză economică este alimentată și de o gestionare ineficientă a resurselor, datorată procesului electoral din țară. Potrivit declarațiilor oficialităților moldovene imediat după preluarea funcțiilor, deficitul bugetar pentru anul 2009 se ridică la 14% din Produsul Intern Brut sau la 8,5 miliar-

---

Criza politică din Chișinău nu este indusă din exterior, fiind, în mare parte, rezultatul imperfecțiunilor constituționale legate de alegerea președintelui țării

Alegerea președintelui țării, deși extrem de importantă, este doar un element din procesul de transfer al puterii ce are loc la Chișinău

Această criză economică este alimentată și de o gestionare ineficientă a resurselor, datorată procesului electoral din țară

Condiționările stricte și negocierile purtate cu oficialitățile FMI vorbesc, totuși, despre faptul că Moldova se află încă, cel puțin, în categoria statelor aflate sub tutelă

de lei. Ulterior, în urma intervențiilor sale, guvernul a declarat că deficitul bugetar va constitui doar 9,5% din PIB ceea ce a însemnat o diminuare semnificativă datorată în mare parte creditelor contractate.² În aceste condiții, declarația premierului cu privire la faptul că semnarea unui acord cu FMI reprezintă „singura speranță a Republicii Moldova” reprezintă un indiciu al unei evidente incapacități a statului de a face față provocărilor economice.

În asemenea situație, noțiunea de „failing state” (stat care eșuează), chiar dacă poate excesivă, surprinde anumite aspecte ale realității din Republica Moldova. Un alt termen acreditat „fragile state” (stat fragil) pare să fie mai acceptabil pentru sensibilitățile autohtone. În tot cazul, indiferent de termenul utilizat, aceste noțiuni descriu situația statelor ce au nevoie de un tratament urgent pentru probleme interne. Acest tratament, sub forma împrumuturilor și ajutoarelor, oferit, de obicei, de donatorii externi, urmează să fie, însă, gestionat de guvernele locale aflate în dificultate atât din cauza populației traumatizate cât și din cauza lipsei de capacități, voință sau legitimitate pentru îndeplinirea reformelor.³ În acest sens, termenii în cauză acoperă parțial realitatea din Moldova, dar situația nu este comparabilă cu cea a statelor eșuate clasice. Evident, că Moldova nu poate fi comparată, sub acest aspect, cu astfel de state falite (failed state) precum Afganistan, Irak, Somali, Liberia, etc. Totodată, această clasificare include în categoria statelor în curs de eșuare (failing state) astfel de țări precum Indonezia, Columbia, Sri-Lanka, Sudan și Nepal, adică state care nu exercită decât parțial monopolul asupra exercitării legitime a forței și a aplicării politicilor fiscale.⁴ Republica Moldova nu este un caz clar din punctul acesta de vedere. Chiar dacă funcția exercitării forței legitime este zdruncinată serios în Republica Moldova, situația aici este relativ stabilă și nu inspiră mari neliniști comunității internaționale. Moldova va beneficia în viitorul apropiat de un ajutor financiar substanțial de peste 1 miliard de dolari furnizat doar de către statele occidentale (împreună cu FMI) ceea ce denotă că comunitatea donatorilor merge pe formula unui micro Plan Marshall pentru acest stat. Acest ajutor atestă un credit de încredere în capacitățile statu-

² <http://www.voceabasarabiei.net/index.php/stiri/economic/5276-prim-ministrul-vladimir-filat-a-participat-astzi-la-linia-direct-cu-cititorii-ziarului-komsomoliskaia-pravda-v-moldove>

³ Tim Carrington, „Managing the recovery of failing states”, Part 1, in www.theglobalist.com, 06.10.2009

⁴ Ульрих Шнекенер, «Распад государства как глобальная угроза», in Internationale Politik, 6/2003

lui de a gestiona resursele financiare din partea organizațiilor internaționale, fapt care reflectă o certitudine că Moldova se află încă pe linie de plutire. Cu toate acestea, condiționările stricte și negocierile purtate cu oficialitățile FMI vorbesc, totuși, despre faptul că Moldova se află încă, cel puțin, în categoria statelor aflate sub tutelă.

Chiar dacă oficialitățile moldovene declară că creditele FMI reprezintă singurul colac de salvare pentru Republica Moldova, situația dată nu este caracteristică doar pentru statele sărace de talia Moldovei, fiind aplicabilă și statelor din Uniunea Europeană. România la momentul dat negociază o tranșă de 1,5 miliarde de euro, neacordarea căreia ar putea însemna intrarea în imposibilitate de plată a salariilor și pensiilor a guvernului României. Cu toate acestea, criza politică de la București și căderea guvernului Boc, îi determină pe experți să aprecieze ca fiind 50/50 șansele acordării acestei tranșe deoarece Fondul condiționează disbursarea ei prin adoptarea bugetului până pe data de 10 decembrie, astfel existînd un risc sporit de blocare a achitării salariilor și pensiilor.⁵ Acest fapt atestă că liniile de demarcare între statele slabe (weak states), statele pe cale de a eșua (failing states), statele falite (failed states) sînt extrem de subțiri și poroase, făcînd greu de clasificat cazul Republicii Moldova.

Totuși, putem vorbi despre o anumită stare de precaritate aprofundată sau de vulnerabilitate sporită în care se găsește astăzi Moldova, ceea ce n-ar trebui să sune ca un verdict pentru acest stat. Proliferarea problemelor, situația caracteristică fazelor de criză, pune la încercare capacitățile statului de a face față acestor provocări. Pînă la urmă, diferența dintre un stat eșuat și pe cale de a eșua, pe de o parte, și un stat funcțional, pe de altă parte, vizează abilitatea lui de a mobiliza resurse și de a construi parteneriate în vederea depășirii crizei pe cont propriu. Astfel, statele care înfăptuiesc reforme trebuie să dea dovadă de trei elemente cruciale: 1) voință politică; 2) competențe necesare și 3) legitimitate, tradusă în sprijinul populației. Toate aceste trei elemente sînt astăzi în construcție în Republica Moldova.

În cadrul prezentului raport am inserat studii ce cuprind pa-

⁵ <http://www.financiarul.ro/2009/11/03/tanasescu-transa-de-la-fmi-depinde-de-aprobarea-bugetului-inainte-de-10-decembrie-2009/>

Putem vorbi despre o anumită stare de precaritate aprofundată sau de vulnerabilitate sporită în care se găsește astăzi Moldova, ceea ce n-ar trebui să sune ca un verdict pentru acest stat

---

*Mizele competiției
electorale în
Republica Moldova și
Ucraina sînt de ordin
sistemic, fiind vădită
o anumită întîrziere
în promovarea
reformelor, în timp
ce în România
conflictele politice
țin mai degrabă de
stilistica discursivă a
actorilor săi*

tru teme sensibile ce conturează domeniul depozitare de riscuri pentru securitatea Republicii Moldova: regional, politic, economic și social.

Raportul semnat de Igor Munteanu, „Instabilități regionale: deficit al modelului de transformare ori eșecul elitelor?” analizează situația vecinilor Republicii Moldova – Ucraina și România prin prisma interdependențelor existente și a efectelor posibile de contagiune dintre state în măsură să amplifice sau să diminueze riscurile interne ce amenințază securitatea Republicii Moldova. Autorul insistă asupra ideii de interactivitate în virtutea căreia orice modificare politică și economică dintr-un stat din regiune poate avea efecte vizibile asupra vecinilor săi. De asemenea, în raport este inventariată starea relațiilor moldo-ucraniene și moldo-române și identificată agenda problemelor comune. Autorul sugerează o anumită desincronizare a acestor state datorată statutului lor diferit în raport cu Uniunea Europeană, în pofida existenței unor similarități izbitoare în ceea ce privește instabilitatea politică și starea de tensiune generată de contextul electoral. În opinia autorului, mizele competiției electorale în Republica Moldova și Ucraina sînt de ordin sistemic, fiind vădită o anumită întîrziere în promovarea reformelor, în timp ce în România conflictele politice țin mai degrabă de stilistica discursivă a actorilor săi. Din această cauză, conflictele politice au subminat adoptarea legislației necesare pentru contracarea crizei economice în Ucraina și Republica Moldova, acest lucru fiind mult mai puțin vizibil în România, în ciuda conflictului înverșunat între președintele Băsescu și majoritatea parlamentară nou-formată.

Principalele predicții înaintate de autor vizează normalizarea relațiilor dintre Republica Moldova și statele vecine, atenția Moldovei și Ucrainei fiind absorbită de semnarea Acordurilor de Asociere cu Uniunea Europeană, fapt ce reclamă o uriașă investiție de resurse, energie și inteligență politică. Conturarea acestei normalizări, determinată în mare măsură de venirea unei noi guvernări la Chișinău confirmă accentuarea riscurilor interne în detrimentul celor externe. Principalele provocări pe care trebuie să le înfrunte în viitorul apropiat Ucraina și Moldova – state care suportă constrîngerea unor factori structurali similari – țin de relansarea relațiilor cu Fondul Monetar Internațional, depășirea situației de paralizie și indecizie politică,

asigurarea stabilității în ceea ce privește realizarea procesului de transfer al puterii, menținerea cursului de integrare europeană și atragerea de fonduri occidentale.

Raportul pe domeniul politic intitulat “Criza politică din Chișinău și atracția rezultatelor suboptimale”, realizat de Cornel Ciurea, ia în calcul două grupuri de factori de risc care ar putea în viitorul apropiat afecta prestația guvernului moldovean, conducând, la limită, până la o destabilizare a situației politice din țară – impasul negocierilor dintre Alianța pentru Integrare Europeană și Partidul Comuniștilor din Republica Moldova, pe de o parte, și riscurile interne ale AIE determinate de rivalități, interese clientelare și incongruențe ideologice. În opinia autorului, negocierile dintre AIE și PCRM se îndreaptă într-o direcție suboptimală din cauza lipsei de încredere reciprocă a actorilor politici și a incapacității de a găsi soluții pentru problema tratării părții învinse. Rezultatul suboptim este consecința imposibilității distrugerii reciproce, fapt confirmat, în primul rând, de experiența politică anterioară din Moldova, situație denumită în literatura de specialitate drept ”pluralism by default”. Această situație va condamna partidele politice din Moldova la o confruntare acerbă cu șanse minime de ieșire din acest cerc vicios al adversității ireconciliabile. Cele mai realiste scenarii par a fi cele care sugerează fie alegeri anticipate, fie fisurarea PCRM și atragerea unor voturi individuale pentru votarea președintelui fără asentimentul partidului. În ambele cazuri, există riscuri mari de producere a crizelor politice.

Situația politică din Moldova poate fi descrisă ca fiind instabilă politic și datorită unor posibile jocuri și strategii politice interne ale AIE care ar putea fi greu de descifrat, existând pericolul formării unor grupuri clienteliste orientate împotriva interesului public. Această concluzie, avansată de autor, ia în vedere experiența politică din trecut a Republicii Moldova și, în special, fragmentarea excesivă și recurența conflictelor intestinale din interiorul Alianței pentru Democrație și Reforme, aflată la guvernare în perioada 1998-2001. În raport sînt identificați următorii factori de risc ce ar putea genera fricțiuni în interiorul Alianței: 1) factorul partidist, care atrage atenția asupra centralizării excesive a partidelor din Republica Moldova și 2) factorul structural care ia în vizor congruența

---

Cele mai realiste scenarii par a fi cele care sugerează fie alegeri anticipate, fie fisurarea PCRM și atragerea unor voturi individuale pentru votarea președintelui fără asentimentul partidului. În ambele cazuri, există riscuri mari de producere a crizelor politice

---

Economia Moldovei este în recesiune, iar în 2009 PIB-ul va fi în scădere în comparație cu anul precedent, reprezentând o scădere nominală de 6% din PIB

ideologică a partidelor, slăbiciunea centrului politic și clientelismul politic. Raportul sfârșește printr-o serie de recomandări ce sugerează intensificarea medierilor dintre diverse componente ale eșichierului politic și consolidarea internă a partidelor politice.

Partea economică a fost acoperită de Alexandru Fala, raportul căruia “Impactul crizei asupra economiei Republicii Moldova” reprezintă o radiografiere a situației economice în momentul preluării guvernării de către AIE, oferind pronosticuri ale evoluției principalilor indicatori economici în viitorul apropiat. Autorul susține că economia Moldovei este în recesiune, iar în 2009 PIB-ul va fi în scădere în comparație cu anul precedent, reprezentând o scădere nominală de 6% din PIB. Cu toate acestea, datorită evoluțiilor pozitive din regiune, precum și datorită creșterii sezoniere a unor indicatori importanți (PIB în trimestrul III și a veniturilor bugetare în trimestrul IV), Moldova poate finisa anul cu rezultate economice mai bune decât cele așteptate, rezultate care totuși denotă o cădere considerabilă. În același timp, autorul analizează problema menținerii echilibrului bugetar, considerînd-o drept sarcina numărul unu pentru actuala guvernare. Autorul sugerează că deficitul bugetului public național va fi de 4116 mil. MDL în 2009, ceea ce, de fapt, reprezintă o limită inferioară pentru acest indicator, el, de fapt, putînd avea și valori mai mari. În aceste condiții, ajutorul extern este „colacul de salvare” pentru economia națională și el va facilita mult buna realizare a programului de activitate a Guvernului. Avînd asigurat acest ajutor extern, guvernul va fi în stare să efectueze plata pensiilor și salariilor.

În ceea ce privește relațiile cu FMI, autorul insistă asupra necesității unei congruențe de interese dintre această organizație financiară și guvernul Republicii Moldova. Raportul nu consideră oportună o relaxare continuă a politicii monetare și sugerează o abținere de la utilizarea acestui mecanism, ținînd cont de faptul că în Republica Moldova nu este periclitată stabilitatea prețurilor. De asemenea, autorul nu sprijină ideea ridicării TVA și optează pentru menținerea status-quo-ului în acest domeniu pe cîteva motive: 1) necesitatea stimulării întreprinzătorilor; 2) evitarea creșterii economiei neformale; 3) evitarea creșterii prețurilor, etc Raportul consideră de aseme-

nea oportună reducerea graduală a vârstei de pensionare, introducerea cotei unice de impozitare și abținerea de la reducerea cheltuielilor bugetare pe seama angajaților bugetari.

Pe domeniul social au fost elaborate două rapoarte. În analiza „Proteste sociale și soluții pentru rezolvarea lor”, Marcela Dillion evaluează sporirea potențialului de protest din Republica Moldova din motive sociale, indicând două grupuri de risc care, în ultimul timp, și-au manifestat disponibilitatea de a trece la acțiuni revendicative – pensionarii și sindicatele. Autoarea identifică cele mai sensibile zone care ar putea conduce la declanșarea acestor acțiuni – sărăcia, șomajul, problemele specifice persoanelor vârstnice și prestațiile sociale (indemnizațiile, alocațiile sociale, ajutoarele sociale, compensațiile). În același timp, raportul schițează principalele acțiuni pe care actuala guvernare urmează să întreprindă în domeniul social în vederea ameliorării situației celor săraci și aflați în dificultate. Printre acțiunile prioritare pot fi enumerate unificarea mecanismelor de pensionare pentru toate categoriile de angajați, pentru a diminua distribuția inechitabilă; introducerea mecanismelor de oferire a asistenței sociale care trebuie să se bazeze pe principiul alocațiilor conform necesităților, nu conform meritelor sau categoriilor sociale, fapt ce nu face decât să irosească resursele care și așa sunt deficitare; extinderea rețelei serviciilor sociale prestate persoanelor aflate în dificultate; implementarea mecanismului de testare a sărăciei în toate localitățile pentru calcularea cât mai exactă a ratelor sărăciei, alocării compensațiilor nominative conform necesităților și introducerii indemnizației pentru sărăcie; implementarea la nivel național a unui sistem informațional de evidență a tuturor categoriilor de persoane aflate în situație de dificultate, a serviciilor sociale existente și a celor necesare, a costurilor serviciilor și a personalului din sistemul de protecție socială, dezvoltarea serviciilor comunitare (cum ar fi farmaciile sociale, frizeriile sociale, magazine de tehnică casnică etc.), deschiderea mai multor centre de zi pentru bătrâni, unde se pot desfășura activități creative cu participarea copiilor și a tinerilor etc.

Raportul debutează, totuși, cu un studiu ce ar dori să recupereze lipsa de analiză a evenimentelor din 7 aprilie 2009. Lucrarea „Tineretul, violența politică și lecțiile din 7 aprilie” a fost realizată de Adrian Buligari și Cornel Ciurea, având

---

*În ultimul timp,
două grupuri de
risc și-au manifestat
disponibilitatea de
a trece la acțiuni
revendicative –
pensionarii și
sindicatele*

---

drept obiectiv problematica tineretului și a consecințelor acțiunilor stradale din centrul Chișinăului de pe data de 6-7 aprilie 2009. Această analiză și-a propus să arate că factorul dirijării protestelor se dovedește a fi decisiv pentru desfășurarea pașnică a mitingurilor. Existența unor lideri nepolitici, sub forma unor organizații de tineret, avînd ramificații puternice, în special, în instituțiile de învățămînt superior, permite desfășurarea pașnică a acțiunilor de protest și, în același timp, crește randamentul acestor acțiuni. În același timp, raportul atestă o diminuare a importanței organizațiilor de tineret de masă cu priză la studenți în beneficiul unor organizații mai puțin reprezentative, axate pe atragerea de fonduri și cu puțin impact asupra tinerilor. Raportul se pronunță în favoarea apariției unor organizații de tineret la nivel național, cu respirație largă și universalistă, care ar acoperi în mare parte segmentul de tineri, ar deschide noi posibilități instituționalizate și legale de promovare și apărare a intereselor acestora. În același timp, aceste organizații ar fi în măsură să preia conducerea manifestațiilor de protest, în cazul în care ele apar și n-ar permite degenerarea lor în acțiuni violente de vandalizare și gerilă.

Toate rapoartele includ la final cîte un rezumat al riscurilor și problemelor, predicții și recomandări.

SOCIAL

I. TINERETUL DIN MOLDOVA, VIOLENȚA POLITICĂ ȘI LECȚIILE DIN 7 APRILIE

ADRIAN BULIGARI, CORNEL CIUREA.

1.1. Principalele mișcări de protest ale tinerilor din Republica Moldova

Evenimentele din 6 și 7 aprilie, devastatoare și neașteptate, au constituit un adevărat șoc pentru societatea moldovenească. Arderea Parlamentului și vandalizarea Președinției au creat o psihoză generalizată în rândul politicianilor care s-au lansat, în continuare, într-o veritabilă vânătoare de vrăjitoare. Fiind total nepregătită pentru a înfrunta această explozie a furiei păturilor mai tinere ale societății, clasa politică, dar și numeroși analiști, au preferat să întrezărească în această textură a evenimentelor mâna invizibilă a unor forțe obscure care au inspirat din umbră toate mișcările maselor. PCRM a lansat critici virulente asupra opoziției și a unor „forțe oculte care pledează împotriva statalității moldovenești”⁶, iar opoziția le-a respins și a propus propria versiune a realității, care indică asupra unor oameni din rândul PCRM ca organizatori ai protestelor.⁷ În aceste condiții, de acuze reciproce și escaladări de tensiune, este lăsat practic în uitare comportamentul spontan al tinerilor, marea majoritate dintre care au ieșit la proteste fără a fi împinși din spate de grupări criminale și “dușmani ai statalității”. Motivele acestui comportament sînt neglijate practic în totalitate, în raport cu studenții și elevii fiind abordat un ton culpabilizator și de mentor ce sugerează că responsabili pentru cele întîmplute sînt insuficiența educației, tinerii și părinții.⁸

Cu toate acestea, numeroși analiști occidentali au atras atenția asupra caracterului deseori nepremeditat al comportamentului multor tineri care, prin acțiunile lor, s-au înscris într-un context mai larg al acțiu-

După evenimentele din 6 și 7 aprilie, politicienii s-au lansat în acuze reciproce, neglijându-se motivele comportamentului spontan al tinerilor

6 „Voronin acuză din nou România, de data aceasta pentru eșuarea alegerii președintelui Republicii Moldova”, www.epochtimes-romania.com, 04.06.2009

7 Mihai Ghimpu: „Guvernarea comunistă vrea să scoată opoziția în afara legii”, www.pl.md, 08.06.2009

8 Premierul Republicii Moldova: “Jertfele umane vor fi foarte greu de evitat dacă vor fi atacate instituțiile statului”, www.hotnews.ro, 09.05.2009

nilor de protest desfășurate în mai multe orașe ale lumii. Studenții moldoveni s-au manifestat de o manieră tipică pentru această vîrstă, violența lor fiind o reacție inconștientă dar inteligibilă față de problemele cu care se confruntă. De exemplu, Martin McCauley scrie: “Manifestanții n-au articulat clar nici-o revendicare politică sau economică. În stradă a fost prezent în mod evident ceea ce francezii numesc “emeutes ludiques”, sau protest de dragul amuzamentului.”⁹ În aceeași cheie Vlad Socor evidențiază spontaneitatea manifestațiilor: “Autoritățile susțin că asaltul de pe 7 aprilie a fost urzit din timp ca un putsch anti-statal. Cu toate acestea, ei n-au adus nici o probă în acest sens: din contră, această teză pare improbabilă, avînd în vedere ceea ce părea a fi o desfășurare spontană a evenimentelor pe teren”.¹⁰

Această abordare, diferită de cea a politicianilor și a experților locali, caută răspuns pentru comportamentul agresiv al tinerilor în caracterul lor transgresiv, fiind expresia vîrstei și a unui dezacord funciar cu spiritul timpului. În acest sens, atunci cînd adolescenții dezabuzăți din zonele mai sărace ale orașelor și cei rămași fără lucru recurg la acte de violență simbolică și reală, ei fac uz de singurul fel de putere de care pot dispune – puterea de a intimida și de a ultragia. Acest tip de putere presupune, în primul rînd, capacitatea de a lansa amenințări fără ca aceste amenințări să aibă o finalitate anumită și să se concretizeze în programe coerente. Cu alte cuvinte, e vorba de o capacitate de rezistență a tinerilor în fața unei lumi care, în spatele formulei “viitorul este al tinerilor”, ascunde numeroase capcane și ipocrizii.¹¹

Față de alte categorii de vîrstă, tinerii manifestă o nemulțumire mult mai mare în raport cu starea democrației din Moldova

Faptul că tinerii din Moldova sînt mai rebeli și mai înclinați spre inițierea unor acțiuni de protest este confirmat și de datele sondajelor Barometrului de Opinie Publică. Față de alte categorii de vîrstă, tinerii manifestă o nemulțumire mult mai mare în raport cu starea democrației din Moldova. Din datele prezentate în continuare observăm că tinerii într-o proporție mai mare decît alte categorii de vîrstă nu consideră că în Republica Moldova voința poporului are vreo valoare și, în același timp, ei nu cred că la ei în țară au loc alegeri libere și corecte.

⁹ M. McCauley “Riots in Moldova: Could political violence spread throughout Eastern Europe?”, www.stirringtroubleinternationally.com, 12.05.2009

¹⁰ Vladimir Socor, “Moldovas Authorities Caught Unprepared by Violent Riots”, Eurasia Daily Monitor Volume: 6 Issue: 73 April 16, 2009

¹¹ Stuart Hall and Tony Jefferson, “Resistance through Rituals: Youth Subcultures in Post-War Britain”, London, Hutchinson, 1976

Avînd în vedere această predispoziție a tinerilor de a iniția acțiuni de protest din motive legate de specificul vârstei dar și din cauza constrîngerilor existente în societate, am considerat necesar de a analiza istoria protestelor tinerilor din Republica Moldova și cauzele degenerării lor în acțiuni de vandalism și violență. Tinerii și studenții din Moldova au recurs deseori la proteste și mișcări stradale în vederea revendicării unor drepturi politice, sociale sau din motive identitare. Cu toate acestea, manifestările violente nu au fost deloc o constantă proprie acestor acțiuni revendicative, ci s-au reliefat relativ recent ca urmare a pierderii controlului de către organizațiile de tineret asupra vieții sociale a tinerilor și studenților. Organizațiile studențești și de tineret au cunoscut o perioadă de glorie la mijlocul anilor 90, avînd o legătură directă cu tinerii și jucînd un rol de ghid și îndrumător în raport cu ei. Începînd cu 1999, aceste organizații intră într-un con de umbră, fiind înlocuite cu structuri mai mercantilizate, cu orizont îngust și fără vocație lideristă, care s-au limitat la acțiuni de respirație limitată fără a fi în stare de a cîștiga respectul și susținerea tinerilor.

Mișcările protestatate ale tinerilor și studenților au fost inițiate în octombrie 1992, drept o consecință a faptului că studenților li s-au oprit pentru cîteva luni bursele. A fost creat un grup de inițiativă în frunte cu studenții USM Oleg Cernei și Igor Grosu care, fiind sprijinit de sindicatele aceleiași universități, au chemat studenții la grevă. Această grevă pașnică, la care au participat aproximativ 30 000 de studenți, a durat aproximativ o lună și s-a încheiat cu satisfacerea cerințelor studenților care, pe lîngă burse, au obținut dreptul de a circula gratis în transportul urban (Primăria) și de a achita doar 50% în transportul interurban (Ministerul Transporturilor).

Tabel 1. Răspunsul diferitor categorii de vîrstă la două întrebări corelate: 1) Guvernează oare în Moldova voința populară și 2) Sînt oare alegerile în Moldova libere și corecte.¹²

**Guvernează voința populară?
Alegeri libere și corecte?**

	Da	Nu	Nu știu	Da	Nu	Nu știu
Total	28.1%	59.7%	12.1%	41.8%	45.5%	12.7%
18-29 ani	21.7%	69.4%	8.9%	30.5%	59.2%	10.2%
30-44 ani	27.1%	61.4%	11.4%	40.4%	47.0%	12.6%
45-59 ani	30.0%	60.0%	10.1%	45.8%	42.1%	12.1%
De la 60	36.6%	41.5%	21.9%	55.6%	26.8%	17.6%

Cu toate acestea, manifestările violente s-au reliefat relativ recent ca urmare a pierderii controlului de către organizațiile de tineret asupra vieții sociale a tinerilor și studenților

¹² Barometer of Public Opinion – July 2009, www.ipp.md, 20.07.2009

În 1995 au avut loc cele mai ample acțiuni de protest care au durat de pe 18 martie pînă pe 4 mai și care au implicat peste 100 000 de tineri. Motivul declanșării acestor mișcări protestare non-stop au fost, în speță, cu caracter identitar, vizînd contestarea înlocuirii istoriei Românilor cu istoria Moldovei și modificarea articolului 13 al Constituției. Cu toate acestea, pentru obținerea susținerii populației, protestatarii tineri (conduși de Oleg Cernei, Mihai Godea, etc) au inclus în lista cu revendicări și cerințe de ordin social, precum mărirea pensiilor, salariilor și desfășurarea unei privatizări echitabile a pămîntului. Ca urmare a acestor mișcări fără precedent ce au avut un caracter pașnic și s-au desfășurat fără violențe, Președintele Republicii Moldova de atunci Mircea Snegur a emis un decret prin care impunea un moratoriu asupra modificării Constituției (în sensul interzicerii introducerii bilingvismului) și a studierii istoriei Românilor. Puțin mai tîrziu Mircea Snegur face o inițiativă legislativă de modificare a Constituției care presupunea trecerea de la limba moldovenească la cea română și, ca urmare a conflictelor din interiorul Partidului Democrat Agrar din Moldova din care făcea parte, era nevoit să părăsească această formațiune politică.

*Începînd cu 1997,
mișcarea studențească
intră în declin, iar
Liga Studenților din
Moldova își pierde
definitiv influența*

În aceeași perioadă se înființează și primele organizații studențești și de tineret. În 1992, ca urmare a grevei se formează prima ligă studențească – Liga Studenților a Universității de Stat din Moldova. Ulterior ligi similare au apărut la Academia de Studii Economice, la Universitatea Cooperatist Comercială din Moldova, la Universitatea Politehnică, la Universitatea de Medicină, la Institutul de Artă și la Universitatea Agrară. Ligile în cauză erau destul de influente în viața universităților, beneficiind de sedii și avînd o reprezentare de pînă la 25% în senatele Universităților, ceea ce le dădea posibilitatea de a promova propriile politici de apărare a drepturilor studenților într-un mod liber și independent. În același timp, ele gestionau desfășurarea grevelor, fiind responsabile atît de aducerea studenților cît și de asigurarea unui caracter pașnic al mitingurilor. În 1993, în urma proliferării acestor organizații, este înființată Liga Studenților din Moldova, asociație umbrelă ce cuprindea toate ligile universitare. Tot în aceeași perioadă, sînt instituite și sărbătorile naționale ale tinerilor și studenților.

Începînd, însă, cu 1997, mișcarea studențească intră în declin, iar Liga Studenților din Moldova își pierde definitiv influența. Există

mai multe explicații pentru acest proces. În primul rând, conducerea ligilor au absolvit facultățile și nu s-au preocupat de pregătirea unor lideri noi care să poată substitui foștii conducători. În al doilea rând, au existat tensiuni în interiorul Ligii Studenților din Moldova și, în mod deosebit, între conducerea Ligii naționale și conducerea ligilor universitare care doreau să fie autonome. În mod evident, însă, la degradarea mișcării studențești au contribuit chiar conducerile instituțiilor de învățământ superior care au văzut în aceste ligi niște adversari reductibili în măsură să blocheze multe decizii pe care doreau să le ia rectoratele și, în același timp, să-și promoveze propria agendă. Ligile erau lipsite de sedii, le-a fost treptat diminuată cota în Senate, erau înființate organizații paralele care le creau concurență. Astfel, încă, în 1995 a fost înființată Federația Organizațiilor Studențești și de Tineret, cu un obiectiv clar de a stopa acțiunile de protest.

De aceea, atunci când în martie 2000 izbucnește o nouă grevă a studenților îndreptată împotriva deciziei Primăriei Chișinău de a anula gratuitățile la transportul public urban pentru studenți, organizațiile de tineret n-au mai fost capabile să organizeze masele de studenți și să imprime un caracter pașnic acestor manifestații. Greva, care a implicat peste 30 000 de studenți de la majoritatea instituțiilor de învățământ superior din Chișinău, a durat câteva zile și s-a caracterizat prin numeroase violențe, fiind stopată printr-o intervenție în forță a poliției și a carabinerilor.¹³ Lipsa unui organ de conducere al greviștilor a cauzat înfrângerea mișcării în favoarea anulării taxei, autoritățile publice ieșind câștigătoare din această confruntare.

O următoare mișcare de protest al tinerilor a avut loc începând cu luna ianuarie 2002, atunci când sub conducerea Partidului Popular Creștin Democrat, s-a produs un adevărat cutremur politic. Mii de tineri, alături de colegi mai în vârstă, au blocat bulevardul Ștefan cel Mare în fața Președinției și Parlamentului, inaugurând așa-numitul Oraș al Libertății, protestând împotriva extinderii utilizării limbii ruse în școală și pericolul introducerii bilingvismului. Acest protest maraton care a determinat autoritățile comu-

---

În martie 2000, când izbucnește o nouă grevă a studenților, organizațiile de tineret n-au mai fost capabile să organizeze masele și să imprime un caracter pașnic acestor manifestații

¹³ În prima zi de grevă, studenții au aruncat cu ouă în clădirea primăriei, cerând anularea taxei de călătorie în troleibuz. Autoritățile n-au vrut să cedeze și de aceea acțiunile de protest s-au mutat treptat în Piața Marii Adunări Naționale. Din cauza inexistenței unor lideri capabili să preia conducerea protestelor, mulțimea devenise din ce în ce mai agresivă, iar în rândul tinerilor se strecurase și elemente criminale. În ultima zi a protestului au avut loc confruntări între forțele de ordine și studenți, care aruncau cu pietre în poliție. Mulțimea a fost dispersată rapid după un atac coordonat al trupelor speciale. Mai mulți studenți au fost bătuți și maltratați de către poliție, însă aceste bătăi n-au fost documentate.

niste să renunțe la planurile lor, s-a dovedit cu desăvârșire pașnic, fapt care s-a datorat liderilor creștini-democrați (și, într-o măsură mai mică, Noii Generații) care au asigurat bunul mers al acțiunii. Pe durata protestelor au fost încercări de a înființa organizații de tineret de masă care urmau să preia controlul acțiunilor în piață (de exemplu, mișcarea “Contra”, formată în baza studenților de la Facultatea de Științe Politice de la USM), însă impactul real al acestor organizații a fost destul de limitat.

În sfârșit, protestele tinerilor din 7 aprilie 2009 care au avut o miză politică (fraudarea alegerilor) și o stilistică naționalistă (arborarea drapelului României) s-au soldat cu numeroase confruntări și bătăi între forțele de ordine și tineri. Aceste acțiuni n-au putut fi controlate iar organizațiile de studenți și de tineri au fost prezente doar ca spectatori, nefiind în stare de a se interpune între tineri și poliție. Totodată, lipsa de organizare a condus și la eșecul acestor acțiuni care nu s-au remarcat prin nimic în afară de vandaliza-

rea sediilor Parlamentului și Președinției.

Tabel 2. Mișcările de protest inițiate de tineri (și cele la care ei au participat)

Perioada	Număr de participanți	Cauze	Haotic sau dirijat	Pașnic sau violent	Rezultat
Octombrie 1992	30 000	Sociale (burse, gratuități la transport)	Dirijat nepolitic (lideri studențești și sindicate)	Pașnic	Studenții obțin burse și gratuități
Martie-mai 1995	100 000	Identitare (limba, istoria)	Dirijat nepolitic (Liga Studenților din Moldova)	Pașnic	Tinerii obțin satisfacerea revendicărilor identitare
Martie 2000	30 000	Sociale (taxa la troleibuz)	Haotic	Violent	Studenții pierd gratuitățile
Ianuarie-Aprilie 2002	100 000	Identitare (limba)	Dirijat politic (PPCD)	Pașnic	Tinerii obțin moratoriu asupra problemelor identitare
Aprilie 2009	30 000	Politice (fraudarea alegerilor)	Haotic	Violent	Tinerii sînt bătuți și nu obțin nimic

Din acest tabel vedem că aproape toate acțiunile de protest au loc în perioada de primăvară a anului. De asemenea, observăm că protestele ce au la bază cauze sociale degenează mai ușor în violențe decît cele care sînt inspirate de motive identitare. Toate

acțiunile de protest dirjate s-au dovedit a fi pașnice și cele două mișcări stradale care s-au desfășurat haotic au condus la violențe, devastări și vandalizări de clădiri. De asemenea, toate acțiunile dirijate și cu caracter pașnic s-au soldat cu rezultate pozitive pentru manifestații, în timp ce acțiunile revendicative violente n-au adus

nici un beneficiu celor antrenați în aceste mișcări de masă. În concluzie, putem spune că factorul dirijării se dovedește a fi decisiv pentru desfășurarea pașnică a mitingurilor. Existența unor lideri nepolitici, sub forma unor organizații de tineret, având ramificații puternice, în special, în instituțiile de învățământ superior, permite desfășurarea pașnică a acțiunilor de protest și, în același timp, crește randamentul acestor acțiuni.

1.2 Diminuarea influenței organizațiilor de tineret în Republica Moldova

Acțiunile spontane, ieșirea neorganizată a tinerilor, manipularea acestora și acțiunile care au urmat după 7 aprilie denotă lipsa unei structuri bine instituționalizate de tineret, cu reprezentativitate în rândurile oamenilor din această categorie de vîrstă, care urma să direcționeze tinerii spre un protest pașnic și legal sau care ar fi putut să-și asume direct sau indirect rolul de lider. Acest vid instituțional, lipsa unei culturi a protestelor și, bineînțeles, absența unui scop clar formulat a dus la derularea scenariului care a urmat pe 6-7 aprilie 2009.

Vidul instituțional, lipsa unei culturi a protestelor și, bineînțeles, absența unui scop clar formulat a dus la derularea scenariului care a urmat pe 6-7 aprilie 2009

Existența unor organizații influente de tineret, capabile să răspundă la necesitățile și problemele tinerilor, conduce nemijlocit la acțiuni direcționate spre soluții corecte, realizate la momentul potrivit. Numai în asemenea situații putem vorbi despre soluționarea treptată a dificultăților cu care se confruntă tinerii, astfel evitîndu-se efectul de acumulare a problemelor și nemulțumirilor din partea tinerilor și, în consecință, ieșirea lor neorganizată fără a avea un scop prestabilit. Tot aici putem menționa faptul că existența unei organizații reprezentative pe segmentul de tineret poate să-și asume rolul de mediator în situații de criză, să formuleze cerințe și, bineînțeles, să evite „efectul psihologiei maselor”.

În cele ce urmează vom face o analiză a principalelor Organizații de Tineret din Republica Moldova, pentru a scoate în evidență gradul de reprezentativitate a lor la nivel național, problemele cu care se confruntă, cu scopul de a face comparații cu organizații similare de peste hotare.

După cum s-a menționat anterior ligile studențești intră în declin

la sfârșitul anilor 90. Aceste organizații au fost înlocuite cu un alt tip de structuri de tineret, concepute în vederea atragerii fondurilor, realizării de proiecte și care au renunțat în mare parte la principiul reprezentativității, fiind mai curînd organizații tematice și sectoriale. Cu alte cuvinte, ele au încetat să mai fie organizații de masă. Dintre obiectivele primordiale ale acestora putem menționa apărarea drepturilor, instruire și formare continuă, integrare europeană, cultură civică și participativă, accesul la informație și formarea multilaterală sau profesională.

Repartizarea geografică a organizațiilor de tineret este neproportională din cauza concentrării tinerilor în municipiul Chișinău

Repartizarea geografică a organizațiilor de tineret este neproportională din cauza concentrării tinerilor în municipiul Chișinău (atît din cauza instituțiilor de învățămînt superior și mediu de specialitate, cît și dezvoltării economice, ce permite accesul la posturi de muncă), ceea ce nu înseamnă absența organizațiilor de tineret în regiunile Moldovei - Bălți, Cahul, Ungheni, Căușeni etc.

Printre Organizațiile marcante, atît din punct de vedere numeric cît și reprezentativ, putem numi:¹⁴

1. Consiliul Național al Tineretului din Moldova (CNTM), organizație umbrelă ce are misiunea de a contribui la dezvoltarea structurilor asociative de tineret prin desfășurarea programelor și activităților de instruire, informare, lobby și consultare¹⁵. Înregistrat la 18 februarie 1999, întrunește la moment peste 30 de organizații neguvernamentale de tineret la nivel național și regional.
2. AIESEC Moldova- fondată în anul 1999, ca parte a organizației internaționale AIESEC (organizație de tineret ce numără peste 35 mii de membri). AIESEC Moldova numără peste 100 de membri și are ca obiective dezvoltarea abilităților de liderism, schimbul internațional de experiență etc.
3. Uniunea Națională a Studenților și Tinerilor din Republica Moldova (UNSTM), înregistrată în anul 2000 ce are ca scop creșterea rolului tinerilor în societatea Republicii Moldova prin

¹⁴ Identificarea principalelor Organizații de Tineret este realizată ținînd cont de mai multe criterii și anume: reprezentativitatea lor, numărul de membri, proiecte realizate, efectul care-l pot produce asupra unui segment mai larg de tineri. Au fost selectate organizații neguvernamentale de nivel național, organizații studențești și organizațiile de tineret a partidelor politice. Criteriile de selecție nu sunt un factor de apreciere a funcționalității acestor sau altor organizații omise.

¹⁵ <http://cntm.md/ro/about.php#5>- 3 octombrie 2009

intermediul aspectelor academice și cultural-organizatorice.¹⁶

4. Consiliul Național al Organizațiilor Studențești din Republica Moldova (CNOSM), înregistrat în anul 2008, are ca obiective promovarea autogovernării studențești, dezvoltarea profesională și culturală, apărarea drepturilor cetățenești și profesionale ale studenților. CNOSM-ul are ca membri sindicatele și senatele studențești ale instituțiilor de învățământ superior din RM.
5. Clubul Prim-miniștrilor din rândul Tineretului Republicii Moldova (CPMT), creat ca organizație nonguvenamentală ce are ca scop promovarea intereselor tinerilor din Republica Moldova și care este instituția de legătură a tinerilor cu APC (pe lângă prim-ministrul RM).
6. Asociația European Youth Exchange Moldova (EYE Moldova), fondată în anul 1995 are ca scop promovarea valorilor democratice prin susținerea activismului copiilor și tinerilor.
7. Din rândul organizațiilor de tineret a partidelor politice pot fi menționate: OT PLDM, OT PL, OT PDM Tineretul Democrat, OT AMN, OT PPCD- Noua Generație, OT PCRM- Uniunea Tineretului Comunist din Moldova.

Printre avantajele acestor organizații, ce se disting după mulți parametri de structurile anterioare de tineret, putem evidenția scopurile și obiectivele clar formulate și conștientizarea fără echivocuri a direcțiilor prioritare de activitate. Un alt avantaj îl prezintă colaborarea internațională a acestor organizații, ce permite schimbul de experiență, abordarea la nivel regional și global al problemelor de tineret și, nu în ultimul rând, o motivare materială pentru atragerea tinerilor în aceste organizații.

Totuși, în cea mai mare parte, ONG-urile de tineret se confruntă cu un șir de probleme atât de ordin intern cât și normativ-juridic, fapt ce determină ineficiența lor în captarea unei atenții speciale din partea tinerilor. Agenda acestor organizații este de multe ori paralelă cu interesele și aspirațiile tinerilor, fapt care crează o anumită lipsă de comunicare între structuri și tineret.

ONG-urile de tineret se confruntă cu un șir de probleme atât de ordin intern cât și normativ-juridic, fapt ce determină ineficiența lor în captarea unei atenții speciale din partea tinerilor

¹⁶ http://unstm.md/index.php?option=com_content&view=article&id=60&Itemid=77-
octombrie 2009

În cadrul acestor organizații, în prim-plan iese în evidență nereprezentativitatea în ansamblu a tinerilor, ori, în mare parte, raza lor de acțiune se limitează la un segment restrâns al tinerilor, fără a cuprinde tinerii în totalitatea lor. Orientarea prioritară spre fondurile existente și ignorarea frecventă a problemelor reale cu care se confruntă tinerii, are ca rezultat încadrarea unui număr foarte restrâns de tineri în diferite proiecte realizate în această sferă. Organizațiile de tineret nu țin cont de creșterea numerică a acestora pentru diverse motive: managementul necalitativ al instituției, inexistența unei culturi instituționale a organizațiilor de tineret la nivel național, recrutarea membrilor pe o durată scurtă din cauza profitului mic și necesităților financiare ale tinerilor, pierzându-se astfel memoria instituțională, birocratizarea funcțiilor în cadrul organizațiilor de tineret precum și lipsa unor principii democratice de funcționare a organizațiilor, interesul pur financiar al unor persoane din administrația organizațiilor de tineret etc. ONG-le de tineret nu acordă importanță informării și socializării tinerilor. Chiar o simplă comparație a paginilor web scoate în evidență acțiunile modeste la capitolul informării tinerilor și menținerii contactului permanent cu aceștia.

O altă problemă cu care se confruntă organizațiile de tineret este lipsa unui parteneriat intersectorial pe domeniu, care se produce doar sporadic și fără o continuitate logică

O altă problemă cu care se confruntă organizațiile de tineret este lipsa unui parteneriat intersectorial pe domeniu, care se produce doar sporadic și fără o continuitate logică. Drept explicație poate servi lipsa unei culturi asociative, absența comunicării dintre organizații, concurența neloyală, neîncrederea în parteneri și, nu în ultimul rând, concurența existentă dintre organizații.

Inexistența unui cadru legal ce ar permite scutirea de taxe a finanțatorilor locali duce și mai mult la dependența financiară a Organizațiilor de Tineret de diferite fonduri și orientarea tot mai evidentă a lor exclusiv spre granturi ce permit desfășurarea unor proiecte. De aici decurge și distorsionarea situației, ONG-le de tineret nu mai sunt orientate strict spre depistarea și soluționarea problemelor concrete și stringente cu care se confruntă tinerii, ci dimpotrivă sunt în căutarea diferitor fonduri de finanțare. Astfel funcția remunerată, dorința de rămânere cât mai prelungită într-un domeniu anume, deplasările externe și tentația de a urca cât mai rapid scara ierarhică îndepărtează ONG-le de tineret de grupul lor țintă - tinerii.

La nivelul organizațiilor de autoguvernare studențească principala barieră rămîne a fi însăși administrația instituțiilor de învățământ.

Principiul superiorității conducerii universității și a lectorului, viziunea panoptică moștenită, care insuflă o atmosferă de cazarmă în universități, crează impedimente în calea autogestionării studenților în cadrul instituțiilor de învățământ. Sindicatele, senatele și alte organe de autogestionare studențească sau de apărare a drepturilor socio-profesionale există în mare parte doar în calitate de décor și de susținător al politicilor rectoratelor, funcționalitatea acestora fiind una pur formală. Dominația lectorului, care dispune de instrumentul de penalizare prin intermediul examenelor, slaba asociere a studenților, lipsa unei practici de autogovernare studențească sunt cauzele ce diminuează participarea studenților la procesele decizionale în cadrul instituțiilor de învățământ. Sistemul de la Bologna (la care RM este parte din anul 2005) prevede expres participarea studenților la viața universitară și în stabilirea conținutului educației (Comunicatul de la Praga). Instituțiile superioare de învățământ nu țin cont de acest principiu nici la nivel normativ-organizatoric (prin statutul acestora) nici la nivel practic - studenții nu sunt numeric reprezentativi ori modalitatea de desemnare a acestora rămâne a fi una nereprezentativă, atât din cauză dezvoltării slabe a organismelor studențești la nivel de facultăți, cât și din cauza numirii unor studenți loiali administrației universitare.

Dacă în instituțiile superioare de învățământ din România studenții sunt reprezentați în Senatele universitare în proporție de 25-30%, atunci în Republica Moldova se ajunge cu greu la baremul de 15%.

O altă problemă importantă rămâne a fi normele de bază ale organizării vieții studențești în cadrul universităților. În Statutele universitare nu sunt prevăzute structurile de autogestionare studențească ca parte componentă a universităților. Tot aici, prevederile ce țin de drepturile studenților, omit intenționat participarea la procesul decizional, importanța studentului și cota obligatorie de participare la administrarea universităților¹⁷.

Cauzele sunt multiple, ieșind în evidență lipsa unei practici de autogestionare studențească, care ar putea fi esențială pentru orice insti-

O altă problemă importantă rămâne a fi normele de bază ale organizării vieții studențești în cadrul universităților

¹⁷ Ca exemplu, poate servi codul ULIM, articolul 7 al căruia nu prevede structuri studențești ca parte componentă a ULIM, iar în art 9, drepturile studenților nu prevăd participarea la administrația universitară. Statutul USM nu prevede la fel existența în cadrul structurilor universitare instituții de autogovernare studențească, drepturile sunt generale și nu prevăd procesul de autogestionare. Nu este prevăzut nici procentul de participare a studenților în cadrul senatelor sau a altor structuri administrative.

tuție de învățământ de orice nivel. De altfel, diminuarea importanței ligilor studenților de către conducerea instituțiilor de învățământ superior, a condus la o situație de neguvernabilitate a studenților, care, la rîndul lor, s-au putut deda la activități haotice și anarhice. Astfel avantajul îngust instituțional de a nu avea opoziție studențească în interiorul instituțiilor de învățământ superior a generat mișcări de mase spontane, total nederijate, întrucît rectorii și lectorii nu puteau să se substituie liderilor de tineret în misiunea de gestionare a mișcărilor de protest.

Interesul scăzut al tinerilor față de organizații se explică prin mai mulți factori: inexistența unor strategii și politici de PR ale OT, netransparența activității acestora, accesul limitat al OT la resursele mass-media, deficitul de resurse cu care se confruntă OT sau OS.

Dependența financiară a OT din cadrul partidelor politice este bariera principală în dezvoltarea acestora ca instituții autonome

Dependența financiară a OT din cadrul partidelor politice este bariera principală în dezvoltarea acestora ca instituții autonome. Participarea tinerilor la procesele decizionale din cadrul partidelor politice rămîne a fi una irelevantă și ne semnificativă. Ca exemplu pot fi aduse listele electorale ale partidelor politice care au participat în scrutinele din 5 aprilie 2009 și, respective, 29 iulie 2009, (unde cu excepția doar unei formațiuni politice care a utilizat tinerii pentru crearea unei noi imagini), tinerii erau plasați pe poziții codașe.

Una din principalele probleme cu care se confruntă OT ale formațiunilor social-politice rămîne a fi gradul scăzut de cultură politică a tinerilor: „ansamblul cunoștințelor, reprezentărilor, valorilor, orientărilor, obiectivelor și modelelor de comportament politic”¹⁸. E vorba, în primul rînd, de crearea unor stereotipuri negative vis-a-vis de partidele politice, neconștințizarea orientării ideologice și neîncrederea față de partide.

OT de partid nu sînt admise la procesul decizional al partidelor, nu dispun de finanțare proprie, sunt practic dependente de seniorii partidelor, care privesc cu rezervă această categorie de vîrstă. Se crează din start o barieră în calea ascensiunii tinerilor politicieni care rămîn în așteptarea “mlei de sus”, respectiv, nu sînt create condiții pentru apariția unei noi clase de politicieni.

În general, tinerii dau dovadă de un nihilism din ce în ce mai
18 Țurcan G. „Cultura politică a studenților – cazul Republicii Moldova”, www.scribd.com, 2008

pregnant, fapt devenit posibil atît datorită neîncrederii reciproce dintre autorități publice, conducerea universităților, pe de o parte, și tineri, pe de altă parte, cît și datorită inexistenței unor structuri de tineret în măsură să facă legătura membrilor săi cu restul societății.

Din tabel vedem că în 2008 proporția studenților ce este sigură că solicitările lor vor fi ignorate de către oficialități a crescut de două ori. Acest fapt atestă un defetism în ascensiune în sistemul politic și educativ creat de către categoriile de vîrstă mai mari.

Tabel 3. Gradul de atenție așteptat de studenți din partea oficialităților (în %)¹⁹

Dacă v-ați expune propriul punct de vedere în fața oficialilor, ce efect credeți că va avea?	Studenți în 2001	Studenți în 2005	Studenți în 2008
Vor acorda o atenție serioasă	18.0%	18.4%	9.7%
Vor acorda puțină atenție	56.2%	59.0%	48.9%
Vor ignora ceea ce spuneți	21.6%	20.4%	40.6%
Nu știu, nu este răspuns	4.2%	2.2%	0.8%
Total	100%	100%	100%

În concluzie, putem spune că ONG-le de tineret, Organizațiile de autogestionare studențească, OT ale partidelor politice se confruntă cu probleme specifice care diferă de la organizație la organizație. Totuși, în plan general putem menționa faptul că segmentul de tineret nu este acoperit prin intermediul unor instituții reprezentative. Acest fapt contrastează cu situația din anii 90 atunci cînd Ligile studențești au fost în măsură să coordoneze activitatea studenților atît în perioadele de pace socială cît și în cazuri de proteste și mișcări stradale. Lipsa acestui cadru instituțional generează haos și anarhie în acțiunile tinerilor, fapt ce conduce deseori la violențe și confruntări cu forțele de ordine.

Apariția unor organizații de tineret la nivel național, cu respirație largă și universalistă, care ar acoperi în mare parte segmentul de tineri, ar deschide noi posibilități instituționalizate și legale de promovare și apărare a intereselor acestora. În același timp, aceste organizații ar fi în măsură să preia conducerea manifestațiilor de protest, în cazul în care ele apar și n-ar permite degenerarea lor în acțiuni violente de vandalizare și gherilă.

¹⁹ Țurcan G. „Cultura politică a studenților – cazul Republicii Moldova”, www.scribd.com, 2008

Riscuri și probleme

- Tinerii din Moldova într-o proporție mai mare decât alte categorii de vîrstă nu consideră că în Republica Moldova voința poporului are vreo valoare și, în același timp, ei nu consideră că la ei în țară au loc alegeri libere și corecte.
- Începînd cu 1999, organizațiile studențești și de tineret au intrat într-un con de umbră fiind înlocuite cu organizații mercantilizate, cu orizont îngust și fără vocație lideristă, care s-au limitat la acțiuni de respirație limitată fără a fi în stare de a cîștiga respectul și susținerea tinerilor.
- Acțiunile de protest din 6-7 aprilie n-au putut fi controlate iar organizațiile de studenți și de tineri au fost prezente doar ca spectatori, nefiind în stare de a se interpune între tineri și poliție. Totodată, lipsa de organizare a condus și la eșecul acestor acțiuni care nu s-au remarcat prin nimic în afară de vandalizarea sediilor Parlamentului și Președinției. Acest fapt denotă lipsa unei structuri bine instituționalizate de tineret, cu reprezentativitate în rîndurile oamenilor din această categorie de vîrstă.
- Diminuarea importanței ligilor studenților de către conducerea instituțiilor de învățămînt superior, a condus la o situație de neguvernabilitate a studenților, care, la rîndul lor, s-au putut deda la activități haotice și anarhice.
- Interesul scăzut al tinerilor față de organizații se explică prin mai mulți factori: inexistența unor strategii și politici de PR ale OT (organizații de tineret), netransparența activității acestora, accesul limitat al OT la resursele mass-media, deficitul de resurse cu care se confruntă OT sau OS (organizații studențești).

Predictii

- Protestele tinerilor rămîne a fi un risc constant pentru societatea moldovenească, remarcîndu-se o anumită frecvență în izbucnirea lor. Cu toate acestea, în viitorul apropiat ele sînt

improbabile, experții apreciind probabilitatea mai mare a protestelor cu caracter social și etnic.

- Apariția organizațiilor studențești influente, care au putut controla mișcările studențești, a avut loc în perioada dereglementării sistemului de învățământ terțiat, atunci când universitățile se bucurau de multiple libertăți. În cazul în care Ministerul Educației va purcede la liberalizarea sistemului de învățământ, iar conducerea universităților va abandona principiul controlului strict asupra studenților, ne putem aștepta la apariția unor organizații de tineret solide, capabile să gestioneze eventualele acțiuni de protest în așa fel ca ele să nu se încheie cu violențe.

Recomandări

În această direcție, propunem:

1. Crearea pe lângă Ministerul Tineretului și Sportului (MTS) al unui Consiliu permanent al ONG-urilor de tineret.
2. MTS urmează să devină instituția de legătura dintre tineret și APC/APL.
3. Consolidarea structurilor studențești în cadrul universităților, care urmează a se bucura de autogestiuie, fiind susținute material de către conducerea universităților. Ponderea studenților în senatele universităților nu trebuie să fie mai mică de 20%. Conducerea universităților urmează să se învețe să coopereze cu aceste organizații, care, deși, pot vulnerabiliza structura strict ierarhică a universităților din Moldova, vor fi în măsură să controleze mișcările studențești, canalizându-le într-o albie civilizată și pașnică.
4. Revizuirea Legii cu privire la Tineret (legea Nr. 279 din 11.02.1999) în conformitate cu noile cerințe ale societății precum și participării organizațiilor de tineret la discuțiile de modificare
5. Adoptarea Legii cu privire la voluntariat (recunoașterea stagiului de voluntariat, instituirea carnetului de voluntar, recunoașterea creditelor obținute).

-
6. Revizuirea politicilor de tineret cu participarea la discuții a societății civile. Acestea trebuie să aibă ca scop diminuarea problemelor stringente cu care se confruntă tinerii la moment și anume: plasarea în câmpul muncii, calitatea studiilor, acordarea locuințelor sociale pentru tinerele familii, susținerea business-ului mic și mijlociu, diminuarea migrației, problema demografică și problema incertitudinii cu privire la oportunitățile de viitor în RM.
  7. Revizuirea legislației cu privire la finanțările interne, prin acordarea facilităților organizațiilor finanțatoare.
  8. Promovarea de către ONG-le de tineret a unor politici de recrutare a tinerilor și implicarea acestora în proiecte cu specific profesional și interesele acestora
  9. Desfășurarea seminarelor și proiectelor ce au ca scop dezvoltarea culturii organizatorice, valorilor democratice și acțiunilor pașnice și legale.
  10. Crearea unui cadru de colaborare cu APC pe probleme actuale de tineret. Acestea trebuie să fie mediatizate pentru a crește gradul de credibilitate a tinerilor față de Intituțiile statului și Organizațiile de tineret.
  11. Seminare de instruire a funcționarilor publici la nivel local pentru conștientizarea importanței Organizațiilor de Tineret, deschiderea spre colaborare cu acestea și în ultimă instanță implicarea tinerilor în procesul decizional la nivel local și național.
  12. Abordarea politicilor în vederea diminuării neîncrederii față de tineri și promovarea acestora în funcții decizionale. Aici e nevoie de creat instrumente în vederea accesului tinerilor, debirocratizării funcțiilor și crearea oportunităților de ascensiune pe baza meritocrației.
  13. Transparența în procesul de angajare și motivarea implicării tinerilor, atât în sfera civică cât și politică.
  14. Crearea oportunităților economice pentru tineri care ar avea dreptă scop motivarea acestora la implicare în viața politică, socială și economică a RM și care ar diminua rata migrației tinerilor și a neîncrederii în viitorul pe care îl pot avea în RM.

II. NEVOI SOCIALE ȘI RĂSPUNSURI LA ELE

MARCELA DILION

2.1 Sporirea potențialului de protest cu tentă socială

Problema protecției și incluziunii sociale devine din ce în ce mai acută în condițiile în care criza economică determină guvernele să facă rectificări bugetare în sensul echilibrării bugetelor și diminuării cheltuielilor. Aceste probleme pot să atingă limita unei explozii sociale mai ales în situația în care guvernele de dreapta promovează o politică strict neoliberală fără a ține cont de mecanismele sociale de amortizare iar Fondul Monetar Internațional reușește să-și impună condițiile fără negocieri cu autoritățile publice centrale. Protestele sociale au șansa să se agraveze mai ales atunci când veșnica dilemă guvernamentală - creștere economică și eficiență versus echitate și redistribuire - este prea ușor tranșată în favoarea primei părți a dilemei, mecanismele de protecție socială fiind privite ca accesorii ale unui sistem economic eminent de piață.

Mișcările de protest ale pensionarilor din fața primăriei din luna octombrie atestă faptul că Republica Moldova traversează un moment critic, caracteristic fazei de transfer al puterii. Mai mulți factori extrem de favorabili declanșării unor acțiuni de protest cu tentă socială se potențează reciproc. În primul rând, asistăm la un moment de transfer al puterii de la o guvernare de stînga la una preponderent de dreapta. Prin deciziile adoptate de către Consiliul Municipal (cu excepția votului consilierilor comuniști) pe data de 15 septembrie prin care au fost mărite tarifele la un metru cub de apă pînă la 9 lei de la 5 lei, iar prețul călătoriei în troleibuz s-a ridicat pînă la 2 lei (de la 1 leu), și în autobuz pînă la 3 lei (de la 2), Alianța pentru Integrare Europeană a demonstrat că este gata să recurgă la măsuri economice de austeritate chiar dacă aceste măsuri lovesc în interesele anumitor pături ale societății. În același timp, la mijlocul lunii octombrie la Chișinău a venit o delegație a FMI

Protestele sociale au șansa să se agraveze mai ales atunci când veșnica dilemă guvernamentală - creștere economică și eficiență versus echitate și redistribuire - este prea ușor tranșată în favoarea primei părți a dilemei

Mișcările de protest ale pensionarilor din fața primăriei din luna octombrie atestă faptul că Republica Moldova traversează un moment critic, caracteristic fazei de transfer al puterii

condusă de directorul adjunct de divizie la FMI, Nikolay Georgiev, ex-ministru adjunct al Finanțelor din Bulgaria, fapt care a generat neliniști legate de modificarea vârstei de pensionare și diminuarea plăților sociale. Guvernul s-a grăbit să infirme aceste zvonuri și după negocieri declarate extrem de dificile cu Fondul, a afișat o atitudine optimistă, afirmând că negocierile “au fost un success “. Insistând asupra faptului că problemele sociale vor rămâne în continuare o prioritate pentru guvern, prim-ministru a declarat că nu vor fi micșorări de salarii, nu se va majora cota generală a TVA, nu vor fi disponibilizări, nu se prevede schimbarea actualului cenț de pensionare iar majorările de salarii pentru profesori de 24% vor fi păstrate și aplicate în continuare.²⁰ Cu toate acestea, din discuții nu lipsește termenul de “optimizarea cheltuielilor bugetare” sau “optimizarea numărului de angajați în sectorul bugetar”, noțiuni care alimentează anumite suspiciuni în acest sens. Liderii PCRM au susținut că aceste acțiuni vor vulnerabiliza sistemul de protecție socială, afirmând că la baza programului anticriză elaborate de partidele Alianței stă o singură condiție principală – obținerea ajutorului extern din partea unor structuri financiare care condiționează reducerea esențială a obligațiilor interne ale statului cu orientare socială și cheltuielilor bugetare. În același timp, președintele PCRM Vladimir Voronin crede că majoritatea parlamentară pregătește închiderea multor școli, concedierea mai multor profesori, reducerea burselor, pensiilor și salariilor din sfera bugetară, ridicarea cotei de pensionare.²¹ După încheierea negocierilor preliminare cu Fondul comunistii au acuzat conducerea pentru faptul că au acceptat înghețarea salariilor pentru bugetari, majorarea cotelor accizelor la benzină, lichidarea a patru mii locuri de muncă vacante din sectorul public și acceptarea majorării tarifelor la serviciile publice – transport, apa potabilă, energie electrică, căldură, gaze, etc.

În același timp, guvernul nou instalat a fost nevoit să renunțe la majorările de salariu anunțate anterior pentru anumite categorii ale populației în special din sfera educațională. De exemplu, ministrul Finanțelor Veaceslav Negruță a declarat că majorările salariilor pentru angajații din sfera educațională (25 %), planificată pentru toamna curentă va fi amânată. Potrivit lui Negruță, printre soluțiile de ieșire din situația de criză, înaintate de noul Guvern se numără și amânarea majorării salariilor. Aceste majorări au

20 <http://www.eco.md/article/7080/>

21 <http://omg.md/Content.aspx?id=5268&lang=1>

fost considerate ca fiind “cheltuieli neprioritare”, chiar dacă aceste majorări au fost decise de actuala guvernare.²² Aceste amânări denotă, în primul rând, inexistența fondurilor suficiente, datorate deficitului bugetar, dar reprezintă în același timp și o schimbare de priorități, pentru că indică disponibilitatea guvernului de a iniția reforme dureroase și explozive pe termen scurt pentru a obține beneficii pe termen lung. Această poziție contrastează puternic cu politicile promovate anterior de guvernarea comunistă, care în primăvara acestui an au sistat negocierile cu FMI, considerând anumite cerințe ale lor ca fiind exagerate. E vorba în primul rând de majorarea TVA pînă la 25%, anularea impozitului 0 la profitul reinvestit și reduceri salariale în sectorul bugetar cu 10-15%.²³

Protestele pensionarilor din luna octombrie indică prefigurarea unei stări de alarmă a unei anumite părți a societății în legătură cu aceste (posibile) schimbări de vector în politica socială, promovate de guvernul Filat. Aceste neliniști, deocamdată, nu au temeiuri multiple, deoarece în afară de amînarea majorării salariale și a adaosurilor pentru funcționarii publici și militari și a ridicării taxelor la apă și la transportul urban, autoritățile publice centrale și locale n-au recurs la acțiuni de masă de demontare a sistemului de protecție socială. De altfel, guvernul și-a justificat cu un grad ridicat de credibilitate, propriile acțiuni, susținînd că precedentul Guvern a prevăzut în Bugetul de Stat cheltuieli neacoperite cu suport financiar de circa 2,8 miliarde de lei, inclusiv 826 milioane de lei pentru majorarea salariilor în sectorul bugetar. Mai mult, estimările noilor conducători ale Ministerului Economiei și Ministerului Finanțelor arată că PIB se va micșora, pînă la finele anului, cu 8 la sută, față de 5 la sută, conform estimărilor fostului Guvern, iar deficitul bugetar va depăși 8 miliarde de lei sau circa 14 la sută din PIB (această cifră a fost ulterior revizuită în sensul micșorării ei).²⁴ În același timp, ridicarea taxelor la apă și transport în Chișinău a fost justificat prin faptul că actualele tarife rămân în urmă în comparație cu salariile și anume, din anul 2000 pînă în anul 2009 salariul mediu a fost majorat de 6.6 ori pe cînd tariful la apă de 4,4 ori, iar la transportul public în raza mun. Chișinău de 4.0 ori. Cu toate acestea, există semnale că situația oamenilor în vîrstă este în continuă înrăutățire, fapt demonstrat și de insuficiența măsurilor compensatorii adoptate de autorități. În

Există semnale că situația oamenilor în vîrstă este în continuă înrăutățire, fapt demonstrat și de insuficiența măsurilor compensatorii adoptate de autorități

22 <http://www.omg.md/Content.aspx?id=4909&lang=1>

23 http://www.moldovasuverana.md/?start_from=&ucat=8&subaction=showcomments&id=1252339313&archive=1252424923&

24 <http://www.flux.md/articole/7829/>

aceste condiții ne putem aștepta la intensificarea acestor acțiuni revendicative, mai ales în situația în care actuala guvernare AIE nu va propune măsuri reparatorii adecvate în măsură să atenueze șocul crizei, în special pentru categoriile de vîrstă mai înaintată.

Protestele pensionarilor pot fi amplificate și de posibilele acțiuni revendicative inițiate de sindicate

Protestele pensionarilor pot fi amplificate și de posibilele acțiuni revendicative inițiate de sindicate. Sindicatele din Moldova intenționează să se situeze pe o poziție dură în negocierile cu Fondul Monetar Internațional (FMI), fapt confirmat pe 16 octombrie de Oleg Budza, președintele nou-ales al Confederației Naționale a Sindicatelor “Solidaritate”. În opinia sindicaliștilor, guvernul are o poziție greșită în relația sa cu FMI și în promovarea politicilor sociale. Ei înaintează trei revendicări asupra cărora nu consideră că se poate negocia. În primul rînd, sindicaliștii consideră că în Moldova nu este posibilă reducerea locurilor de muncă bugetare deja existente. În opinia lor în Moldova și fără aceste reduceri este cel mai mic salariu din Europa - 0,2 euro pe oră. În al doilea rînd, liderii Confederației Naționale a Sindicatelor “Solidaritate” susțin că sînt împotriva majorării cenzului vîrstei de pensionare de la 57 pînă la 62 de ani pentru femei și de la 62 - pînă la 65 de ani pentru bărbați. Drept argument ei invocă faptul că în Moldova durata medie a vieții este de 64 de ani. În condițiile majorării cenzului o parte din cetățeni pur și simplu nu va ajunge pînă la primirea pensiei. În al treilea rînd, sindicaliștii cred că în nici un caz nu poate fi vorba despre renunțarea la majorarea cu 100 de procente a salariilor pedagogilor pînă la sfîrșitul anului 2009.²⁵ Avînd în vedere această încrîncenare cu care sindicaliștii percep vizita reprezentanților FMI declarația lui Oleg Budza potrivit căreia , «dacă FMI și partenerii lui din Guvernul Moldovei nu vor ține cont de opinia sindicatelor, atunci «Solidaritate» își adjudecă dreptul de a întreprinde cele mai ferme acțiuni de protest», trebuie tratată cu seriozitate și văzută ca un factor de risc suplimentar în ceea ce privește probabilitatea declanșării unor acțiuni de protest.

În concluzie, reformele economice necesare pe care guvernul Filat intenționează să le promoveze poate să se ciocnească de o rezistență acerbă venită din două părți – pensionarii și sindicaliștii. Problemele cele mai sensibile pe care actuala guvernare are datoria să le aibă mereu în vedere ține de problema sărăciei, problema oamenilor în vîrstă, problema șomajului și problema reducerilor salariale. Am întreprins, în continuare, o analiză a acestor proble-

²⁵ http://newsmoldova.md/news.html?nws_id=833203

me încercînd să evaluăm starea lor la momentul dat.

2.2 Sărăcia

Sărăcia reprezintă o problemă socială acută care afectează prin manifestările sale întreaga societate și produce suferință persoanelor aflate sub incidența ei. În primii trei ani de independență, sărăcia în Moldova a cunoscut cea mai rapidă creștere și a atins unul dintre cele mai înalte nivele în rândul țărilor Europei și Asiei Centrale în tranziție. Maximul sărăciei a fost înregistrat după criza economică din Rusia din 1998, cînd peste 53% din populație trăia cu un venit zilnic sub 2,15 USD. În anul 2000, economia moldovenească a revenit pe o traiectorie pozitivă, ajutată la creșterea economică a țărilor din regiune, veniturile remise de emigranții moldoveni și stabilizarea macroeconomică²⁶. Sărăcia absolută și sărăcia extremă au scăzut pînă în 2004, dar în 2005 au crescut moderat, chiar dacă ritmul creșterii economice a rămas pozitiv. În pofida faptului că în anul 2005 s-a menținut tendința de creștere economică din anii anteriori, acest lucru, totuși, nu a avut impact asupra reducerii sărăciei în țară, în special în mediul rural, unde ratele sărăciei au înregistrat o tendință de creștere. Astfel, în 2005, rata sărăciei absolute a crescut cu 3 p.p., adică 29% din populația Republicii Moldova se afla sub pragul sărăciei absolute, iar 16% se afla sub pragul sărăciei extreme. Alți indicatori de măsurare a sărăciei au demonstrat tendințe asemănătoare. Profunzimea sărăciei extreme și absolute în anul 2005 a fost de 4% și respectiv 8%. Aceasta înseamnă că săracii au avut în medie un deficit în consum de 11 lei pentru a ajunge la valoarea pragului sărăciei extreme și 28 de lei pentru a ajunge la valoarea pragului sărăciei absolute. În anul 2005, nivelul inegalității în Republica Moldova a înregistrat o ușoară creștere. Această tendință este reflectată în evoluția coeficientului Gini, care măsoară inegalitatea în consumul gospodăriilor la nivel de țară. Cu cît este mai mare acest coeficient, cu atît crește și inegalitatea. Astfel, inegalitatea, în funcție de consumul populației, a rămas în continuare la un nivel relativ înalt, coeficientul Gini constituind în anul 2005 - 0,38, în 2006 - 0,315, iar în 2007 - 0,298. Aceasta scoate în evidență că s-a redus decalajul de venituri dintre cei bogați și cei săraci.

Sărăcia reprezintă o problemă socială acută care afectează prin manifestările sale întreaga societate și produce suferință persoanelor aflate sub incidența ei

Conform Raportului Dezvoltării Umane pentru anul 2009 publicat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, Mol-

²⁶ A se vedea: Raportul Național de Dezvoltare Umană. – Chișinău, 2006.

dova s-a plasat în 2009 pe locul 117, cu șase poziții mai jos față de anul 2008, alături de Guineea, Viet Nam și Mongolia în categoria țărilor cu un indice mediu de dezvoltare umană. Mediul de reședință este unul dintre factorii cel mai puternic corelați cu sărăcia. Populația rurală constituie circa 59% din populația țării și circa 66% din toți cei săraci care locuiesc în localități sătești.

Analiza ratelor sărăciei după mediul de reședință (Fig. 1) denotă același profil general al sărăciei ca și în anii precedenți, cu diferențe esențiale între localitățile urbane și cele rurale. Populația orașelor mari continuă să aibă cel mai redus risc de a trăi în sărăcie, nivelul acesteia constituind 20,6%. Ratele sărăciei în localitățile rurale sînt cele mai înalte (34,1%). Comparativ cu orașele mari, sărăcia absolută în mediul rural este mai mare cu 13,5 p.p., iar comparativ cu orașele mici – cu 4 p.p. Incidența înaltă a sărăciei în localități-

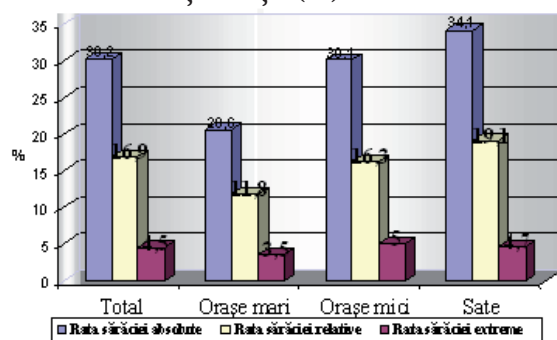
le rurale se datorează productivității agricole scăzute și oportunităților reduse de angajare în alte sfere decît sectorul agricol.

Nivelul sărăciei crește concomitent cu numărul membrilor gospodăriilor casnice – de la gospodăriile mai puțin numeroase la cele cu 5 și mai mulți membri. Ponderea persoanelor care locuiesc în gospodării numeroase (5 și mai mulți membri), în totalul populației, este de aproximativ 22%, iar în totalul gospodăriilor casnice săra-

ce – 34%. Totodată, riscul sărăciei persistă și în gospodăriile formate dintr-o singură persoană (29,6%), însă ponderea acestora în totalul populației este doar de 7%. Cele mai ridicate rate ale sărăciei absolute sînt înregistrate în gospodăriile formate din 4 membri – 28,4%, din 5 membri – 38,5%, precum și din 6 și mai mulți membri – 55,9%.

Tendențele sărăciei în funcție de numărul de copii sînt aceleași ca și în anii precedenți. Riscul sărăciei crește odată cu creșterea numărului de copii în familie. Circa 67% din totalul gospodăriilor casnice sînt gospodăriile cu un singur copil și cele fără copii. Aceste gospodării sînt cel mai puțin sărace, pe cînd cele mai afectate sînt gospodăriile cu 4 sau mai mulți copii, rata sărăciei absolute constituind 65,4%. și sărăcia extremă este mai pronunțată tocmai în acest tip de gospodării, atingînd un nivel de 14,8%, sau cu 10

Figura 1. Ratele sărăciei în funcție de mediul de reședință (%)

Sursa: Ministerul Economiei și Comerțului, în baza datelor CBGC

p.p. mai mare decât media pe țară. Analiza datelor, conform grupelor social-economice, demonstrează că în rîndul salariaților din sectorul agricol incidența sărăciei este cea mai pronunțată (42,8%). Riscul înalt al sărăciei fermierilor și salariaților din agricultură este strîns legat de evoluția acestui sector. Sectorul agricol al Republicii Moldova continuă să fie definit ca un sector cu cel mai scăzut nivel de productivitate și remunerare a muncii. Mai mult decât atât, dependența substanțială a volumului veniturilor de condițiile climatice determină instabilitatea acestora și reprezintă un factor de risc specific și suplimentar pentru gospodăriile sărace rurale.

Conform datelor oferite de Biroul Național de Statistică în ianuarie-august 2009 salariul mediu lunar al unui lucrător din economia națională a constituit 2696,4 lei și s-a mărit față de perioada similară a anului precedent cu 9,8%. Salariul real în aceeași perioadă de timp s-a majorat cu 9,2%. În sfera bugetară salariul mediu a constituit 2338,1 lei și a crescut față de aceeași perioadă a anului trecut cu 22,6%, în sectorul real al economiei – 2902,5 lei și a crescut cu 5,9 la sută fata de perioada similară a anului precedent. În luna august 2009 remunerarea medie a unui salariat a fost de 2757,2 lei. Comparativ cu luna august a anului precedent salariul mediu lunar s-a mărit cu 5,6% și salariul real cu 8,0 %. În sectorul real salariul mediu lunar a înregistrat 3019,0 lei și a crescut cu 1,2% față de aceeași perioadă a anului trecut. În sfera bugetară

Tabel 4. Salariul mediu lunar al unui angajat pe tipuri de activități economice

Genurile de activitate	Ianuarie- august 2009	Inclusiv: august 2009	Ianuarie- august 2009 față de ianuarie- august 2008, %	August 2009 față de august 2008, %
Total	2696,4	2757,2	109,8	105,6
Agricultura, economia vînatului și silvicultura	1338,3	1436,4	104,9	89,8
Piscicultura	1466,9	1348,2	116,9	109,6
Industrie:	3121,8	3199,8	105,7	99,5
industria extractivă	3353,0	3896,5	93,8	91,7
industria prelucrătoare	2778,1	2894,0	103,8	98,7
energie electrică și termică, gaze și apă	4548,7	4442,5	106,4	98,6
Construcții	2999,1	3167,1	87,4	80,0
Comerț cu ridicata și cu amănuntul	2499,8	2591,7	104,8	98,1
Hoteluri și restaurante	2173,9	2339,5	104,4	108,1
Transporturi și comunicații	3658,3	3943,8	103,2	102,6
Activități financiare	5704,8	5858,9	104,7	105,1
Tranzacții imobiliare	3461,6	3526,5	110,5	106,1
Administrație publică	3190,2	3270,7	117,7	117,2
Învățămînt	2037,2	1949,0	123,8	142,6
Sănătate și asistență socială	2638,6	2761,0	120,9	120,2
Alte activități de servicii colective, sociale și personale	2226,7	2063,2	115,2	106,4
activități recreative, culturale și sportive	1984,1	1792,5	119,6	113,9

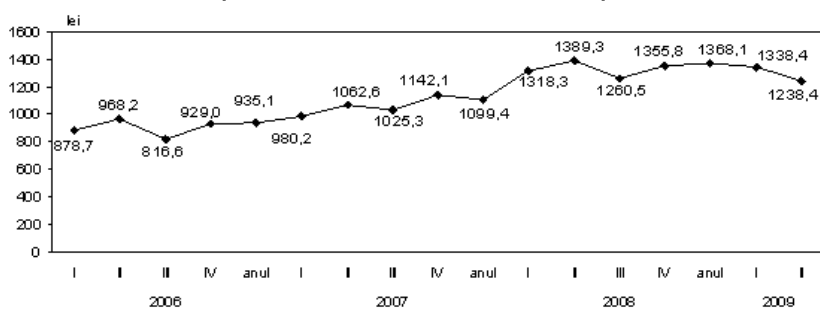
Sursă: Biroul Național de Statistică

salariul mediu a constituit 2297,5 lei, și a crescut cu 26,9% față de perioada similară a anului trecut.

În trimestrul II 2009 mărimea minimumului de existență²⁷ a constituit în medie pe o persoană 1238,4 lei, fiind în descreștere față de trimestrul II 2008 cu 10,9%, iar față de trimestrul I 2009 - cu

7,5%. Această scădere a avut loc în special din cauza micșorării prețurilor la produsele alimentare incluse în coșul alimentar al minimumului de existență²⁸.

Figura 1. Evoluția trimestrială a minimumului de existență în 2006-2009

Sursă: Biroul Național de Statistică

Pe categorii de populație, valoarea maximă a minimumului de existență revine populației în vârstă aptă de muncă – 1310,6 lei, și în special bărbaților – 1392,1 lei. Pentru pensionari minimumul de existență a constituit 1059,6 lei și reprezintă 85,6% din valoarea medie pentru total populație.

Minimumul de existență pentru copii reprezintă în medie 1144,5 lei lunar, cu o diferențiere a acestui indicator în dependență de vârsta copilului, de la 454,5 lei pentru un copil în vârstă de până la 1 an până la 1262,6 lei pentru un copil în vârstă de 7-16 ani.

Veniturile disponibile lunare ale populației în trimestrul II 2009 au constituit 1179,6 lei în medie pe o persoană. Co-raportul dintre veniturile medii lunare disponibile pe o persoană și valoarea medie a minimumului de existență a fost de 95,3%, față de 87,4% în aceeași perioadă a anului precedent.

Salariul mediu lunar pe economie al unui angajat a constituit în trimestrul II anul curent 2792,5 lei, sau cu 8,1% mai mult comparativ cu aceeași perioadă a anului precedent, fiind astfel, posibilă acoperirea minimumului de existență pentru populația aptă de mun-

27 Valoarea minimumului de existență este calculată în baza Regulamentului „Cu privire la modul de calculare a minimumului de existență”, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 902, din 28 august 2000.

28 Indicele prețurilor la produse alimentare în trimestrul II 2009 față de trimestrul II 2008 a constituit 91,7%.

că în proporție de 2,1 ori (în perioada respectivă a anului 2008 – 1,7 ori). Co-raportul dintre salariul mediu lunar și valoarea medie a minimului de existență pentru populația în vârstă aptă de muncă diferă în funcție de activitățile economiei naționale. Nivelul maxim de acoperire a minimului de existență pentru populația aptă de muncă a fost atins de salariații din sectorul financiar – 4,5 ori, cel minim de cei din agricultură și silvicultură a căror salarii acoperă minimul de existență în proporție de 103,2%.

Valoarea medie a pensiei lunare stabilite la 1 iulie 2009 a constituit 775,0 lei, sau cu 20,4 % mai mult comparativ cu aceeași perioadă a anului precedent, ce respectiv face posibilă acoperirea minimului de existență pentru această categorie de populație la nivel de 73,1%, față de 54,1% în trimestrul II 2008.

Majorarea co-raportului dintre veniturile medii ale populației și principalele surse de venit (salariile, pensiile), față de minimul de existență este determinată de faptul, că creșterea continuă a veniturilor populației, în perioada trimestrul II 2008 – trimestrul II 2009, a avut loc în condițiile stabilității nivelului general al prețurilor, iar în cazul unor produse, mai cu seamă a celor alimentare, fiind înregistrată o scădere a prețurilor.

Un indicator deosebit de important în monitorizarea sărăciei este ponderea celei mai sărace chintile în consumul național. Acest indicator reprezintă partea venitului/consumului ce revine celor mai sărace 20% din populație, în totalul consumului pe țară. Distribuția cheltuielilor de consum ale gospodăriilor casnice pe chintile se efectuează în scopul comparării consumului păturilor sărace cu consumul celor bogate. În acest context, menționăm că R.Moldova este caracterizată de o polarizare înaltă a veniturilor.

Tabel 5. Co-raportul dintre veniturile populației și minimul de existență în trimestrul II 2006-2009

	2006	2007	2008	2009
Minimul de existență, medii lunare pe o persoană, lei	968,2	1062,6	1389,3	1238,4
Veniturile disponibile ale populației, medii lunare pe o persoană, lei	845,9	1005,4	1214,4	1179,6
Salariul mediu lunar pe economie al unui angajat, lei	1684,4	2069,0	2583,4	2792,5
Mărimea medie a pensiei lunare stabilite, lei	443,6	532,9	643,7	775,0
Co-raportul dintre veniturile medii lunare disponibile pe o persoană și valoarea medie a minimului de existență, în %	87,4	94,6	87,4	95,3
Co-raportul dintre salariul mediu lunar pe economie al unui angajat și valoarea medie a minimului de existență pentru populația în vârstă aptă de muncă, în %	164,1	184,0	175,4	213,1
Co-raportul dintre mărimea medie a pensiei lunare stabilite și valoarea medie a minimului de existență pentru pensionari, în %	53,1	58,7	54,1	73,1

Sursă: Biroul Național de Statistică

Tabel 6. Distribuția beneficiarilor de compensații nominative pe chintile (%)

Categoriile de beneficiari	Chintila I	Chintila II	Chintila III	Chintila IV	Chintila V
Invalizii de gradul I	12,5	20,9	21,6	26,6	18,5
Invalizii de muncă de gradul II	29,7	17,6	19,2	14,0	19,5
Copiii invalizi	7,9	14,3	25,0	29,7	23,1
Participanții la cel de-al doilea război mondial	1,5	3,4	9,9	41,2	44,0
Famiile participanților la lichidarea consecințelor avariei de la C.A.E. Cernobil	13,3	4,4	24,4	23,3	34,4
Invalizii din copilărie de gradul I	5,9	12,4	19,1	32,7	29,9
Famiile cu 4 și mai mulți copii	29,4	26,6	19,0	19,2	5,8
Invalizii de gradul II fără termen	34,1	20,0	13,1	15,8	17,1
Pensionarii singuri	13,2	46,4	23,7	11,8	4,9
Persoanele care au lucrat în spatele frontului	7,5	29,0	20,6	30,4	12,6
Persoanele aflate în Leningrad în perioada blocadei	0,0	18,2	27,3	27,3	27,3
Invalizii de gradul I participanți la lichidarea consecințelor avariei de la C.A.E. Cernobil	6,5	2,2	10,9	41,3	39,1
Invalizii din copilărie de gradul III	24,5	24,9	16,1	14,9	19,6
Invalizii de gradul I participanți de la cel de-al doilea război mondial	3,6	3,6	25,0	17,9	50,0
Invalizii de gradul II participanți la cel de-al doilea război mondial	2,3	2,3	6,0	29,2	60,2
Invalizii de gradul III participanți la cel de-al doilea război mondial	0,0	11,8	5,9	23,5	58,8
Invalizii de gradul II din rândul persoanelor asimilate	19,5	17,1	7,3	24,4	31,7

Sursa: Ministerul Protecției Sociale, Familiei și Copilului

Sistemul existent de asistență socială se bazează pe sistemul de compensații nominative, care continuă să fie cel mai costisitor program social, reprezentând 38% din cheltuielile pentru asistența socială în anul 2006. Acest sistem, însă, este recunoscut ca fiind ineficient direcționat către cei săraci, beneficiile acestuia acoperind în egală măsură toate chintilele de venituri (tabelul 3).

Conform unui raport elaborat de Banca Mondială „Moldova: Note de Politici pentru Guvern” (mai 2009) se menționează că mai puțin de o jumătate de oameni din cele mai sărace două chintile (40 la sută) ale

distribuției cheltuielilor de consum au primit vre-un ajutor social în 2007, ceea ce constituie mai puțin de 40 la sută din valoarea totală a asistenței sociale. Aceasta înseamnă că mai mult de 60 de procente din plățile de asistență socială sunt direcționate spre chintilele mijlocii și bogate astfel încât aceste plăți sunt regresive. Această situație limitează eficiența eforturilor de reducere a sărăciei, constituind o constrângere în implementarea unor reforme necesare pentru dezvoltarea economică pe viitor.

Strategia națională de dezvoltare pe anii 2008–2011 (**Legea** Nr. 295 din 21.12.2007) constituie *documentul intern principal de planificare strategică pe termen mediu*, care determină obiectivele

de dezvoltare a Republicii Moldova pînă în anul 2011 și stabilește măsurile și acțiunile prioritare pentru atingerea acestor obiective. Strategia servește drept instrument unic de integrare a cadrului strategic existent, de racordare a procesului de planificare bugetară (CCTM) cu cadrul de politici și de asimilare a asistenței tehnice și financiare externe. Pentru a asigura concentrarea resurselor disponibile în vederea realizării obiectivelor și măsurilor cu impact maxim asupra dezvoltării economice și sociale a țării, Strategia se axează pe un număr limitat de priorități strategice. Obiectivul fundamental al Strategiei este crearea condițiilor pentru îmbunătățirea calității vieții populației prin consolidarea fundamentului pentru o creștere economică robustă, durabilă și incluzivă. Pe termen mediu, pînă în anul 2011, Guvernul va depune eforturi pentru recuperarea a cel puțin 7 p.p. din decalajul de venituri față de media UE și reducerea ratei sărăciei absolute pînă la 24%. Pentru stabilirea țintelor în vederea reducerii sărăciei, s-a ținut cont de dependența dintre creșterea economică și reducerea sărăciei, fiind utilizată o elasticitate a sărăciei față de creșterea economică în mărime de -1,4, care constituie media regională, fiind, respectiv, relevantă în contextul Republicii Moldova. Deși, cu o creștere a PIB de 5%, simulările efectuate denotă că rata sărăciei ar putea atinge către anul 2011 circa 21%, ținta a fost ajustată luînd în considerare corelația neliniară între creșterea economică și reducerea sărăciei. Pe termen lung, pînă în anul 2015, prin prisma Strategiei, Guvernul va depune eforturi pentru recuperarea a cel puțin 12 p.p. din decalajul de venituri față de media UE și reducerea ratei sărăciei absolute pînă la 20%. Deși, cu o creștere a PIB de 5%, simulările efectuate denotă că rata sărăciei ar putea atinge către anul 2011 circa 21%, ținta a fost ajustată luînd în considerare corelația neliniară între creșterea economică și reducerea sărăciei.

În conformitate cu cele expuse mai sus menționăm că R.Moldova se confruntă cu un șir de probleme care favorizează creșterea incidenței sărăciei, care pot duce la proteste:

- Ritmul încetinit al creșterii economice;
- Decalajul acut între nivelul de dezvoltare al localităților rurale față de cel al localităților urbane;
- Creșterea continuă a inegalității;
- Dependența economiei de condițiile climaterice etc.

În R.Moldova se conturează o relație puternică între sărăcie, pe de o parte și șomajul tinerilor și migrațiune, pe de altă parte

2.3 Șomajul

Este bine cunoscută legătura dintre șomaj și sărăcie, însă, în plus la aceasta, în R.Moldova se conturează o relație puternică între sărăcie, pe de o parte și șomajul tinerilor și migrațiune, pe de altă parte. Deși rata șomajului printre tineri în Moldova este comparabilă cu media din țările Uniunii Europene (care a fost, în octombrie 2008, de asemenea, de 16 la sută), tinerii din Moldova suportă în mod evident consecințele unor dezavantaje pe piața forței de muncă. Există o corelație negativă între vârstă și riscul de a fi șomer, astfel încât persoanele din grupul de vârstă între 15 și 24 de ani se confruntă cu un risc de două ori mai mare de a fi șomeri decât segmentul următor de vârstă (25-34 de ani). În primul trimestru al anului 2009, majoritatea tinerilor șomeri posedau doar educație liceală sau mai joasă, ceea ce-i plasează într-o situație dezavantajată în țară. Actuala criză economică i-a afectat în mod puternic pe tinerii șomeri. În primul trimestru din 2009, rata șomajului printre tineri (de exemplu, printre cei care fac parte din grupul de vârstă de 15-24 de ani) s-a majorat până la 16 la sută (în comparație cu tendințele precedente ce au indicat o descreștere a șomajului tinerilor de la 17 la sută în 2006 până la 14 la sută în 2007). Rata șomajului printre bărbații tineri (de aproximativ 18 la sută) este mai înaltă decât printre femeii (14 la sută), chiar dacă rata de ocupare a forței de muncă printre bărbații tineri este, de asemenea, mai ridicată (17 la sută pentru bărbați, 15 la sută pentru femeii). Rata de șomaj a tinerilor este mai înaltă în regiunile rurale (17 la sută, în primul trimestru 2009; în mediul urban, 15 la sută). Din această perspectivă, nu este surprinzător faptul că migrația din Moldova provine în principal din spațiul rural și cuprinde în mod esențial persoane tinere. Astfel, în timp ce vârsta medie a migraților în 2006 a fost de aproape 35 de ani, peste 37 la sută aveau până la 30 de ani.

În conformitate cu datele oferite de Biroul Național de Statistică în **trimestrul II 2009 populația economic activă** (populația ocupată plus șomerii) a Republicii Moldova a constituit 1358,1 mii persoane, fiind în descreștere cu 2,9% (-41,1 mii) față de tr.II 2008. Acest fapt a fost determinat în principal de scăderea numărului populației ocupate (-81,4 mii), în special a populației ocupate în agricultură (-52,6 mii). Structura populației active s-a modificat după cum urmează: ponderea populației ocupate s-a micșorat de la 97,0% la 93,9%, iar ponderea șomerilor a crescut de la 3,0% la 6,1%. Disparități importante pe sexe și medii în cadrul

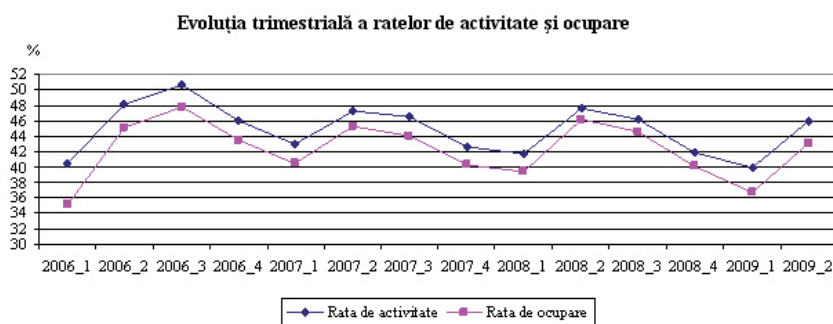
persoanelor active nu s-au înregistrat: ponderea bărbaților (51,1%) a depășit puțin ponderea femeilor (48,9%), iar ponderea persoanelor active din mediul rural a fost mai mare față de cea a populației active din mediul urban (55,6% și respectiv 44,4%).

Rata de activitate a populației de 15 ani și peste (*proporția populației active de 15 ani și peste în populația totală în vârstă de 15 ani și peste*) a constituit 45,9%, fiind în descreștere față de valoarea trimestrului respectiv al anului precedent (47,5%). Acest indicator a atins valori mai înalte în rândul populației masculine – 49,7%, în comparație cu rata pentru femei – 42,5%. Ratele de activitate pe medii au înregistrat următoarele valori: 47,9% în mediul urban și 44,5% în mediul rural. În categoria de vârstă 15-29 ani acest indicator a avut valoarea 30,5%, iar în categoria 15-64 ani (vârstă de muncă aplicată în țările Uniunii Europene conform metodologiei Eurostat) – 50,8%, micșorându-se cu 1,9 p.p. față de nivelul trimestrului II 2008.

Populația ocupată a constituit peste 1275,3 mii persoane, micșorându-se cu 6,0% față de trimestrul II 2008. Ca și în cazul populației active, nu au fost înregistrate disparități pe sexe (50,5% bărbați și 49,5% femei) în timp ce pe medii s-au înregistrat diferențe mai mari (43,5% mediul urban și 56,5% mediul rural).

Rata de ocupare a populației de 15 ani și peste (*proporția persoanelor ocupate în vârstă de 15 ani și peste față de populația totală din aceeași categorie de vârstă*) a fost de 43,1%, înregistrând o scădere cu 3,0 p.p. în comparație cu tr. II 2008. La bărbați ea a fost mai înaltă (46,1%) în comparație cu femeile – 40,4%. În distribuția pe medii de reședință rata de ocupare a avut valoarea 44,0% în mediul urban și 42,4% în mediul rural. Rata de ocupare a populației în vârstă de muncă (16- 56/61 ani) a fost de 49,8%, a populației în de vârstă de 15-64 ani - 47,6% și în categoria de vârstă 15-29 ani acest indicator a avut valoarea 27,1%.

Figura 3. Ratele de activitate și ocupare

Sursă: Biroul Național de Statistică

În distribuția după *activitățile din economia națională* se constată că în sectorul agricol au activat 412,5 mii persoane (32,3% din totalul persoanelor ocupate). Față de trimestrul II 2008 numărul populației ocupate în agricultură a scăzut semnificativ – cu circa 53 mii, sau cu 11,3%, ceea ce înseamnă că o persoană din opt din agricultură a abandonat această activitate. Totodată fiecare a doua persoană ocupată în agricultură continuă să lucreze în gospodăria auxiliară proprie.

În *activitățile non-agricole* numărul persoanelor ocupate a fost de circa 863 mii, în scădere cu 28,8 mii sau cu 3,2% față de tr.II 2008. Ponderea persoanelor ocupate în industrie a constituit 12,0% (12,6% în 2008) și în construcții, respectiv, 5,7% (6,6% în 2008). Numărul persoanelor ocupate în industrie a înregistrat 90,2%, în construcții, respectiv 80,7% din nivelul anului precedent. În sectorul servicii au activat 49,9% din totalul persoanelor ocupate, această pondere crescând cu 3,4 p.p. față de tr.II 2008. De menționat, că față de perioada respectivă a anului precedent, a crescut nu numai ponderea, ci și numărul absolut al persoanelor ocupate în sectorul serviciilor (+5,1 mii). Conform repartizării după *forme de proprietate* 69,8% din populație a fost ocupată în unități cu forma de proprietate privată, 25,7% - cu cea publică, și, 4,5% - în unități cu forme de proprietate mixtă (publică și privată) și cu participarea capitalului străin. Structura populației ocupate după *statutul profesional* relevă, că numărul salariaților constituie 67,2% din total.

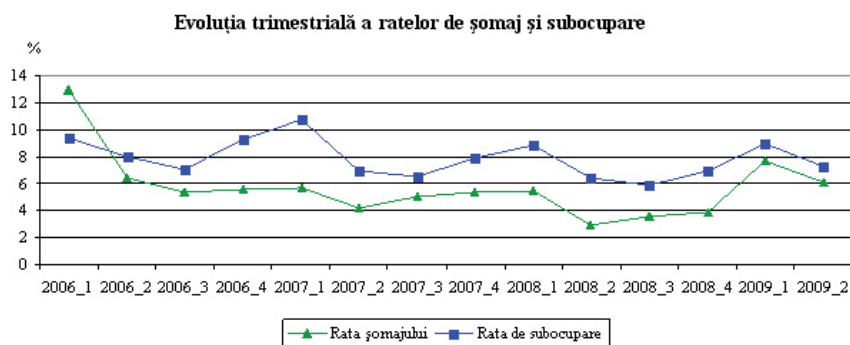
În *sectorul informal* au lucrat 12,1% din totalul persoanelor ocupate în economie, iar 30,7% au avut un loc de muncă informal. Din numărul persoanelor ocupate informal salariații au alcătuit mai bine de o pătrime (27,4%), totodată circa 12,5% din totalul salariaților aveau un loc de muncă informal.

Numărul *persoanelor subocupate* (adică acelor persoane care au avut un loc de muncă, însă total orele efectiv lucrate în timpul perioadei de referință au fost sub 40 ore pe săptămână, totodată doreau și au fost disponibile să lucreze ore suplimentare) a fost de 92,5 mii, ceea ce reprezintă circa 7,3% din totalul persoanelor ocupate. Numărul persoanelor din această categorie a crescut cu 7% în comparație cu trimestrul II 2008.

Numărul șomerilor, estimat conform metodologiei Biroului Internațional al Muncii a fost de circa 82,8 mii, fiind cu 40,3 mii mai mare față de tr.II 2008. Șomajul a afectat într-o proporție mai mare bărbații – 60,9% din total numărul de șomeri, la fel și persoanele din mediul urban – 57,9%.

Rata șomajului (*pro-
porția șomerilor BIM
în populația activă*)
la nivel de țară a
înregistrat valoarea
de 6,1%, fiind mai
ridicată față de tri-
mestrul II a. 2008
(3,0%). Rata șoma-
jului la bărbați și la
femei a înregistrat
următoarele valori:
7,3% și 4,9%. Dis-
parități semnificati-
ve s-au înregistrat între rata șomajului în mediul urban – 8,0%, față de
mediul rural – 4,6%. În rândurile tinerilor (15-24 ani) rata șomajului a
constituit 15,4%. În categoria de vârstă 15-29 ani acest indicator a avut
valoarea 11,1%.

Figura 4. Ratele de șomaj și subocupare

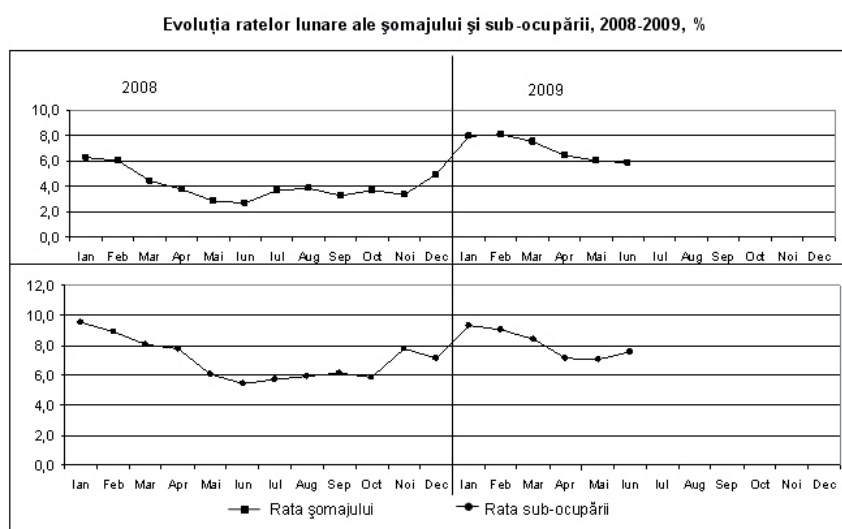
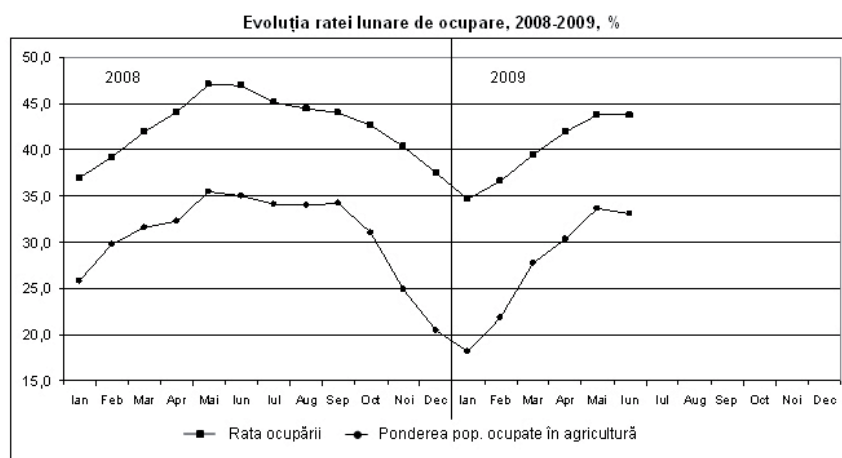

Sursă: Biroul Național de Statistică

Populația inactivă de 15 ani și peste a reprezentat 54,1% din totalul populației de aceeași categorie de vârstă, depășind nivelul trimestrului respectiv al anului 2008 cu 3,5 p.p. sau cu 54,1 mii persoane. Din punct de vedere al relației cu piața muncii, în cadrul populației inactive distingem două categorii importante: *persoane descurajate* și persoane care au fost declarate de către gospodării plecate în alte țări la lucru sau în căutare de lucru. Persoane descurajate în a-și găsi un loc de lucru dorit constituie circa 20,7 mii. Numărul persoanelor declarate de către gospodării plecate în alte țări la lucru sau în căutare de lucru a fost conform estimărilor de circa 295,9 mii persoane. Din numărul celor declarați plecați bărbați au fost 63%. Ponderea persoanelor plecate din localitățile rurale a fost de circa 70%.

Raportul de dependență economică, exprimat prin numărul persoanelor neocupate (inactive sau în șomaj) ce revin la 1000 persoane ocupate a fost de 1797⁰/₀₀. Spre deosebire de evoluțiile din anul trecut, în acest an, rata lunară a ocupării a înregistrat valori mai mici. În 2008, rata lunară maximă s-a înregistrat în Iunie și a fost de 47,0%. În Iunie 2009 rata ocupării a fost de 43,7% (-3,3 p.p.). În 2008 cea mai mică rată a șomajului a fost înregistrată, la fel, în Iunie și a fost de 2,6%. În Iunie 2009 rata șomajului a fost de 5,9% (+3,3 p.p.).

Figura 5. Ratele lunare de ocupare și șomaj

Sursă: Biroul Național de Statistică

Recentele previziuni privind piața muncii sugerează că, datorită crizei, este posibilă o creștere fără precedent a șomajului, ce va implica o majorare prognozată pe plan mondial, de la 29 milioane de șomeri 2007 până la 59 de milioane. În Europa Centrală și de Sud-Est și în Comunitatea Statelor Independente (CSI) se estimează o creștere de până la 35 la sută a numărului de șomeri, în timp ce numărul total al angajărilor urmează să se diminueze cu

1-2,8 procente. Aceste analize, de asemenea, sugerează că tinerii vor fi afectați cel mai mult, astfel încât numărul șomerilor tineri urmează să se extindă în total între 11 și 17 milioane de persoane în perioada 2008-2009, reprezentând o creștere a ratei șomajului tinerilor pe plan global până la 14-15 la sută. Țări precum Republica Moldova, care au cunoscut ameliorări recente în ceea ce privește perspectivele de angajare pentru tineri, înregistrează acum o mișcare de recul în rezultatul direct al crizei.

În concluzie, menționăm că dezavantajele cu care se confruntă tinerii pe piața forței de muncă din Moldova ar putea să se înmul-

țească odată cu extinderea crizei. Tinerii vor continua să suporte handicapul „normal” de pe piața muncii (asociat cu lipsa de experiență și cu neîncrederea potențialilor angajatori), fiind obligați, în același timp, să concureze cu migranții mai experimentați, care revin în țară. Deși întoarcerea migranților în țară se produce într-o proporție ne semnificativă și, prin urmare, extinderea competiției pentru angajare în muncă nu se datorează acestui fenomen, tinerii vor trebui, totuși, să-și caute un loc de muncă pe piața internă într-un moment de creștere a șomajului (7,7 la sută în primul trimestru al anului 2009, în comparație cu 5 la sută în 2007). În aceste condiții, ar fi surprinzător să nu se înregistreze o extindere a șomajului printre tineri, mai ales dacă oportunitățile de migrațiune se vor restrânge.

2.4 Probleme specifice persoanelor vârstnice

A fi persoană vârstnică în R.Moldova înseamnă de multe ori a fi sărac. Costurile mari la întreținerea locuințelor frecvent depășesc pensia de care beneficiază persoana vârstnică, ceea ce îi determină să iasă în stradă pentru ca să protesteze. În această ordine de idei, menționăm că timp de trei zile, câteva sute de pensionari au protestat în fața Primăriei, cerând anularea deciziei adoptată la 15 septembrie de către consilierii municipali. Pe 15 septembrie Consiliul Municipal Chișinău a hotărât ca de la 1 octombrie să majoreze cu 80% tariful la apa potabilă și să dubleze taxa de călătorie în transportul public. Pensionarii și persoanele cu dizabilități au fost privați de dreptul la călătoria gratuită, ceea ce i-a determinat să protesteze.

A fi persoană vârstnică în R.Moldova înseamnă de multe ori a fi sărac

În ultimul deceniu s-a produs o fluctuație continuă a populației peste 65 de ani, dar cu o creștere semnificativă a

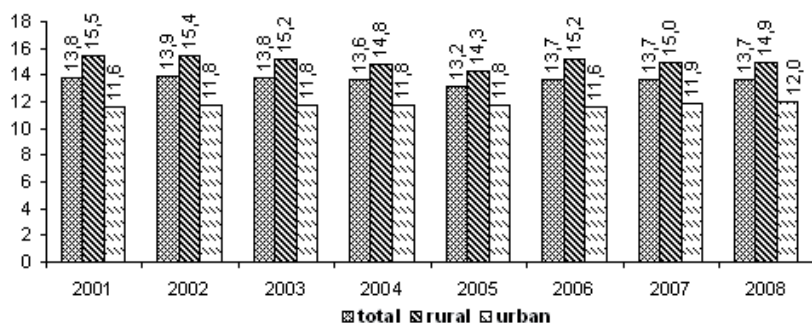
Tabelul 1. *Repartiția vârstnicilor pe grupe de vârstă și medii de reședință, la 1 ianuarie 2009*

Grupa de vârstă, ani	Total		Urban		Rural	
	persoane	în %	persoane	în %	persoane	în %
60-69	245079	50,0	99182	55,1	145897	47,0
70-74	102908	21,0	35826	19,9	67082	21,6
75-79	74471	15,2	23386	13,0	51085	16,5
80-84	44858	9,1	14789	8,2	30069	9,7
85 și peste	23173	4,7	6909	3,8	16264	5,2
Total	490489	100,0	180092	100,0	310397	100,0

populației peste 80 de ani - fenomen denumit îmbătrânire. La începutul anului 2009 în Republica Moldova locuiau 490,5 mii persoane în vârstă de 60 ani și peste, din care mai mult de jumătate

(61%) sînt femeii. Două treimi din numărul total al persoanelor în etate locuiesc în mediul rural. În funcție de vîrstă, fiecare a doua persoană este în vîrsta cuprinsă între 60-69 ani, iar 13,8% sunt persoanele care au mai mult de 80 ani.

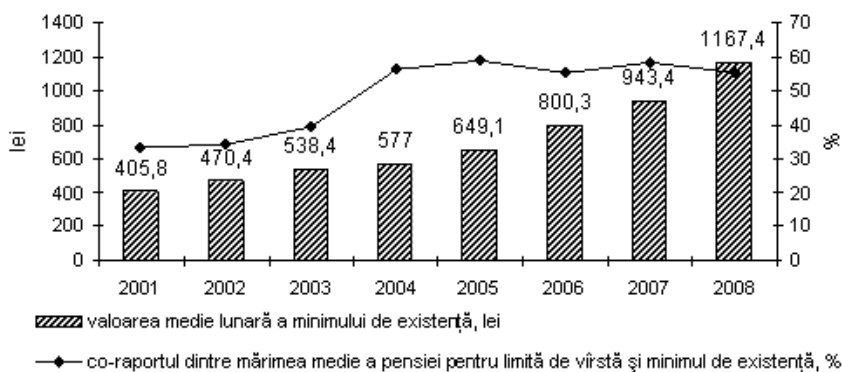
Figura 1. *Coeficientul de îmbătrînire a populației (%)*¹

¹ numărul persoanelor în vîrstă de 60 ani și peste la 100 locuitori

nele în vîrstă de peste 60 ani reprezintă 14,9 % din totalul populației rurale, față de 12,0% în mediul urban.

Figura 5. *Valoarea minimului de existență pentru pensionari*

sînt bolile aparatului circulator (70,5% din totalul decedațiilor din această grupă de vîrstă), tumorile maligne (11,3%) și bolile aparatului digestiv (6,8%). În prezent, durata medie a vieții femeilor ce au atins vîrsta de 60 ani constituie 18,34 ani, iar a bărbaților -15,08 ani, diferența fiind de 3,26 ani. Speranța de viață la vîrstnicii din mediul urban este mai mare cu 1,65 ani decît la cei din rural, fiind respectiv de 17,98 și 16,33 ani. În anul 2008 valoarea medie lunară a minimului de existență pentru pensionari a alcătuit 1167,4 lei, fiind în creștere față de anul precedent în valoare

Pe parcursul ultimilor ani, ponderea persoanelor în vîrstă de peste 60 ani practic a rămas fără schimbări, coeficientul de îmbătrînire a populației fiind de 13,7%. Procesul de îmbătrînire a populației este mai avansat în mediul rural, unde perso-

În ceea ce privește structura mortalității vîrstnicilor, este necesar de menționat diferențierea acestui indicator în dependență de locul de trai, gender și vîrstă. Principalele cauze ale mortalității vîrstnicilor

nominală cu 23,7% iar în termeni reali cu 15,3%. Totodată, mărimea medie a pensiei pentru limită de vîrstă a acoperit valoarea minimumului de existență pentru această categorie de populație în proporție de 57,1% fiind în descreștere cu 2,8 puncte procentuale față de anul 2007.

Minimul de existență pentru pensionari diferă în funcție de mediul de reședință al acestora. Astfel, minimul de existență pentru pensionarii din mediul urban este cu 131,5 lei mai mare față de mediul rural, datorită în special costurilor mai înalte ale serviciilor. Privită în ansamblul său, persoana vîrstnică este o persoană de cele mai multe ori multiplu dezavantajată prin scăderea resurselor fizice, care nu înseamnă întodeauna boală, prin scăderea resurselor financiare sau prin prezența unei dizabilități. Ca rezultat a crizei economice însoțită de tranziție, instituționalizarea vîrstnicilor continuă să fie privită ca o soluție optimă pentru persoanele vîrstnice și cele cu dizabilități. În acest context, neglijarea problemei creșterii instituționalizării poate conduce la apariția grupurilor marginalizate, incapabile de a se integra și afirma social, astfel, condiționînd fenomenul de dependență cronică față sistemului de asistență socială. Din această perspectivă este nevoie de a dezvolta servicii care să corespundă nevoilor persoanelor vîrstnice și să se realizeze concordanța acestora, prin existența continuității. Serviciile date trebuie să reflecte în mai de aproape de ceea ce numim „viața acasă” și care reprezintă o alternativă pentru „îngrijirea în instituții”. Aceasta denotă că îngrijirea și susținerea oamenilor în comunitate este mult mai efektivă, decît plasamentul și izolarea lor pe termen lung într-un spital sau azil.

Considerată ca vîrstă fragilă de involuție, etapa de după 65 de ani, pune desigur mai multe probleme clinice decît celelalte vîrste. Îmbătrînirea în sine nu este o boală, dar din diferite considerente îmbătrînirea și boala sunt văzute ca un întreg. Din cauza ignoranței uneori modificările firești ce vin cu avansarea în vîrstă sînt interpretarea ca o boală și sînt tratate, iar uneori bolile sunt percepute ca proces normal de îmbătrînire și nu sînt tratate. Din acest considerent cunoștințele pentru asistentul social despre îmbătrînire sînt foarte importante.

Preocuparea pentru interesele vîrstnicului reveneau pînă nu demult medicului, care și el era pregătit în mare parte pentru medicina generală vizînd adultul. Astăzi, viziunea complexă gru-

---

pează o echipă pluridisciplinară care trebuie să vină în întâmpinarea cererilor persoanelor vârstnice, ea fiind necesară să cuprindă medicul, psihologul, asistentul social, terapeutul, lucrătorul social etc. Avînd în vedere că atît îngrijirea vîrstnicului, cît mai ales calitatea acestei îngrijiri sunt părți integrante ale politicii de bunăstare și de sănătate a fiecărei țări, ar trebui ca în acest context profesioniștii implicați în muncă cu această categorie de vîrstă să conștientizeze că nu sunt suficiente doar cunoștințele, ci și o implicare umanistă.

O altă problemă și mai arzătoare o reprezintă necesitatea dezvoltării în Republica Moldova a serviciilor la domiciliu ca alternativă la instituționalizare, care la ora actuală se realizează mai mult în ceea ce privește menajul și alimentația, și mai puțin în ceea ce privește nursing-ul, terapia ocupațională, kinetoterapia etc. Asistentul social în activitatea sa avînd un rol de evaluator al situației persoanelor vîrstnice ce-și doresc o deservire la domiciliu transformă munca sa în activitate birotică, ceea ce determină o pierdere din competențele sale de lucru direct cu beneficiarii. Dezvoltarea, inovarea și inventarea metodelor noi de lucru cu beneficiarii cît și de dezvoltarea capacităților, cunoștințelor și abilităților necesare pentru înfruntarea dificultăților, reducînd gradul de dependență de serviciile sociale intră în responsabilitatea lucrătorului social. În lucrul cu această categorie de vîrstă lucrătorul social prestează servicii conform necesităților acestora, și care uneori sunt adaptate modificărilor temporare ale necesităților ce ține de starea sănătății, a modelului îngrijirii în rezultatul pozitiv care reduce la diminuarea nevoiei de asistență socială.

Serviciile de îngrijire la domiciliu au ca beneficiari pentru îngrijirile medicale persoane cu afecțiuni acute sau cronice, care prezintă un anumit nivel de dependență și o capacitate limitată de a se deplasa la o unitate sanitară în vederea asigurării îngrijirilor ambulatorii recomandate de medici. Este cunoscut faptul că îmbătrînirea este însoțită și de o degradare a stării de sănătate. În unele situații persoanele vîrstnice sunt internate de către aparținenți în unități spitalicești pe perioade îndelungate de timp, fie din motive legate de sănătate, fie din motive legate de neputință sau nepăsare. Avînd în vedere o multitudine de factori legați atît de confortul fizic și psihic al persoanei, cît și de aspectele financiare este preferat ca asistența medicală pe termen lung a vîrstnicilor să fie acordată la domiciliu. După cum s-a mai menționat,

în Republica Moldova serviciile date în majoritatea cazurilor din cauza numărului mare de beneficiari ce îi revin unei unități de personal reușește să se realizeze în ceea ce constă numai menajul și alimentația, iar deservirea medicală la domiciliu încă din păcate se necesită a fi extinsă. Problemele medicale în perioada bătrâneții sunt determinate în principiu de o pluripatologie ceea ce determină o îngrijire specializată la domiciliu.

Șansele de recuperare sunt mult mai mari la persoanele îngrijite în cadrul unui mediu familial, iar scopul final fiind acela de a obține pe cât este posibil, independența beneficiarului, fapt care să conducă la integrarea acestuia în comunitate. Toate aceste servicii contribuie, la faptul că bătrînii au posibilitatea de a duce un mod de trai decent, fiind ajutați de lucrătorii sociali care după cum au relatat intervievații ei sunt cei la care apelează de cele mai multe ori cînd se confruntă cu o problemă indiferent de ce ordin. În anul 2007 au beneficiat de servicii de deservire socială la domiciliu 25 323 persoane solitare și inapte de muncă, care au fost oferite de un personal de 2 430 lucrători sociali.

Este de menționat faptul că, numărul de servicii rezidențiale s-a multiplicat în ultimii ani, încercîndu-se diferite experimente care să ducă la o evoluție accelerată atît din punct de vedere calitativ, cît și cantitativ a acestora. Statul susținîndu-le integral și alocînd lunar 3500-3700 lei pentru întreținerea unei persoane vîrstnice instituționalizate, ceea ce este foarte costisitor în comparație cu menținerea acestuia la domiciliu. Serviciile date sînt mai aproape de ceea ce numim « viața acasă » și reprezintă o alternativă pentru « îngrijirea în instituții ». Aceasta înseamnă că serviciile date sunt concordante cu necesitățile populației vîrstnice în susținerea, integrarea și menținerea în comunitate evitînd plasamentul și izolarea pe termen lung într-un spital sau azil.

2.5 Prestațiile sociale: șanse reduse la supraviețuire

Prestațiile sociale din sistemul de protecție al Republicii Moldova, sunt instrumente de realizare a unor obiective sociale de natură redistributivă care își propun, într-o formă sau alta, creșterea bunăstării sociale. ***Prestațiile sociale*** reprezintă transferuri financiare care

---

pot fi acordate pe o perioadă determinată și cuprind: **indemnizații, alocații sociale, ajutoare sociale, compensații.**

Sistemul de protecție socială din R. Moldova asigură o gamă largă de alocații și prestații, adresându-se unui număr de aproximativ 1,3 milioane persoane. Majoritatea prestațiilor sunt alocate foștilor angajați în unitățile de stat, fiind destinate mai ales persoanelor vârstnice. Multe din serviciile subvenționate de stat sunt și ele alocate fără a se ține seama de nevoi. Segmente întregi ale populației (cum ar fi pensionarii, persoanele cu dizabilități, elevii și studenții, reprezentanții anumitor profesii, persoanele afectate de accidentul de la Cernobâl) devin beneficiarii acestor subvenții fără a se ține cont de nivelul de trai și necesitățile individuale. Totuși, venitul mediu pe membru de familie este criteriul utilizat pentru acordarea subvențiilor pentru învățământ, cum ar fi cele pentru cărți, hrană și încălzire.

Indemnizațiile adresate familiilor cu copii reprezintă o formă a prestațiilor sociale și sunt principalul suport economic din partea statului, fiind exprimat în plăți unice sau periodice acordate familiei pentru nașterea, îngrijirea și întreținerea copilului, în funcție de vârsta acestuia și de nivelul de venit al familiei.

Pornind de la principiul de consecvență și continuitate în dezvoltarea și realizarea prevederilor constituționale privind protecția socială (art.47) și în vederea încurajării creșterii demografice prin dezvoltarea mecanismelor de protecție socială a familiilor cu copii, în procesul de implementare a Programului de guvernare „Progres și Integrare”, începând cu 01 ianuarie 2009 conform prevederilor Legii Bugetului asigurărilor sociale de stat pentru anul 2009 s-a majorat cuantumul indemnizației unice la nașterea copilului pentru copiii născuți în anul 2009:

- pînă la 1400 lei - la nașterea primului copil;
- pînă la 1700 lei - la nașterea fiecărui copil următor.

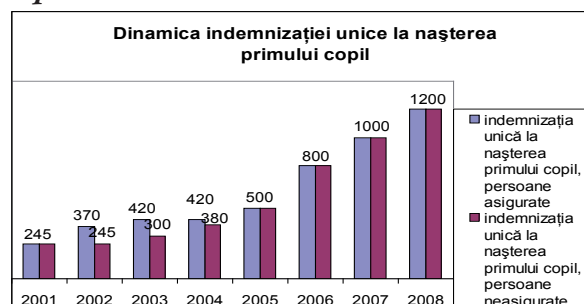
În afară de aceasta, începând cu 01 ianuarie 2009 s-a majorat cuantumul indemnizației lunare pentru creșterea copilului pînă la împlinirea vârstei de 3 ani (persoane asigurate) de la 20% pînă la 25% din baza de calcul stabilită prin Legea 155-XVI din 04 iulie 2008 „Cu privire la modificarea și completarea articolului 18 din

Legea nr. 289-XV din 22 iulie 2004 privind indemnizațiile pentru incapacitatea temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale”. Numărul beneficiarilor de indemnizație lunară pentru creșterea copilului se cifrează la 27251 persoane.

În Tabelul este reflectat co-raportul dintre indemnizațiile lunare pentru îngrijirea copiilor și minimumul de existență pentru copii, care în anul 2008 a constituit 1367,4 lei, cunoscând o majorare față de anul 2007 cu 36,4% (pentru comparație: minimumul de existență în medie pe lună pentru o persoană în anul 2008 a constituit 1368,1 lei și s-a majorat comparativ cu anul 2007 cu 24,4%). Creșterea minimumului de existență a fost determinată atât de creșterea prețurilor la produsele alimentare, cât și de majorarea ponderii cheltuielilor pentru mărfuri nealimentare și servicii.

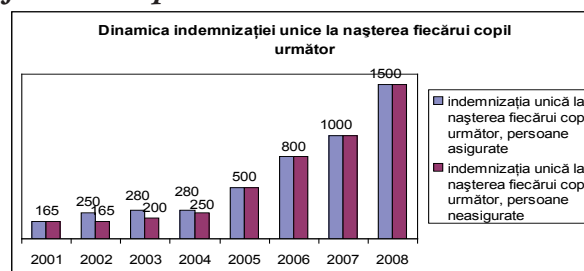
Întreținerea unui copil în anul 2008 a presupus alocarea în medie a 1267,4 lei lunar (minimumul de existență pentru copil), cu o diferențiere a acestui indicator în dependență de vârsta copilului de la 491,0 lei pentru un copil în vârstă de până la 1 an și până la 1405,9 lei pentru un copil în vârstă de 7-15 ani. În condițiile în care indemnizațiile lunare pentru îngrijirea copiilor până la 1,5 ani constituie în medie 322,6 lei pentru persoanele asigurate și 150 lei pentru cele neasigurate, aceste plăți sociale acoperă necesarul pentru copii în vârstă de până la 1 an în proporție de 65,7% și 30,5%, acești indicatori fiind în creștere față de 2007 respectiv cu 7,2 și 5,1 puncte procentuale.

Figura 8. Indemnizația unică la nașterea copilului, 2001-2008

Sursă: Raportul Social Anual 2008

Figura 9. Indemnizația unică la nașterea fiecărui copil următor, 2001-2008

Sursă: Raportul Social Anual 2008

Tabel 8. Minimumul de existență în mediu pe lună pe o persoană, lei

Categoriile de vârstă	2006	2007	2008
Copii, total	851,9	1002,7	1367,4
până la 1 an	333,6	394,3	491,0
1 – 6 ani	736,9	871,2	1091,8
7 – 16 ani	952,2	1118,8	1405,9

Sursa: Biroul Național de Statistică

Tabel 9. Co-raportul dintre indemnizațiile lunare pentru creșterea/îngrijirea copiilor și minimul de existență, 2006-2008

	2006	2007	2008
Indemnizația lunară pentru îngrijirea copilului în vîrstă de pînă la 1,5 ani, lei (persoane neasigurate)	100,0	100,0	150,0
în raport cu minimul de existență pentru copii în vîrstă de pînă la 1 an, %	30,0	25,4	30,5
Indemnizația lunară pentru creșterea copilului în vîrstă de pînă la 3 ani, lei (persoane asigurate)	182,8	230,7	322,6
în raport cu minimul de existență pentru copii în vîrstă de pînă la 1 an, %	54,8	58,5	65,7

Sursa: Biroul Național de Statistică

Indemnizația lunară pentru întreținerea copilului cu vîrste între 1,5/3-16 ani, persoanelor asigurate și neasigurate, se stabilește în mărime de 50 lei, dacă venitul total mediu lunar pentru fiecare membru al familiei nu depășește 54 lei. De asemenea, familiile cu patru și mai mulți copii (cu vîrsta sub 18 ani) și familiile cu copii invalizi (cu vîrsta sub 18 ani) beneficiază de **compensații nominative** la plata serviciilor comunale conform normelor stabilite de Guvern (în baza Legii nr.933-XIV din 14 aprilie 2000 cu privire la protecția socială specială a unor categorii de populație).

În conformitate cu Legea nr. 499-XIV din 14.07.1999 privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni, familiile, în cadrul cărora sînt îngrijiți și educați copii cu dizabilități, beneficiază de **alocații sociale de stat** în corespundere cu gradul de severitate a dizabilității stabilit copilului, precum și de alocații de îngrijire acordate persoanelor care îngrijesc în familie un copil cu dizabilități cu

Tabel 10. Cuantumul alocațiilor sociale de stat în perioada 2000-2008, lei

Categoria de beneficiari	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Pentru copiii invalizi, sub vîrsta de 16/18 ani									
Severitatea I	65	65	65	100	122,3	137,47	200,04	217,58	253,13
Severitatea II	55,25	56	56	85	103,96	116,85	169,82	184,76	214,68
Severitatea III	55,25	56	56	85	103,96	116,85	169,80	184,76	214,73

Sursa: Casa Națională de Asigurări Sociale

severitatea I.

Conform legislației Republicii Moldova persoanele cu dizabilități beneficiază de următoarele tipuri de prestații sociale: 1) indemnizații; 2) compensații nominative; 3) alocații lunare de stat; 4) alocații sociale de stat; 5) compensarea cheltuielilor pentru deservire cu transport; 6) compensații pentru călătorii în mijloacele de transport în comun urban, suburban și interurban (cu excepția taximetrelor); 7) ajutor material unic din Fondul republican și fondurile locale de susținere socială a populației; 8) ajutor social. Numărul persoanelor cu dizabilități care beneficiază de pensii prin intermediul sistemului public de asigurări

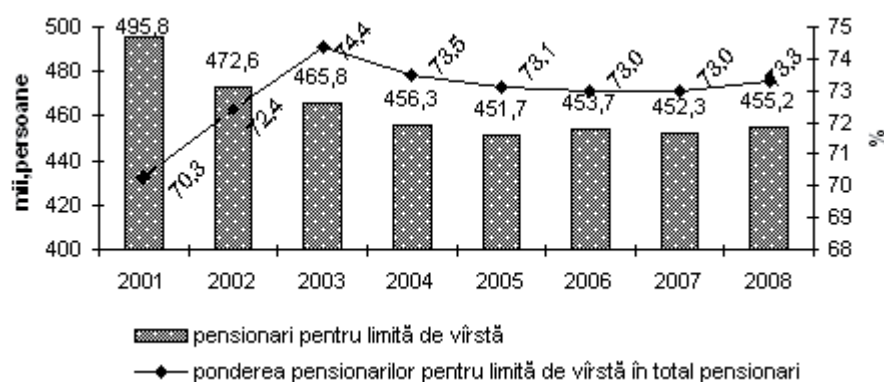
sociale crește continuu. Deși procentul de persoane cu dizabilități în raport cu populația generală este relativ mic și constituie doar 4,9% în raport cu pensionarii, acest procent este de circa 24,8%. Astfel, fiecare al patrulea beneficiar al pensiei este persoană cu dizabilități.²⁹

Mărimea medie a pensiilor de invaliditate s-a majorat constant în ultimii 5 ani și în 2007 a fost de 2,8 ori mai mare decât în 2002 (în 2002 – 163 lei, în 2007 – 467,42 lei). Această creștere a fost determinată de modificarea minimului garantat și a indexării pensiilor începând cu 2003. Analiza creșterii salariilor și pensiilor de invaliditate în ultimii 5 ani denotă faptul că pensiile de invaliditate au crescut mai încet decât salariile. În 2002 salariul mediu constituia 691 lei, iar în 2007 – 2065 lei, adică de 3 ori mai mult.³⁰ Mărimea medie a pensiei de invaliditate în 2007 constituia 22,6% din salariul mediu. Numărul beneficiarilor de compensații nominative a crescut de la 245668 de persoane în 2003 la 251881 persoane în 2007. În același timp, numărul beneficiarilor de alocații sociale de stat a crescut de la 45269 în 2005 la 47174 persoane în 2007.³¹ Conform datelor Ministerului Protecției Sociale, Familiei și Copilului al Republicii Moldova la 01.01.2009 la evidența organelor de protecție socială se aflau 621,4 mii pensionari sau cu 2 mii persoane mai mult comparativ cu anul precedent. Numărul pensionarilor pentru limită de vârstă a fost relativ stabil în ultimii ani 3 ani, devieri semnificative fiind

înregistrate în perioada modificării legislației de pensionare și în special a vârstei de pensionare.

În total pensionari pentru limită de vârstă, persoanele în vârstă de 60 și peste ani constituie 85,4%, marea majoritate fiind cele care au depășit vârsta de 65 ani – 69,4%. Femeile sunt preponderente în structura pensionarilor

Figura 4. Numărul pensionarilor pentru limită de vârstă și a ponderii acestora în total pensionari (la sfârșitul anului)

Sursă: Biroul Național de Statistică

29 Analiza protecției sociale a invalizilor în Republica Moldova, MPSFC, Chișinău, 2007.
30 Ministerul Protecției Sociale, Familiei și Copilului, 2008.
31 Casa Națională de Asigurări Sociale, la solicitarea MPSFC prin scrisoarea nr.10/22 din 14.01.2008.

Tabelul 9. Pensionari pentru limită de vîrstă de grupe de vîrstă și sex

	2006			2007			2008		
	total	bărbați	femei	total	bărbați	femei	total	bărbați	femei
Numărul total de pensionari pentru limită de vîrstă, mii persoane	453,8	142,1	311,7	452,3	135,5	316,8	455,3	132,4	322,9
inclusiv pe grupe de vîrstă, ani:									
<59	58,3	0,7	57,6	60,9	0,7	60,2	66,3	0,8	65,5
60-64	85,2	28,7	56,5	69,1	18,1	51,0	72,9	17,6	55,3
65+	310,2	112,7	197,6	322,3	116,7	205,6	316,1	114,0	202,1

Sursă: Biroul Național de Statistică

Tabelul 10. Mărimea medie a pensiei pentru limită de vîrstă

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Mărimea medie a pensiei lunare stabilite pentru limită de vîrstă, lei (la sfîrșit de an)	140,3	166,9	218,0	337,0	397,2	457,5	565,8	666,3
Pensia nominală pentru limită de vîrstă, în % față de anul precedent	161,5	118,9	130,6	155,0	118,0	115,2	123,7	117,8
Pensia reală pentru limită de vîrstă, în % față de anul precedent	151,9	113,9	112,9	137,8	107,3	101,0	109,4	109,8
Rata inflației, % (decembrie anul precedent = 100)	106,3	104,4	115,7	112,5	110,0	114,1	113,1	107,3

Sursă: Biroul Național de Statistică

pentru limită de vîrstă – 70,9%, iar în cazul vîrstnicilor femeile constituie - 66,2%.

Mărimea medie a pensiei pentru limită de vîrstă la 01.01.2009 a constituit 666,3 lei, fiind în creștere față de anul precedent cu 17,8%, în termeni reali valoarea acesteia a crescut cu 4,5%.

Din cauza pensiilor mizere, care asigură persoanelor vîrstnice în mediu 56% din minimul de existență, persoanele vîrstnice trăiesc în sărăcie. Totodată, o parte din pensionari continuă să muncească pentru a-și putea asigura existența. Astfel, îmbătrînirea și emigrația populației afectează considerabil stabilitatea financiară a bugetului de asigurări sociale. Sistemul actual al asigurărilor sociale propune beneficiarilor un nivel redus de asigurare.

Riscuri și probleme

- Protestele pensionarilor din luna octombrie indică prefigurarea unei stări de alarmă a unei anumite părți a societății în legătură cu posibilele schimbări de vector în politica socială, promovate de noua guvernare. Aceste nemulțumiri sînt alimentate și de negocierile purtate cu FMI.
- Actuala criză economică i-a afectat în mod puternic pe tinerii șomeri. În primul trimestru din 2009, rata șomajului printre tineri (de exemplu, printre cei care fac parte din grupul de vîrstă de 15-24 de ani) s-a majorat pînă la 16 la sută (în comparație cu tendințele precedente ce au indicat o descreștere a șomajului tinerilor de la 17 la sută în 2006 pînă la 14 la sută

în 2007). . Acest fapt intensifică migrația oamenilor și, în special, a celor din zonele rurale.

- În **trimestrul II 2009 populația economic activă** (populația ocupată plus șomerii) a Republicii Moldova a constituit 1358,1 mii persoane, fiind în descreștere cu 2,9% (-41,1 mii) față de tr.II 2008. **Populația ocupată** a constituit peste 1275,3 mii persoane, micșorându-se cu 6,0% față de trimestrul II 2008. Astfel, țări precum Republica Moldova, care au cunoscut ameliorări recente în ceea ce privește perspectivele de angajare pentru tineri, înregistrează acum o mișcare de recul în rezultatul direct al crizei.
- Pensiile mizere, care asigură persoanelor vârstnice în mediu 56% din minimumul de existență, conduce la faptul că persoanele vârstnice trăiesc în sărăcie. Totodată, o parte din pensionari continuă să muncească pentru a-și putea asigura existența. Astfel, îmbătrânirea și emigrația populației afectează considerabil stabilitatea financiară a bugetului de asigurări sociale. Sistemul actual al asigurărilor sociale propune beneficiarilor un nivel redus de asigurare. În același timp, cu 46,29 euro pe lună, salariul minim brut din Republica Moldova rămâne cel mai scăzut din Europa.
- Mai mult de 60 de procente din plățile de asistență socială sunt direcționate spre chintilele mijlocii și bogate, astfel, chintilele sărace primesc mai puțin de 40%. Această situație limitează eficiența eforturilor de reducere a sărăciei, constituind o constrângere în implementarea unor reforme necesare pentru dezvoltarea economică pe viitor.

Predicții

- Putem să ne așteptăm la intensificarea acțiunilor revendicative, mai ales în situația în care actuala guvernare AIE nu va propune măsuri reparatorii adecvate în măsură să atenueze șocul crizei, în special pentru categoriile de vîrstă mai înaintată. Reformele economice necesare pe care guvernul Filat intenționează să le promoveze poate să se ciocnească de o rezistență acerbă venită din două părți – pensionarii și sindicaliștii.

-
- Tinerii vor continua să suporte handicapul „normal” de pe piața muncii (asociat cu lipsa de experiență și cu neîncrederea potențialilor angajatori), fiind obligați, în același timp, să concureze cu migrații mai experimentați, care revin în țară. Deși întoarcerea migraților în țară se produce într-o proporție nesemnificativă și, prin urmare, extinderea competiției pentru angajare în muncă nu se datorează acestui fenomen, tinerii vor trebui, totuși, să-și caute un loc de muncă pe piața internă într-un moment de creștere a șomajului (7,7 la sută în primul trimestru al anului 2009, în comparație cu 5 la sută în 2007). În aceste condiții, ar fi surprinzător să nu se înregistreze o extindere a șomajului printre tineri, mai ales dacă oportunitățile de migrație se vor restrânge.

Recomandări

Corelația strânsă între incidența sărăciei și fenomenele sociale și economice impune stabilirea unor priorități clare în vederea prevenirii protestelor:

- crearea condițiilor pentru creșterea nivelului de ocupare și al remunerării muncii, în particular în sectorul agricol;
- unificarea mecanismelor de pensionare pentru toate categoriile de angajați, pentru a diminua distribuția inechitabilă;
- mecanismele de oferire a asistenței sociale trebuie să se bazeze pe principiul alocațiilor conform necesităților, nu conform meritelor sau categoriilor sociale, fapt ce nu face decât să irosească resursele care și așa sunt deficitare;
- extinderea rețelei serviciilor sociale prestate persoanelor aflate în dificultate;
- pe termen lung este necesară reducerea la minimum a sărăciei extreme prin introducerea indemnizațiilor pentru sărăcie și crearea unei rețele mai dezvoltate de servicii sociale;
- implementarea mecanismului de testare a sărăciei în toate localitățile pentru calcularea cât mai exactă a ratelor sărăciei,

alocării compensațiilor nominative conform necesităților și introducerii indemnizației pentru sărăcie;

- asigurarea unui efect compensatoriu asupra categoriilor de cetățeni aflați în dificultate prin compensații nominative și alte prestații sociale impune integrarea lor în programe de sprijin familial, suportul oferit trebuie să fie centrat pe necesitățile persoanei;
- implementarea la nivel național a unui sistem informațional de evidență a tuturor categoriilor de persoane aflate în situație de dificultate, a serviciilor sociale existente și a celor necesare, a costurilor serviciilor și a personalului din sistemul de protecție socială;
- elaborarea, aprobarea și dezvoltarea mecanismelor legale pentru acreditarea, monitorizarea prestatorilor de servicii sociale, precum și a mecanismului de procurare a serviciilor sociale de la prestatori;
- prevenirea abandonului social al copiilor ca urmare a migrației părinților în căutarea unui loc de muncă;
- perfecționarea serviciului de deservire socială la domiciliu prin completarea acestuia cu deservirea medicală. Formarea unei echipe multidisciplinare de deservire la domiciliu;
- dezvoltarea serviciilor comunitare (cum ar fi farmaciile sociale, frizeriile sociale, magazine de tehnică casnică etc.), deschiderea mai multor centre de zi pentru bătrâni, unde se pot desfășura activități creative cu participarea copiilor și a tinerilor etc.

REGIONAL

III. INSTABILITĂȚI REGIONALE: DEFICIT AL MODELULUI DE TRANSFORMARE ORI EȘECUL ELITELOR?

IGOR MUNTEANU

Transferul de putere de la Chișinău are loc în condițiile unei vecinătăți în criză, afectate de turbulențele unor alegeri care s-au sincronizat în timp, dar și a unei crize economice profunde

Transferul de putere de la Chișinău are loc în condițiile unei vecinătăți în criză, afectate de turbulențele unor alegeri care s-au sincronizat în timp, dar și a unei crize economice profunde. În așteptarea alegerilor prezidențiale din România (noiembrie 22) și Ucraina (ianuarie 27), Alianța pentru Integrare Europeană (AIE) trebuie și ea să treacă proba de foc din 10 noiembrie, 2009, alegând un Președinte al RM, care să pună capăt speculațiilor legate de riscul unor noi anticipații. Ar fi naiv să credem însă că această alegere se va produce autarhic, în condiții de raționalitate politică și diferență față de evoluțiile pe care le urmărim pe plan regional, pentru că mai ales în condițiile unui stat mic, vulnerabil la factori externi și tendințe regionale, acest lucru este greu de îndeplinit.

Care sunt din această perspectivă factorii majori care vor amplifica ori din contra, ar putea diminua aceste riscuri interne? Cum arată modelul unei mize negociate din perspective acestui transfer de putere? Sunt relevante ori contra-productive tranzițiile politice din Ucraina și România în ajunul acestor alegeri, și în ce măsură ignorarea acestui context poate fi o idee inspirată pentru noile elite de la Chișinău? Chiar și o trecere sumară în revistă a ultimelor evoluții din Ucraina, România și RM denotă existența unui șir de riscuri și amenințări în adresa economiei de piață și a statului de drept din aceste țări. Forțele portocalii au câștigat alegerile din 2004 în România și Ucraina, mai puțin în RM, în care, Președintele Voronin și-a asigurat continuarea mandatului prin acceptarea unor condiții de coexistență democratică și orientare europeană. Coexistența nu a reușit să continue nici măcar până la finele anului 2007³², iar implementarea PAUERM a produs mai multe deziluzii decât succese³³.

32 Igor Boțan, Anul politic 2007, decembrie 27, 2007, ADEPT, www.adept.md

33 Realizarea Planului de Acțiuni UE-Moldova (februarie 2005 – ianuarie 2008), Adept, Expert Grup, Chisinau 2008

Între timp, conflictele interne din Ucraina și România au produs o zonă de instabilitate de-a lungul frontierelor interne și externe ale UE. În 2009, Ucraina a traversat o serie de șocuri politice și economice, care au pus la grea încercare rezistența și principiile declarate de Coaliția democratică a Președintelui Iușcenco și a Prim ministrului Timoșenco, politicienii care au încheiat anterior discursul și imaginea schimbării portocalii de regim din 2004. În acest an, însă, populația este mai puțin entuziasmată de referințele pozitive ale anului 2004 și mai preocupată de prețurile galopante, devalorizarea continuă a hrivnei și inflația progresivă care înrăutățește nivelul de viață al oamenilor simpli. Nemulțumirile populației vizează în special puterea centrală de la Kiev și clasa politică din Ucraina, care înregistrează cele mai slabe rate de popularitate în sondajele la zi. Președintele Iușcenco a schimbat 4 Prim Miniștri în ultimii 5 ani și a trecut prin 2 alegeri parlamentare anticipate, exercitându-și mandatul în condiții de maximă instabilitate, corupție masivă și conflicte agravate de o delimitare confuză a competențelor în sânul puterii executive.

Amânate în octombrie 2009, următoarele alegeri prezidențiale vor avea loc în ianuarie 2010, încheind astfel un cerc politic deplin, care ar putea readuce la guvernare în următoarele 6 luni de zile Partidul Regiunilor, care s-a opus vehement revoluției portocalii din 2004, și elitelor asociate acestei schimbări. Criza economică și financiară sporește aceste frustrări prin efectele recesiunii și înrăutățirea condițiilor de viață, iar contradicțiile acutizate de jocul cu sumă nulă a democrațiilor compromis imaginea romanțioasă a unei Ucraine capabile să joace rolul de lider democratic în spațiul ex-sovietic. Ucraina își dorește semnarea unui Acord de asociere la UE, ca rezultat al Parteneriatului Estic (EaP), căutând să mențină echilibrul între aspirațiile sale euro-atlantice și menținerea unor relații stabile cu Rusia.

Politica de apropiere de NATO și UE este tratată de Rusia ca fiind neamicală și generatoare de provocări pentru interesele sale, încercând printr-o serie de tactici să recâștige influența asupra vectorilor de politică internă și externă. Și în 2009, Ucraina și Rusia au purtat discuții încinse pe diverse probleme sensibile, cum sunt: tarifele de tranzit pentru exporturile de gaze naturale rusești spre piețele europene, cursul pro-NATO al actualei conduceri ucrainene, dar și statutul contestat al prezenței florei rusești de la Sevastopol. Aceste presiuni interne au influențat

---

În 2009, Ucraina a traversat o serie de șocuri politice și economice, care au pus la grea încercare rezistența și principiile declarate de Coaliția democratică a Președintelui Iușcenco și a Prim ministrului Timoșenco

*Subiecte sensibile
pe agenda relațiilor
RM cu Ucraina
demarcarea
frontierelor,
schimbul de terenuri
de la Palanca,
Basarabeasca și
portul Giurgiulești,
suspendarea
contractului de
furnizare a energiei
electrice, participarea
în cadrul GUAM,
medierea Ucrainei
în formatul 5 plus
2 a conflictului
transnistrean*

o agendă politică absorbită de problemele interne, de chestiuni existențiale pentru statul ucrainean, astfel încât chiar și statutul de lider – regional pretins de elitele de la Kiev a fost perceput mai degrabă ca o preocupare exotică a acestora, decât ca o opțiune serioasă, și legitimată prin voința și puterea de a-l pune în aplicare. Ucraina a încasat lovituri și a reacționat la tentative de intervenție rusească pe scena sa politică, având puțin ori deloc timp pentru o relație mai strânsă cu Republica Moldova. Cu câteva remarcabile excepții (demersul comun al Președinților Voronin și Iușenco adresat Uniunii Europene cu solicitarea instalării unei Misiuni de Monitorizare a Frontierei, 2005, și Inițiativa Șapte Pași spre Reglementarea Conflictului Transnistrean), aceste relații au rămas a fi marcate de tensiuni și de impredictibilitate.

Anterior, originile suspect-portocalii (pentru liderii PCRM) ale conducerii de la Kiev au creat frontiere imaginare mult mai dificil de escaladat între Kiev și Chișinău decât alte obstacole naturale. Elitele din Ucraina și Republica Moldova s-au suspectat reciproc, s-au contrazis și au dorit să/și pună piedici cu multă plăcere pe majoritatea temelor la care ar fi putut coopera. Printre cele mai contestate subiecte pe agenda relațiilor RM cu Ucraina se include: demarcarea frontierelor, schimbul de terenuri de la Palanca, Basarabeasca și portul Giurgiulești, suspendarea contractului de furnizare a energiei electrice, dar și participarea în cadrul GUAM, medierea Ucrainei în formatul 5 plus 2 a conflictului transnistrean. În luna august, autoritățile de la Kiev au încercat să introducă restricții financiare sporite pentru cetățenii RM, care circulau spre Ucraina, apelând în calitate de argument la situația precară a cetățenilor RM, și respectiv, la necesitatea de a-și proteja piața internă a forței de muncă.

Autoritățile RM, vechi și noi, au reacționat aproape simultan pe relațiile sale din Kiev, astfel încât Ucraina a trebuit să suspende restricțiile aplicate în raport cu cetățenii RM, dar faptul în sine a otrăvit atmosfera relațiilor reciproce. Mulți politicieni de la Kiev au demonstrat nu odată că pot sacrifica cu ușurință interesele RM în folosul unor beneficii de imagine, iar alegerile viitoare din Ucraina doar vor stimula această percepție. Vor putea noile autorități de la Chișinău să dezintoxice aceste relații speciale cu statul vecin, în spiritul Parteneriatului Estic, și a interesului comun al ambelor părți, depășind divergențele de moment ori stereotipurile vechiului sistem? Ucraina a insistat mai mult asupra acordului de asociere la

UE, pe care-l dorește aproape obsesiv, în timp ce Republica Moldova a rămas blocată într-un model de tranziție post-Voronin, care deschide multe oportunități, dar și riscuri pe potrivă.

Ca și în Ucraina vecină, observăm că febrilitatea interesului electoral (inițial – pentru alegerile europene din iunie 2009, iar în noiembrie - și pentru scrutinul prezidențial) consumă cele mai multe energii și timp ale clasei politice din România. Președintele T.Băsescu rămâne actorul super-activ și printre favoriții apropiatului scrutin prezidențial (din noiembrie 2009), deși a pierdut oarecum din pozițiile sale strategice în fața competitorului din partea PSD, M.Geoană. Chiar dacă au format, în 2008, o coaliție comună de guvernare, PDL-PSD au urmat agende diferite sau chair opuse pe majoritatea temelor acestei guvernări, în ciuda Parteneriatului anunțat pentru România, având un interes clar de a-și asigura accesul la resurse și de a câștiga alegerile. În octombrie, 2009, Coaliția PDL-PSD s-a destrămat, proiectându-l pe actualul Președinte Băsescu în căutarea unui nou format necesar câștigării alegerilor din noiembrie 22.

Totuși, România a urmărit cu preocupare constantă involuțiile înregistrate în RM, asigurându-se că argumentele sale și poziția sa clară în raport cu acuzațiile guvernării comuniste vor fi interpretate exact și fără dubii. Pe fundalul campaniei xenophobe anti-românești asumate de către liderii PCRM, și încurajate direct de Federația Rusă, Romania a preferat să se concentreze pe instituțiile europene și euro-atlantice, obținând în cele din urmă deplina înțelegere și sprijin din partea autorităților UE, care impun autorităților de la Chișinău condiția de normalizare a relațiilor cu România, înainte de orice fel de evoluție a dialogului politic.

Eșuând în prezentarea unor evidențe indisputabile ale unei implicări externe acuzate, liderii PCRM au tradus isteria anti-românească în beneficii electorale nete, stimulate de votul etnic al minorităților naționale, și de un grup masiv de populație autohtonă, dezinformată și ușor manipulabilă. Voluntarismul decisional impus la rang de politică a statului de către ex-președintele Voronin a legat așteptările de ameliorare a relațiilor cu România doar de schimbarea acestei puteri. Opoziția a promis acest lucru și s-a ținut de cuvânt, suspendând regimul de vize cu România, chiar de la transferul atribuțiilor șefului statului către speakerul legislativului, pledând spre instituirea unui dialog consistent și amical cu Româ-

---

Ca și în Ucraina vecină, observăm că febrilitatea interesului electoral (inițial – pentru alegerile europene din iunie 2009, iar în noiembrie - și pentru scrutinul prezidențial) consumă cele mai multe energii și timp ale clasei politice din România

nia și Ucraina în spiritul unui parteneriat promovată de autoritățile politice ale RM, liberal-democratice.

Cum se vor traduce aceste intenții în inițiative de cooperare și dialog în următoarele luni? În ce măsură toate componentele AIE sunt pregătite pentru un mesaj pro-românesc mai răspicat? Rămâne de văzut însă cum va răspunde România acestor așteptări, probabil exagerate, în condițiile unei crize economice cu efecte sociale și industriale profunde asupra economiei statului vecin? Se cere de subliniat câteva diferențe majore între aceste crize politice.

*Miza competiției
electorale în RM și
Ucraina este de ordin
sistemic, în timp ce în
România, conflictele
politice țin mai
degrabă de stilistica
discursivă a actorilor
săi (PSD-PDL-PNL)*

Mai întâi, miza competiției electorale în RM și Ucraina este de ordin sistemic, în timp ce în România, conflictele politice țin mai degrabă de stilistica discursivă a actorilor săi (PSD-PDL-PNL).

Aceste diferențe se manifestă și în modelul pe care aceste țări, la care se adaugă și Republica Moldova, l-au adoptat în raport cu UE și instituțiile sale specifice. Dacă integrarea europeană se manifestă prin adaptarea la norme și instituții specifice comunităților europene, atunci și impactul extern, care funcționează prin stimulente și presiuni punctuale, explică gradul de stabilitate ori de instabilitate a sistemului politic, în condițiile crizei economice. Conflictele politice au subminat adoptarea legislației necesare pentru contracararea crizei economice în Ucraina și RM, mai puțin în România, în care, în ciuda fenomenului invocate de cesarism prezidențial al Președintelui Băsecu³⁴, instituțiile politice reprezentative și executive au funcționat, la turații maxime. Este clar că această situație se datorează și statutului diferit în raport cu UE (de membru cu drepturi depline sau de vecin cu statut incert). Respectiv și modelul de adaptare la normele și aquis-ul comunitar al UE, instrumentele aplicate de către UE sunt radical diferite în cazul României, spre deosebire de Ucraina și RM.

³⁴ “Alegerile europene de la 7 iunie – amurgul democrației?”, *Raport de analiză politică*, 22 iunie 2009, Institutul Ovidiu Sincai, București

RELAȚII DE VECINĂTATE

SUB POVARA ALEGERILOR

UCRAINA

Agenda problemelor comune

- Acordurile semnate între Ucraina și Republica Moldova sunt aplicate în mod selectiv și cu reștanțe. Lipsa de comunicare eficientă sporește riscul apariției unor teme tabu, interese obscure și decizii pripite, care nu sunt consultate în mod corespunzător cu cealaltă parte. Drept exemple servește cazul includerii în august 2009 a cetățenilor RM printre cetățenii cu risc sporit de migrație ilegală pentru Ucraina);
- Absența unui Parteneriat Politic între Ucraina și RM, în condițiile instabilităților cronice de la Kiev și a unei vizibile auto-izolări forțate a Republicii Moldova din ultimii ani față de inițiativele regionale inspirate de Ucraina (CSD, GUAM) a contribuit la persistența unor litigii nerezolvate după semnarea Acordului interstatal: teritoriile de la Palanca, terminalul de la Giurgiulești, proprietăți nerecunoscute pe teritoriul Ucrainei);
- Abordarea diferită a integrării europene și euro-atlantice (NATO) pentru Ucraina și RM îngustează arealul subiectelor de interes comun, și reduce astfel și existența unor proiecte (politice, economice, militare) semnificative pentru RM și Ucraina, care ar susține interesul strategic;
- Vulnerabilitatea căilor de acces și a infrastructurii de transport afectează în egală măsură Ucraina și RM, însă apelul comun de armonizare a sistemelor energetice și conectarea la piața energetică europeană trenează.
- Medierea conflictului transnistrean este privită de Ucraina mai degrabă ca un instrument de negociere cu Rusia, decât ca un format multilateral, în care suveranitatea și integritatea RM urmează a fi sprijinite și respectate.

Riscuri curente și oportunități de cooperare

Ca și Republica Moldova, Ucraina dorește să obțină un statut de asociere la UE, ca urmare a unei cooperări diverse și multilaterale pe plan economic și politic cu statele membre. Ucraina ar vrea să evite modelul turco-balcanic de integrare perpetuă cu UE, preferând modelul asocierii bilaterale cu caracter aprofundat al Elveției, completat de regimul circulației fără vize a cetățenilor Ucrainei în spațiul comunitar³⁵. Dar, șansele Ucrainei de a se face acceptată pentru aderare se ciocnește de elementele care o fac, în mod paradoxal, atractivă și relevant sub aspect geopolitic: mărimea sa teritorială și politică, opoziția rigidă a Rusiei, dar și complexitatea reformării economiei sale uriașe.

Lansarea la 4 mai, la Praga, a Parteneriatului Estic, reprezintă o slabă consolare față de obiectivul său major, dar care totuși ar putea sprijini diverse formate de comerț liber, și de liberalizare a vizelor, după modelul Islandei și Norvegiei în raport cu UE. Autoritățile de la Kiev susțin că au motive să fie iritate de faptul că Ucraina este privită doar ca un vecin al UE, negocierile asupra unui Acord de asociere mișcându-se mult mai încet decât au fost planificate. Ucraina califică Parteneriatul Estic, promovat de Ucraina și Suedia, ca o oportunitate, dar și un handicap personal, care-i blochează accesul la anumite programe de sprijin comunitar, mult mai generoase în cazul membrilor comunitari. UE însă plasează integral succesul acestei adaptări normative pe seama elitelor din țările respective, singurele legitime să-și asume responsabilitatea politică pentru susținerea valorilor, a normele și procedurile legate de adoptarea modelului European.

---

35 Владимир Посельского «Европейский Союз после ратификации Лиссабонского договора», «ЗН», № 38 (766) 10 — 16 октября 2009

Tabel 13.– Etape distincte ale procesului de europenizare – paralele și diferențe³⁶

	Europenizarea în calitate de membru al UE	Europenizarea prin aderarea la UE	Europenizarea prin vecinătatea UE
Condițiile europenizării	Producător și consumator de europenizare	Consumator declarat al europenizării	Consumator modest de europenizare
Opțiunea de a consuma ori de a elabora proiecte proprii de europenizare?	Circulație în ambele direcții: de sus în jos și de jos în sus	Circulație într-o singură direcție – de preferință asimetrică de sus în jos	Circulație într-o singură direcție – de preferință asimetrică de sus în jos
Mecanismele europenizării	Varietate largă de influențe directe și indirecte asupra mecanismelor interne și externe	Cu predilecție influență directă	Cu predilecție influență directă
Condiționalitate	Foarte înaltă, altfel țara este pasibilă de penalități la Curtea Europeană	Control maximum asupra condițiilor impuse pentru a primi calitatea de membru	Control superficial lipsind condițiile necesare pentru a primi calitatea de membru
Stimulente	Evitarea situațiilor de risc în care țara ar putea fi acuzată și penalizată de instanțele UE	Obținerea ori nu a calității de membru al UE	Cooperarea strânsă cu UE fără a ținti în mod necesar perspective aderării la UE
Rezultate	Schimbări politice continue, legate de evoluția specifică a UE	Schimbări politice rapide cu efecte extinse asupra instituțiilor și structurilor naționale	Schimbări politice lente, cu rezultate superficiale

Pe planul relațiilor sale cu Republica Moldova, Ucraina a privit cu destul scepticism acțiunile RM de a se depărta de grupul statelor ex-sovietice, fie pe o traiectorie vest-balkaniceă, fie prin accelerarea reformelor interne, prevăzute de Planul de Acțiuni UE-RM, concomitent cu menținerea unui partid comunist la guvernare. Re-includerea Republicii Moldova în familia țărilor ex-sovietice a coincis, astfel, cu semnarea Parteneriatului Estic (2009), spulberând în mod definitiv temerile (posibile) că vecinul său vestic ar fi reușit să obțină un aranjament mai bun cu UE, grație și prezenței României în spațiul comunitar de luare a deciziilor. Totuși, relațiile politice și diplomatice dintre RM și Ucraina au rămas destul de superficiale, autoritățile preferând să le critice episodic, dar fără a dori să le modifice în mod esențial.

În august, Ucraina a decis să introducă restricții de intrare în Ucraina pentru cetățenii RM, condiționând ulterior suspendarea acestora de anumite concesii politice³⁷. În particular, Kievul a solicitat rezolvarea în termen de 3 luni a tuturor chestiunilor litigioase pe agenda bilaterală. Acestea includ discuțiile în contradictoriu asupra teritoriilor localității Palanca peste care trece autostrada

36 Source: Neighbourhood Europeanization through ENP. The Case of Ukraine Andrea Gawrich, Inna Melnykovska and Rainer Schweickert, KFG Working Paper No. 3 | August 2009, p.8.

37 Ziarul de Gardă. 17.09.2009.

Ucraina a devenit astfel un actor activ în RM, promovând dinamizarea relațiilor sale cu diaspora locală, consolidând instituțional și economic pozițiile minorității ucrainenești, și întărindu-și spațiul informațional favorabil

Odesa-Ismail, situația juridică a tronsonului de cale ferată și infrastructura de la Etulia-Reni, stațiuni balneare și de odihnă pe litoralul Mării Negre, zona portuară Giurgiulești, și alte rectificări ale hotarului. Ucraina a obținut maximum de beneficii și concesiile favorabile de-a lungul frontierei sale cu Republica Moldova, cedând puțin ori aproape nimic, în special în chestiuni patrimoniale și de stabilire a hotarelor³⁸. Ucraina a devenit astfel un actor activ în RM, promovând dinamizarea relațiilor sale cu diaspora locală, consolidând instituțional și economic pozițiile minorității ucrainenești, și întărindu-și spațiul informațional favorabil. Conștient de concurența cu Federația Rusă în regiunea transnistreană, Ucraina a insistat să aibă o politică flexibilă în raport cu anumite elite locale, încurajând un irendentism pro-ucrainesc, salutat în numeroase cercuri politice, dar și al intereselor sale economice în regiune.

Paralizie politică și indecizie opțională printre elitele Ucrainei în 2009

În luna decembrie 2008, Rada Supremă a Ucrainei instala la putere un nou guvern pro-occidental, care își afirma intenția de a opri criza economică și politică a țării, angajându-se să pună capăt unei lungi perioade de instabilitate internă. Oficialii ucraineni au anunțat la sfârșitul lui 2008 despre dificultățile economiei ucrainene, solicitând un împrumut de 16,5 mlrd usd din partea FMI, pe care aproape le obținuseră la începutul anului 2009, dar dezbaterile aprins din Rada Supremă și conflictul de autoritate între Președintele Iușenco și Prim Ministrul Timoșenco a pus cruce pe planurile executivului ucrainean de a diminua șocul crizei profunde de pe piețele financiare și paralizia investițiilor străine. Ucraina fiind percepută ca un actor geopolitic important pentru est și vest, mai multe organizații internaționale au dorit să-și anunțe imediat sprijinul direct, dar cu anumite condiționări inevitabile, care-au dublat pasiuni noi în viața politică tradițional divizată a țării.

Concomitent, cel mai puternic partid al opoziției anti-Iușenco, Partidul Regiunilor (PR), s-a opus vehement adoptării legislației cerute de FMI, blocând mersul ședințelor din Rada Supremă, și lansând de facto campania electorală. Instabilitatea politică a exacerbât și mai mult riscurile economice și sociale din Ucraina, în 2009. În absența unui sprijin politic corespunzător, Guvernul de la

³⁸ <http://www.zdg.md/editoriale/cat-costa-vecinatatea-cu-ucraina>

Kiev a trebuit să manevreze extrem de prudent, răspunzând unor constrângeri și presiuni pe termen scurt, neîmpărtășite de populație. Conflictele intestinale au amânat adoptarea actelor și legilor cerute de FMI pentru a disbursa a II tranșă din totalul împrumutului contractat, destinat inclusive pentru suplimentarea fondului de protecție socială și echilibrare a balanței de plăți a companiei Naftogaz, monopolistul agreat de Federația Rusă pentru livrarea de gaz spre consumatorii din Ucraina.

Între timp, criza politică profundă din Ucraina a paralizat cele mai importante reforme (administrația public, sectorul energetic și sistemul de pensionare), angajând într-un război fratricid cele mai importante autorități ale statului. Președinte V.Iușcenco, suferă cea mai gravă uzură de imagine, sub 5%, după ce a schimbat 4 prim miniștri și a supraviețuit în 2 cicluri de alegeri parlamentare, în doar 5 ani. Tensiunile politice au condus la blocarea legislației care urma să fie adoptată ca precondiție deciziei de obținere a creditului FMI de 16.4 mlrd usd, acordat Guvernului condus de Iulia Timoșenco ca măsură de contracarare a crizei economice. Încrederea publicului în faptul că actual coaliția democratică, reprezentată de BIUT și Blocul Ucraina Noastră, ar putea răspunde în mod adecvat crizei economice și sociale cu care se confruntă Ucraina, s-a diminuat simțitor în ultimul an. Analiztii economici prezic o contractare a economiei Ucrainei cu 13,5% însoțită de creșterea șomajului (13,5%) și căderea furtunoasă a hrivnei (până la 10 hr – 1 usd) la sf. Anului 2009, iar analiztii politici prezic o schimbare deplină a guvernării la Kiev.

Criza politică și economică a grăbit companiile internaționale de rating (BMI) să prognozeze o contractare cu 14,7% a economiei Ucrainei cu 14,7%, sporind riscul de țară. Astfel, în 2009, Ucraina a fost evaluată ca fiind cea mai instabilă țară din vecinătatea UE (37,1 din 100 p.p.), depășită de Bosnia Herțegovina (39.8) și Georgia (39,8). În aceste condiții, graba Președintelui Iușcenco de a anunța alegeri anticipate a trezit frustrarea actorilor politici, dar și iritarea populației. Circa 49,8% din populație se opunea alegerilor anticipate, comparativ cu 32,4%, care le susținea. Totuși, la 1 aprilie legislativul de la Kiev a votat aproape unanim (401 din 450) pentru amânarea alegerilor prezidențiale din mai spre octombrie, cauzând reacția de opunere a Președintelui în Curtea Constituțională.

Graba Președintelui Iușcenco de a anunța alegeri anticipate a trezit frustrarea actorilor politici, dar și iritarea populației

Tabel 14. Cerințe ale FMI și costuri de implementare în 2009³⁹

Condițiile FMI	Perioada de implementare	Relevanța pentru Ucraina	Probabilitatea implementării	Rațiunile implementării ori lipsei de implementare
Adoptarea unui buget de austeritate	2011 - 2013	înalță	joasă	Inevitabil din punct de vedere a veniturilor obținute la bugetul de stat
Creșterea prețului la gaze pentru populație	2010 - 2013	înalță	medie	Consumatorii individuali se vor opune puternic acestei decizii, dar guvernul va trebui să crească prețurile (cel puțin simbolic) pentru a continua obținerea tranșelor negociate cu FMI
Continuarea reformei pensiilor	2011 - 2015	medie	joasă	Guvernul nu este pregătit să crească vârsta de pensionare ori să-și assume asemenea decizii nepopulare
Stabilitatea sectorului bancar	2009 – 2011	înalță	înalță	Finanțarea este deschisă, și garantarea stabilității sistemului bancar este o chestiune acceptată de populație

Divergențele apărute între Președintele V.Iușenco și Premierul Y.Timoșenco au diluat însă mesajul și anvergura deciziilor anti-criză anunțate anterior de prim-ministru, care a disputat mai întâi calendarul electoral, solicitând intervenția Curții Constituționale, iar ulterior, s-a angajat și în anumite consultări secrete cu liderul Partidului Regiunilor (PR), V.Yanucovici, asupra unei posibile restructurări a Guverului. Rezultatul acestor consultări a fost atingerea unui accord formal asupra consolidării instituției prim-ministrului Ucrainei și alegerii Președintelui prin intermediul sufragiului universal indirect, în sensul aplicării modelului republicii parlamentare. În acest fel, Yulia Timoșenco și-ar fi dorit să păstreze funcția de Prim Ministru, deschizând cale liberă rivalului său, Victor Ianucovici, spre funcția de Președinte al Ucrainei. Consultările au eșuat în scurt timp, provocând însă prin efectul domino-ului spargerea coaliției déjà existente între BIUT (Blocul Iuliei Timoșenco) și Ucraina Noastră (NUNS), acesta din urmă fiind sprijinit politic de Președintele Victor Iușenco, care nu a ezitat să califice manevrele Primului Ministru ca fiind un act confirmat de trădare a idealului de reformare a Ucrainei, și un semn al contrarevoluției antiportocalii.

Competiție politică și scoruri pre-electorale

Contradicțiile iscate în sânul democraților, dar și amploarea șocurilor sociale și economice, au crescut în mod progresiv șansele opoziției filoruse (PR), împreună cu aliații săi din Particul Comuniștilor Ucraineni, în tandem cu Blocul centristilor conduși

de Speakerul Radei Supreme Litvin). În alegerile din 2007, aceste partide au întrunit împreună 222 de mandate (din totalul de 450 ale legislativului), neajungându-le doar 4 mandate pentru a constitui propriul Guvern. Totuși, PR rămâne cel mai popular partid politic din Ucraina, acumulând în mod constant circa 26,6-28,3% din sprijinul respondenților chestionați, cu puțin peste scorurile întrunite de formațiunea politică a premierului Iulia Timoșenco (BIUT). Analistii ucraineni notează creșterea în sondaje a aliaților PR - Partidul Comuniștilor și Blocul Litvin (crescând cu 2-3% fiecare, comparativ cu scorurile obținute în alegerile din septembrie 2007). Este evident că efectele sociale și economice ale crizei globale aduc puncte nesperate opoziției din Ucraina, și în special Partidului Regiunilor, care profită astfel de creșterea nemulțumirilor populației afectate de recesiune și de creșterea prețurilor, în timp ce regimul de austeritate financiară și creditele FMI dezavantajează pozițiile coaliției portocalii, constituite de Ucraina Noastră (NUNS), Autoapărarea Populară și BIUT, favorabile premierului Y.Timoșenco. Sondajele din iulie ale Centrului Razumcov arată însă o diferență de 9% între candidatul cu cele mai mari șanse pentru alegerile prezidențiale, V.Ianucovici (33%) și doar 4% între acesta și al treilea competitor potențial, Iașeniuc. Aceste date confirmă diminuarea ratingului premierului în exercițiu, Timoșenco, liderul BIUT, fiind prinsă pe picior greșit pe timp de criză, ceea ce îi conferă vizibilitate, dar îngustează aria de manevre populiste înainte de scrutin. Putem doar presupune că, odată cu inaugurarea campaniei electorale, scorurile cumulate ale lui Ianucovici și Iașeniuc vor depăși în mod cert scorul premierului în exercițiu Y.Timoșenco, lipsită de sprijinul Președintelui Iușcenko, care deține personal doar o poziție periferică de simpatii electorale, în acest moment.

Rezultatele prognozate ale viitorului scrutin ar putea deschide calea spre revenirea la guvernare a Partidului Regiunilor, cunoscut pentru simpatiile sale pro-rusești și opoziția anti-NATO și prudent-UE, dar destul de mercantile în chestiuni de privatizare și liberalism economic. Presiunea electoratului său specific din regiunile estice ale Ucrainei ar putea determina viitorul Guvern, dominat de aliații PR, să demonteze orientarea pro-occidentală asociată cu revoluția portocalie din 2004, preferând eventual asumarea unei dependențe politice de Federația Rusă, și revenirea la un echilibru de putere cunoscut de pe timpul lui Kucima. Pe termen scurt, acest gen de evoluție politică ar dăuna investițiilor

---

Rezultatele prognozate ale viitorului scrutin ar putea deschide calea spre revenirea la guvernare a Partidului Regiunilor, cunoscut pentru simpatiile sale pro-rusești și opoziția anti-NATO și prudent-UE

occidentale și șanselor Ucrainei de a obține, în 2010, un Acord ferm de asociere la UE, resuscitând astfel tensiuni interne. Fiind un partid controlat de oligarhi – este cunoscută influența lui Rinat Ahmetov asupra Partidului Regiunilor - este greu de crezut că viitorul Cabinet de Miniștri al Ucrainei va relua practicile de naționalizare a sectorului industrial, ori de concesionare a infrastructurii de oleoducte și conducte de gaze în beneficiul Federației Ruse, ori de renunțare la șansa de integrare aprofundată a economiei ucrainene pe piețele UE de dragul unei ipotetice încălziri de relații cu Rusia. Drept confirmare servește și mandatul exercitat de Premierul V.Ianucovici timp de 16 luni (2006-2007), pe durata cărora acesta a promovat cu sârguință reforme liberale și a negociat aderarea Ucrainei la OMC. Pe de altă parte, și partidele asociate coaliției oranj au demonstrat în situații de criză că se pot mobiliza exemplar, regroupându-se pentru a menține puterea.

Ce pot aduce viitoarele alegeri prezidențiale din Ucraina?

Singura certitudine statistică a viitorului scrutin reprezintă șansele nule ale actualului președinte V.Iușcenco de a mai rămâne o figură politică activă și autonomă în viitoarea configurație politică

Singura certitudine statistică a viitorului scrutin reprezintă șansele nule ale actualului președinte V.Iușcenco de a mai rămâne o figură politică activă și autonomă în viitoarea configurație politică, flancat din ambele părți ale spectrului politic de actualul prim-ministru, Iulia Timoșenco și liderul opoziției pro-rusești, V.Ianucovici.

Disputele iscate între Președintele V.Iușcenco și Primul Ministru I.Timoșenco au paralizat, în ultimii 2 ani, întregul sistem politic al Ucrainei, oferind adversarilor revoluției oranj argumente puternice împotriva modelului de occidentalizare. Instabilitatea internă a complicat relația Ucrainei cu partenerii săi occidentali, UE și SUA, care nu s-au putut manifesta plenar în absența unor interlocutori stabili și coerenți. În ianuarie 2009, Ucraina avea 161 partide înregistrate de Ministerul Justiției, iar în iulie 15, 2009, deja 172. Sistemul său politic este pluralist, deschis spre alegeri și guvernări de coaliție. Cele mai importante grupuri politice sunt în acest moment Partidul Regiunilor, BIUT și Ucraina Noastră. La sfârșitul lui 2008, cu o majoritate simplă de voturi a fost investit noul Guvern al Ucrainei, în Rada Supremă, pe baza coaliției formate de: Blocul Iuliei Timoșenco (BIUT), Ucraina Noastră/Auto-apărare (NUNS) și Blocul Litvin (LB), cu sprijinul a 248 voturi din 450, din care poate conta pe appr.214-218 voturi.

Lipsa de armonie între Timoșenco și Iușcenco a demoralizat și fracțiunea legislativă a partidului Ucraina Noastră (NUNS), care a devenit mai puțin loială inițiativelor promovate de Guvern, refuzând să susțină anumite inițiative legislative ale guvernului Timoșenco, ca până la urmă, să se destrame la rândul ei într-un grup pozitiv de susținători ai coaliției (37), și implicit pe Timoșenco în Guvern, și restul de deputați – loiali Președintelui Iușcenco. Coaliția este încercată din interior, dar și dinspre opoziția albaștrilor – Partidul Regiunilor – care a încercat în iulie 2008 să demită guvernul Timoșenco, cu 174 voturi, insuficiente. La 5 februarie 2009, Partidul Regiunilor a încercat din nou să o demită pe Timoșenco, colectând 203 voturi, lipsindu-i doar 23 din numărul necesar pentru dizolvarea Guvernului. Deși, evoluțiile încordate din Rada atestă slăbirea sprijinului guvernamental, PR nu a reușit să demită Guvernul nici în Februarie 2009, atunci când a lansat investigarea semnării acordului ruso-ucrainean de livrare a gazelor, iar Constituția Ucrainei interzice votul repetat de neîncredere în aceeași sesiune parlamentară, ceea ce i-a permis Guvernului Timoșenco să obțină un time-out până la sfârșitul lunii septembrie.

Președintele Iușcenco a contestat sprijinul fracțiunii sale acordat Guvernului în exercițiu, influența sa asupra NUNS a slăbit. Deși ar fi putut forma o nouă coaliție de guvernare cu PR, BIUT a respins oferta lui Ianucovici, considerând-o imorală, și greu de realizat din perspective pozițiilor divergente pe majoritatea subiectelor de agendă politică. Alianța ar fi putut să se creeze totuși în ajunul unor alegeri anticipate, anunțate de Președintele Iușcenco pentru luna octombrie 2009, dar criza economică și nemulțumirea crescândă a populației l-au făcut pe Iușcenco să decreteze amânarea scrutinului anunțat pentru luna ianuarie 2010. Doar PR susține că este pregătit pentru alegeri, avantajat fiind de criza economică și statutul de opoziție, în timp ce BIUT și Președintele în exercițiu, V.Iușcenco, ar dori să amâne confruntarea politică pentru timpuri mai bune.

Deși privește cu mai mult optimism spre viitoarele alegeri prezidențiale, nici Partidul Regiunilor nu se găsește în cea mai bună stare de la constituirea sa. Problemele PR sunt în general legate de anumite conflicte interne, care îl slăbesc și adeseori îi demotivează filialele locale. Având sprijinul unor importante grupuri oligarhice, PR a devenit în ultimul an arena unor rivalități dintre sponsorii săi – grupul lui Rinat Ahmetov / Andrei Kliuev și gru-

pul lui Dmitro Firtaş, coproprietar al companiei RosUkrEnergo, reprezentat de către oamenii de afaceri Serhii Liuvockin/Iurii Boiko. Cooptați pe ultima sută de metri de Victor Ianucovici în PR, ca urmare a relațiilor sale tensionate cu miliardarul Rinat Ahmetov, ultimii au încercat să-și ia revanșa pentru pierderea influenței lor asupra importurilor de gaze din Federația Rusă, sponsorizând astfel demiterea Guvernului, care însă a eșuat.

Opoziția dură a PR față de blocul NUNS/BIUT/Litvin este depășită numai de polarizarea categorică a pozițiilor lui Iușcenco și Timoșenco, în condițiile în care primul este dezavantajat în sondaje, iar primul ministru a repercutat o creștere susținută. În plus, Primul Ministru a devenit figura cheie în relațiile cu Rusia și UE, ceea ce sporește fricțiunile cu instituția prezidențială, care contra-atacă prin blocarea unor legi importante pentru Guvern, influențarea unor membri ai NUNS și acțiuni întreprinse de instituțiile sale loiale (Procuratura, Banca Națională, Serviciile Speciale). Astfel, Guvernul Timoșenco trebuie să balanțeze prudent între aceste două poluri ireconciliante, având un sprijin politic limitat în Rada Supremă, și fiind astfel un guvern minoritar la putere.

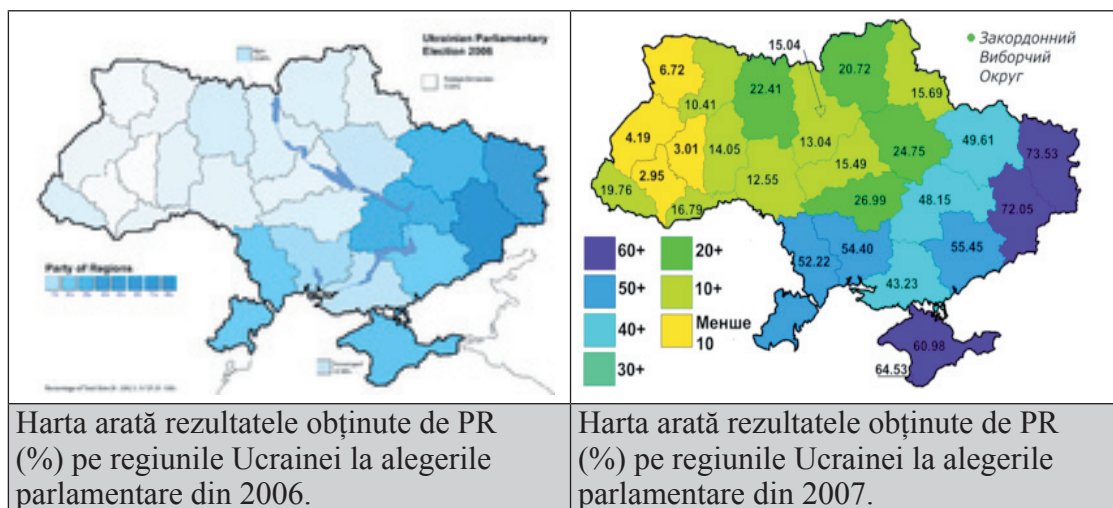
Partidul Regiunilor a fost creat în martie 2001, atingând la începutul lui 2009 circa jumătate de million de membri înregistrați. Acest partid l-a sprijinit inițial pe Leonid Kucima și chiar s-a alăturat ulterior Alianței Ucraina Unită la alegerile parlamentare din 30 martie 2002. Reprezentând inițial un partid liberal, în serviciul câtorva magnați din estul țării, PR s-a remarcat totuși printr-o recalcitrantă în creștere față de liderii și partidele din coaliția oranj, constituită ca urmare a contestării alegerilor din 2004. PD a crescut pe valul unei companii politice de apărare a drepturilor populației rusofone în Ucraina, adoptând un ton vindicativ și legitimându-și astfel poziția ireconciliantă față de elitele pretins naționaliste din Kiev.

Pierzând alegerile din 2004 în fața Președintelui Iușcenco, liderul PD, V.Ianucovici a devenit astfel principalul adversar politic contra guvernării oranj din Ucraina, acuzând-o ulterior că ar fi autorizat acțiuni de persecutare contra unor lideri regionali ai PD³⁹. În acest fel, PR și-a asigurat un electorat fidel și sonor mai ales în sud-estul Ucrainei, în special în regiunile carbonifere și

39 În aprilie 2005, liderul filialei Partidului regiunilor din Consiliul regional Donețk a fost arestat pe baza unor acuzații legate de extorcare și mită. PD a calificat această acțiune ca fiind un act de reprimare politică, chiar și după eliberarea acestuia din detenția preventivă.

industrial din Donețk, Odesa, Mikolaev și Crimeea. Definindu-și astfel un electorat în mare nereprezentat politic, PR și-a modificat discursul în ajunul alegerilor prezidențiale din 2004, cucerind un segment larg din electoratul tradițional communist din regiunile sale, anunțându-și aliații despre intenția sa de a promova limba rusă ca limbă de stat, apropierea de Rusia și creșterea cheltuielilor sociale. În alegerile parlamentare din 26 martie 2006, PR obține 32,12% (circa 186 mandate din 450), formând ulterior cel mai mare grup parlamentar. Intrigile pe care le împletește cu Partidul Socialist și Partidul Comunist îi ajută PR în iulie 2006 să obțină votul de confirmare la funcția de prim ministru a Ucrainei.

Harta.1 Rezultatele electorale ale Partidului Regiunilor în alegerile din 2006, 2007

Harta arată rezultatele obținute de PR (%) pe regiunile Ucrainei la alegerile parlamentare din 2006.

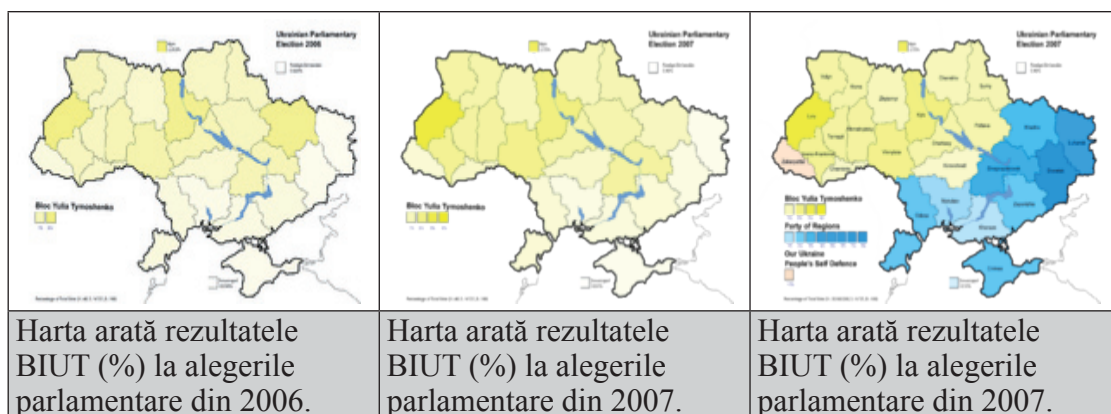
Harta arată rezultatele obținute de PR (%) pe regiunile Ucrainei la alegerile parlamentare din 2007.

Partidul Regiunilor devine atractiv ca forță politică și pentru partide politice cu scoruri mici. La mijlocul anului 2007, în ajunul scrutinului din toamnă, două partide importante (Partidul Republican Ucrainean și Partidul Muncii) convin să se contopească cu Partidul regiunilor.^[4] La alegerile parlamentare din septembrie 30, 2007, PR a obținut 175 mandate (cu mai puțin de 11) și 34,37% din voturile numărate. Ca urmare a formării coaliției de guvernare între partidul Ucraina Noastră (NUNS) și Blocul Iulia Timoșenco (BIUT), și alegerea Iuliei Timoșenco în funcția de Prim Ministru (Decembrie 18, 2007), Partidul Regiunilor trece în opoziție. Rivalitățile manifestate între Președintele Iușenco și Cabinetul de Miniștri fac posibil ca BIUT să negocieze cu prudență oportunitatea creării unei noi coaliții de guvernare cu rivalii săi din PR. Deși Ianucovici își manifestă interesul de a da curs

acestei invitații (Martie 13, 2009), Timoșenco afirmă (martie 30, 2009) că acest obiectiv ar putea fi posibil numai după cunoașterea rezultatelor scrutinului prezidențial (octombrie 2009-ianuarie 2010). Dar, PR condiționează alinierea sa cu BIUT de amendarea Constituției Ucrainei, în particular în ceea ce privește statutul autorităților locale, reforma justiției și clarificarea relațiilor între președintele statului, guvern și parlament, după care însă discuțiile inițiate sunt înghețate.

Blocul Iuliei Timoșenco (BIUT). Blocul Iuliei Timoșenco apare deja în alegerile parlamentare din 2002, orientându-se în special spre electoratul din Ucraina occidentală, vorbitor de limbă ucraineană. La scrutinul din 2002, BIUT crează o alianță de partid liberale și naționaliste, incluzând: Partidul Strămoșesc (*Partiya Bat'kivshchyna*), *Partidul Republican*, *Partidul Social-Democrat*, etc., care obține 7,2% voturi și 21 mandate în Rada Supremă. Doi ani mai târziu, BIUT îl susține pe Victor Iușcencosă candideze în alegerile parlamentare din 2004, mobilizându-se cu toate forțele sale în sprijinul protestelor civice non-violente, ceea ce face ca BIUT să fie numit partid-oranj.

Harta 2. Rezultatele electorale ale BIUT la alegerile din 2006, 2007

Alegerile parlamentare din martie 26, 2006, o ajută pe Iulia Timoșenco să-și îmbunătățească poziția politică a partidului său ajungând să obțină 22,27%, imediat după Partidul Regiunilor (33%), devansând Ucraina Noastră, care obține doar 14%. Alegerile aduc formațiunii BIUT circa 129 mandate din cele 450 ale Radei Supreme. Scorul mai bun în alegeri obținut de BIUT crează însă incomodități neprevăzute în cadrul alianței oranj, astfel încât noua coaliție de guvernare este negociată furtunos timp de 3 luni

după data alagerilor. Alegerea lui Olekandr Moroz în calitate de președinte al Radei pune capăt funcționării coaliției portocalii, și convocarea unor noi alegeri.

La alegerile din 30 septembrie 2007, BIUT continuă să crească, obținând 156 voturi din 450, atrăgând simpatiile a circa 1,5 mln votanți, cu o creșterea de 8,24% comparative cu alegerile din 2006. Strategia electorală a BIUT este de a-și consolida bazele sale teritoriale pe regiuni și de a rezolva problema voturilor pierdute prin absorbirea partidelor mici. În octombrie 15, 2007, blocul electoral pro-prezidențial Ucraina Noastră / Autoapărarea Populărilor și blocul Iuliei Timoșenco (BIUT) decid să formeze împreună o coaliție majoritară, semnând protocolul de cooperare și având asigurate astfel 45% din electorat, ceea ce-I permite liderului BIUT să fie numită, la 18 decembrie 2007, la funcția de Prim Ministru. Anul 2008 devine scena unei profunde crize politice declanșate între Premierul Timoșenco și Președintele Ucrainei, V.Iușenco. BIUT se definește ca fiind un partid care promovează liberalismul social, pro-european și solidarismul, dar temeliile reale ale acestuia se găsesc în charisma personală a liderului ei, I.Timoșeco și în populismul debordant cu care acesta tratează problemele de guvernare ale Ucrainei. Deși a obținut sprijinul la numirea sa în funcție din partea blocului Ucraina Noastră, BIUT și-a îmbunătățit în timp relațiile și cu PR.

Ucraina în 2009: percepții și spirit protestatar

Sondajele identifică drept favoriți ai viitorului scrutin din Ucraina pe actualul prim ministru, Timoșenco, și liderul opoziției, V.Ianucovici, cel din urmă depășind-o cu puțin la scor. Totuși, criza economică afectează popularitatea primului ministru, voturile desprinse fiind în căutarea unor alternative, cum este d.e. candidatul A.Iașeniuc, aflat pe locul trei în acest moment. Este greu de crezut că actualul președinte Iușenco ar putea conta în viitoarele alegeri, iar debarcarea lui din funcția de președinte al Ucrainei este pecetluită.

Este greu de crezut că actualul președinte Iușenco ar putea conta în viitoarele alegeri, iar debarcarea lui din funcția de președinte al Ucrainei este pecetluită

Scorul strâns al candidaților favoriți pentru scrutinul prezidențial ar putea conserva actual dualitate a clasei politice din Ucraina și după alegeri, ceea ce promite mai multă stabilitate. Cercetările de opinie atestă o creștere vizibilă a neîncrederii populației în calea

Tabel 15. Ratingurile candidaților potențiali în eventualitatea alegerilor prezidențiale

	Razumkov Centre, December 2008	R&B Group, January 2009	Sofia Centre, Februarie 2009
V.Ianucovici	19,8	21,2	24,2
I.Timoșenco	15,8	17,7	15,3
A.Iașeniuc	6,6	11	11,8
V.Litvin	5,4	4,5	4,6
P.Simonenko	5,3	4,5	4,6
V.Iușenco	4,5	2,3	3
A.Hristenco	1,3	-	1
Nu aş vota	11,9	10,2	12,8
Împotriva tuturor	13	13,6	7,9

Radei Supreme, 62,5% a Guvernului, 72,8% a Băncii Naționale și 65,1% a justiției, atingând practice cele mai ridicate scoruri de protest după evenimentele din 2004. Tocmai 77% din respondenți apreciază negativ activitatea politică a președintelui V. Iușenco, urmat de I.Timoșenco (57%), V.Ianucovici (54%) și P.Simonenko (53%).

Tabelul 16. Ratingul principalelor partide politice, %

	Partide și blocuri electorale, alegerile în Rada Supremă din septembrie 2007	Sondaj național efectuat de Centrul Razumkov, December 2008	Sondaj național efectuat de R&B Group, Ianuarie 2009	Sondaj național efectuat de Centrul Sofia, Februarie 2009
PR Partidul regiunilor	34,37	27,2	21,6	25,8
Blocul BIUT Yulia Tymoshenko	30,71	21,6	18	15,6
Ucraina Noastră NUNS (Yushchenko Bloc)	14,15, în alianță cu grupul Auto-apărare a lui Iurie Luțenco	4,2	2,2	2,7
Partidul Comunist	5,39	8,5	5,5	5,5
Blocul V.Litvin	3,96	6,7	4,6	5,3
Blocul A.Iașeniuc	-	6,6	-	10,4
Împotriva tuturor	2,73	7,8	16,5	5,9
Greu de spus	-	7,6	11,8	9

aleasă de stat, dar și implicit în liderii lor politici și instituții. Este evident că această tendință este sporită de asperitatea situației politice și economice de criză, instabilitate politică și dezamăgiri legate de așteptările foarte înalte de după schimbarea politică din anul 2004. Sondajele mai atestă însă și asumarea protestului, paralel cu solicitarea unor măsuri mai dure în economie, schimbarea conducerii țării. Recent, sondajele Centrului Razumkov atestau un număr de 71,2% din cetățeni care nu sprijină activitatea Președintelui Ucrainei, 69,3% a

Din anul 2005 până în prezent, numărul celor care susțin că Ucraina se mișcă într-o direcție greșită a crescut de la 23% la 85% în Decembrie 2008, iar 24% și-ar dori instalarea unui regim autoritar în Ucraina (față de 38% care consider democrația regimul politic cel mai potrivit). Indiferent de tipul de regim preferat, un sondaj al R&B arăta, în ianuarie 2009, apariția unui număr de circa 80% care ar dori instalarea unei mâni forte în Ucraina, răspunzând astfel la presiunile economice crescânde. Astfel, doar 5% din populație afirma la începutul acestui an că este afectată de criza economică (inflație, venituri diminuate, arierate salariale, pensii diminuate), iar 60% au afirmat că veniturile lor

au scăzut. Cei mai afectați de criză erau locuitorii regiunilor de sud și de est a Ucrainei. Sondajele denotă un optimism moderat față de șansa unei schimbări radicale a elitelor și rezolvării crizei economice: 32% nu cred că Ucraina ar putea ieși din criză.

Pe fundalul acestor percepții, în decembrie 2008, doar 9% din populație afirma că este gata să participe necondiționat la proteste de stradă, raportate la 44%, pentru care depinde scopul acestor proteste. Rata înaltă a spiritului de protest ține în principal de motive economice (condițiile de trai și creșterea prețurilor), dar continuă să crească. Numărul celor care nu ar participa în acțiuni de protest s-a diminuat: de la 45% în noiembrie 2008 la 36% în ianuarie 2009. Primii care au debutat cu proteste massive în lunile ianuarie / februarie 2009 au fost proprietarii de automobile, care au cerut guvernului să suspende creșterea impozitelor, blocând căile de acces în central capitalei și forțând executivul să abandoneze proiectul inițial de majorare a taxelor. Următorul val a mobilizat șoferii de microautobuse, mici antreprenori, care au solicitat amânări de plată a creditelor, mineri și angajați ai unor întreprinderi falimentare, care și-au cerut salariile neachitate, clienți ai unor bănci lichidate, etc. În ciuda caracterului lor sporadic, aceste acțiuni de protest vor spori în intensitate și cerințe, îndemnând prin exemplu și alte categorii sociale să protesteze, în speranța rezolvării solicitărilor lor prin acțiuni directe, iar potențialul cel mai înalt de crize sociale se păstrează în regiunile de sud și de est, puternic afectate de criză.

Politica externă a Ucrainei: UE sau CSI?

Integrarea europeană reprezintă un obiectiv supreme al politicii externe al statului ucraineană, care dorește semnarea unui *Acord de asociere cu UE în 2009 ori în 2010 și care a reușit să mobilizeze în sprijinul interesului său de a depăși statutul de stat vecin, dar ne-integrat în UE, două state influente și credibile – Polonia și Suedia*. Totuși, succesele diplomației ucrainești nu sunt susținute printr-o mobilizare cel puțin similară pe plan intern (politic) și instituțional (reformele structurale), incluse ca priorități decizionale în cadrul Planului de Acțiuni, implementat între 2005 – 2008 de Guvernul Ucrainei. Societatea rămâne divizată și ambivalentă asupra aderării la NATO, dar sprijină în general asocierea la UE, ceea ce crează o bază pentru politici consensuale la acest subiect, chiar dacă motivațiile lor diferă puternic. Costurile unei integrări profunde în UE erau estimate ca fiind prea mari de către guvernele anterioare

momentului de ruptură din 2004, astfel încât elitele pro-Kucima reușeau să mențină distanța, limitându-se la declarații formale și sterile. În 2005, noile elite politice au abordat tema integrării ca instrument de a se distanța de Rusia, chiar dacă încă nu au reușit să adopte reforme și standarde europene în toate domeniile.

Ucraina promovează cu insistență obiectivul integrării politice și instituționalizate în UE ca stimulant pentru succesul reformelor interne și garanțiilor necesare independenței statului ucrainean. Combătând sloganul lui Kucima, după care nimeni nu o așteaptă pe Ucraina în Europa, noile elite politice solicită o perspectivă a integrării, care ar permite țării lor să forjeze alegerea definitivă a căii europene, slăbind astfel atractivitatea opțiunii estice, legate de Rusia și CSI, care încă este puternic legată emoțional de populația statului. Dar, Ucraina este un caz dificil de integrat, datorită mărimii sale, dar și tranziției complexe în care este angajată. După cum remarcă Kataryna Wolczuk, puțini actori politici s-au angajat efectiv în implementarea reformelor necesare pentru a apropia Ucraina de standardele europene, atunci când ar fi putut⁴⁰, iar acest lucru a redus, practic, obiectivul europeanizării la înțeleșurile strict legate de politica externă. Ucraina își trasează în politica externă o linie pragmatică de conduită, definindu-se ca stat European, obligat să restabilească identitatea culturală, istorică, geografică și economică cu spațiul politic al UE. Totuși, aflându-se la răscrucea de interese ale unor puteri globale concurente (Rusia/SUA/UE/Asia), Ucraina nu poate evita asumarea de responsabilități, care derivă din mărimea și interesele sale naționale. Instabilitatea politică din Ucraina a cauzat decepție și consternare în UE și SUA.

Diplomația de la Kiev a continuat cu multă insistență să promoveze necesitatea unui accord de asociere la UE pentru Ucraina, crearea unei zone de comerț liber (FTA) și liberalizarea regimului de vize pentru cetățenii ucraineni. Parteneriatul Estic promovat de Polonia și Suedia a răspuns exact acestei paradigme urmate de diplomației de la Kiev. Schimbarea administrației americane a diminuat însă cooperarea cu SUA, chiar dacă vizita Vice-președintelui SUA, Joseph Biden, la Tbilisi și Kiev ar fi dorit să contrazică percepțiile locale. Relația Ucrainei cu NATO trece printr-o etapă dificilă, marcată de

⁴⁰ Kataryna Wolczuk, *Integration without Europeanisation*, EUI Working Papers, RSCAS, No.2004/15, Robert Schuman Centre for Advanced Studies

criză și instabilitate internă, care doar sporește împotrivirea Alianței de a accepta Ucraina în rândurile sale înainte ca acest stat să-și încheie seria de reforme. Ucraina implementează Planul Individual de acțiuni (IPAP), avansând dialogul politic prin completarea Cartei privind parteneriatul special al Ucrainei cu NATO. Astfel, dacă obiectivul NATO a fost o prioritate pentru Președintele Iușcenco la intrarea sa în funcție, în anul 2009, la aniversarea independenței acest obiectiv nici nu a fost menționat.

Direcția luată spre NATO deranjează puternic relația Ucrainei cu Rusia, care reacționează bolnăvicios, încurajând și partidele pro-rusești din Ucraina să i se opună. Politicienii ruși au reacționat nervos mai ales la prevederile Cartei, care permit Ucrainei să solicite convocarea Consiliului Ucraina – NATO de oricâte ori își va simți afectate integritatea teritorială, independența politică ori securitatea (art.15). Oficialii NATO au încercat să spulbere temerile Rusiei, constatând că declanșarea consultărilor, prevăzute și de PFP (Parteneriatul pentru Pace) la care face parte și Federația Rusă, nu prespune aplicarea imediată a art.5 al Acordului de la Washington, pentru că Ucraina încă nu face parte din numărul membrilor Alianței, și încă nu este nici candidat oficial la asociere în alianță. Politicienii de la Kiev susțin că completările la Carta NATO-Ucraina îi permit acestei țări să discute ce fel de asistență (militară ori de alt gen) ar putea avea nevoie Ucraina în condițiile unui pericol real.

Luând în considerație conflictul ruso-georgian din august 2008, dar și amenințările directe pe care le-a proferat Președintele Medvedev în adresa președintelui Victor Iușcenco este evident că Rusia ar putea încerca să forțeze tonul, și chiar să influențeze viitoarele alegeri prezidențiale din Ucraina. Este greu de spus dacă acest mecanism de consultări cu țările-garant ale Alianței NATO pot substitui calitatea de membru în Alianță, și asta pentru că anumite state europene au preferat să mențină un ton moderat și distant atunci când Rusia a invadat Georgia în august 2008. Ucraina a extrădat recent un diplomat rus, surprins când transmitea bani cercurilor pro-rusești din peninsula Crimeea. În replică, Federația Rusă a refuzat recent să-și numească un nou ambasador în Ucraina, transmitând amenințări nedisimulate în adresa președintelui Ucrain-

---

Direcția luată spre NATO deranjează puternic relația Ucrainei cu Rusia, care reacționează bolnăvicios, încurajând și partidele pro-rusești din Ucraina să i se opună

nei, și sugerând că nu va ezita să recurgă la șantajul energetic pentru a-și atinge scopurile politice. Și, pentru că alegerile din ianuarie 2010 sunt cruciale este de așteptat să asistăm din nou la o reescaladare a conflictului de gaze, care vor afecta din nou UE și statele dependente energetic de gazele rusești.

Președintele Medvedev a propus Dumei un proiect de lege, care prevede transmiterea competenței de a folosi forțele armate rusești înafara hotarelor Federației Ruse. Precedentul războiului din Georgia servește în acest caz ca o amenințare directă și în privința Ucrainei, în cazul în care forțele politice pro-rusești ar pierde alegerile viitoare în Ucraina, și ar provoca ciocniri, care ar putea fi interpretate drept acțiuni care afectează interesele Rusiei în spațiul ex-sovietic. Ucraina ar putea deveni ținta unor intervenții și pentru că Kievul dorește să revadă Acordul de staționare a flotei rusești în porturile din Crimeea (valabil până în 2017), prezență care vine în contradicție evidentă cu dorința Ucrainei de a obține garanții de securitate prin aderarea la NATO. Cazul Georgiei vorbește elocvent despre faptul că Uniunea Europeană poate reacționa cel mult prin mijloace de soft power, preferând revenirea rapidă la modelul business as usual. Politicienii ucraineni explică această atitudine prin dependența energetică și apropierea UE de Federația Rusia, în raport cu care se încearcă o politică de includere și neamenințare. În consecință, Rusia obține un drept de veto asupra spațiului geopolitic pe care-l revendică, ținând la distanță Occidentul prin agresivitatea și șantajul energetic la care recurge cu regularitate în raport cu statele UE.

Asistența integrată a UE pentru Ucraina

Comisia Europeană a planificat alocații de 12 mlrd euro pentru Ucraina în perioada anilor 2007 – 2013, însemnând o creștere cu 32% față de perioada ultimilor 7 ani. Asistența UE includea în anul 2009 un număr de 16 programe naționale, 3 programe regionale (Est și Sud) și 15 programe de cooperare transfrontalieră⁴¹. Programele naționale acoperă circa 73% din asistență, ori circa 4,1 mlrd euro, urmată de cooperarea regională (828 mln, 15%) și cooperarea transfrontalieră (227 mln, ori 5%). Restul asistenței, evaluate la circa 400 mln (7%) este utilizată pentru programul de asistență a Guvernului și Fondul pentru Investiții în Vecinătate.

41 <http://www.enpi-programming.eu/wcm/en/regional-updates/cross-border-cooperation.html>

Numai în anul 2008, finanțarea din ENPI totaliza 138,6 mln euro, iar în 2009, suma alocată este de 116 mln, care include și sprijinul bugetar sectorial în domeniul transportului și mediului ambient, dar și a twinning, asistenței tehnice pe diverse sectoare privite ca priorități de dezvoltare. În perioada anilor 2007 – 2010, finanțările accesibile pentru proiecte transfrontaliere se cifrau la circa 583,28 mln euro, dintre care 274,92 mln fiind acoperite din ENPI și restul (308,6) din Fondul European pentru Dezvoltare Regională (ERDF). Ucraina este inclusă în următoarele 15 programe de cooperare transfrontalieră:

Constituirea ENPI a însemnat o schimbare esențială a modalităților de asistență financiară alocată Ucrainei din partea Comisiei Europene. Anterior, programele TACIS erau orientate în temei pe asistență tehnică, în timp ce acum, ENPI accentuează în special sprijinul bugetar, întărind astfel motivația locală pentru recepționarea asistenței din partea Comisiei Europene. Aceste forme de finanțare completează pachetul de asistență acordat Ucrainei de către partenerii săi occidentali.

Tabel 17. Participarea Ucrainei (2007-2010 CBCIP⁴²)

CBC	Bugetul indicativ de programare (mn €)
Polonia/Belarus/Ucraina	97.1
Ungaria/Slovacia/Ucraina/Romania	35.8
Romania/Moldova/Ucraina	66.1
Marea Neagră	9
	Total = 208

Sprijinul bugetar⁴³

Acest tip de asistență poate fi definit drept transfer de resurse financiare de la o agenție de finanțare externă către trezoreria națională a unei țări parteneri, în temeiul unor condiții agreeate la momentul plăților. Aceste resurse financiare reprezintă o parte din resursele globale ale statului partener și, respective, sunt utilizate prin intermediul sistemului de management financiar al țării partener⁴⁴. Din anul 2007, UE a oferit sprijin bugetar Ucrainei pe linie general și sectorială. Sprijinul bugetar a constituit circa 72% din totalul alocărilor naționale în anii 2007-2009.

42 Cross-border Cooperation Strategy Paper 2007-2013 & Indicative Programme 2007-2010, p. 29.

43 Parts of this section are taken from an ICPS report titled Managing International Aid in Ukraine (**Confirm final title**), published in June 2009.

44 OECD/DAC, Harmonizing Donor Practice for Effective Aid Delivery, Volume 2, 2006

Asistența tehnică

Comisia Europeană definește asistența tehnică ca un mijloc de acordare a resurselor pentru a ajuta anumite state să-și dezvolte structurile, strategiile, resursele umane și abilitățile managerial necesare pentru a consolida capacitățile economice, sociale, de reglementare și administrative.⁴⁵ Negociatorii ucraineni au căutat să direcționeze asistența tehnică a UE spre implementarea de reforme instituționale, legale și administrative, cu scopul dinamizării sectorului privat și dezvoltării economice, contribuind la rezolvarea unor probleme sociale.⁴⁶ Între anii 1991 – 2006, Ucraina a obținut circa 2,5 mlrd în asistență tehnică de la CE, orientate cu prioritate prin programele naționale TACIS, Programul de siguranță nuclear TACIS, și asistență microfinanciară. Astăzi, asistența tehnică deține o cotă semnificativă a alocațiilor CE prin intermediul ENPI, completat de programele regionale și de cooperare transfrontalieră.

Asistența acordată de UE prin intermediul ENPI a inclus și noi instrumente de finanțare Ucrainei: Facilitatea pentru Guvernare (FG) și Facilitatea pentru Investiții de Vecinătate (FIV), lansate cu scopul de a întări buna guvernare și investițiile durabile, estimate în total la 1 mlrd euro în perioada anilor 2007 – 2013. Primul instrument din aceste doua – FG – reprezintă un fond special creat să asigure sprijin suplimentar uneia sau mai multor state acoperite de ENPI care au înregistrat cele mai bune progrese în implementarea priorităților de guvernare agreeate în cadrul Planurilor de Acțiuni⁴⁷. Aceste resurse suplimentează alocațiile normale ale UE pentru țara respectivă, subliniind în acest fel sprijinul pentru rezultatele și progresele atestate în implementarea agendei de reforme agreeate cu aceste țări. Urmând evaluările de progrese la implementarea Planului de acțiuni, finanțarea Comisiei Europene este transmisă guvernelor, care decid asupra dinamizării celor mai importante elemente-cheie ale agendei lor, consolidând astfel guvernele reformiste și constituenții naționali în procesul reformelor⁴⁸.

Pentru Ucraina, Comisia Europeană a decis să aloce 50 mln euro anual în perioada 2007-2013, acumulând o finanțare de 300 mln euro, per total⁴⁹. Decizia de finanțare a Facilității pentru guver-

45 http://ec.europa.eu/enlargement/how-does-it-work/technical-assistance/index_en.htm

46 PowerPoint presentation titled "European Union and its Assistance to Ukraine," delivered at the National Academy of Public Administration of Ukraine on 15 May 2007. Retrieved at twinning.com.ua/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=259&Itemid=-

47 http://ec.europa.eu/world/enp/funding_en.htm

48 Strengthening the European Neighbourhood Policy COM (2006) 726, 04.12.06

49 http://ec.europa.eu/world/enp/faq_en.htm

nare ia în considerație 5 aspecte critice, evaluate și de Rapoartele de progres în implementarea Planurilor de acțiuni în fiecare țară aparte, incluzând: democrația, respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Supremația legii, guvernarea securității umane și migrației, guvernarea economic, regulatorie și socială.

Facilitatea pentru investiții în vecinătate a fost adoptat în 2007, având un fond care totalizează pentru anii 2007-2013 circa 700 mln euro⁵⁰ și care are scopul de a susține creditarea statelor ENPI din partea instituțiilor financiare internaționale (IFI). Conform raportului operațional al facilității pentru anul 2008, finanțarea totală a instrumentului de finanțare pentru vecinătate acumulate cifra de 1,65 mlrd euro în credite în anul 2008⁵¹. Instrumentul este direcționat spre 3 priorități centrale: energie, mediu și transport, domenii care sunt finanțate prin granturi, asistență tehnică și operații de capitalizare a riscurilor, acoperind totodată și sectorul privat, în special prin finanțarea IMM. Ucraina este unul din statele cu cele mai mari finanțări ale acestui instrument, atrăgând 120 mln euro în granturi. La începutul anului 2009, Ucraina promise 11 proiecte naționale sub formă de granturi , care însumau 11,6 mln din totalul de 47,23 mln euro, oferite statului ucrainean sub formă de proiecte naționale⁵².

Repercursiunile crizei economice asupra Ucrainei

Ucraina reprezintă o piață de 46 mln de consumatori, având capacități industriale remarcabile și forță de muncă calificată și relativ ieftină. Salariile medii în industrie reprezentau, în 2008, circa 234 euro (față de 195 euro în 2007), iar criza economic ar putea diminua media pe economia la circa 180 euro. În absența unor resurse naturale, Ucraina deține controlul asupra celei mai importante rețele de tranzitare a gazelor naturale spre UE. În 2007, creșterea netă a PIB al Ucrainei atingea 7,6%, ori cu 0,5% mai mult decât anul precedent, iar în 2008, criza financiară a afectat în mod prioritar industria siderurgică și minieră, conducând la diminuarea PIB cu 9%, și atingerea unei creșteri de numai 0.5% în 2010. Investițiile străine au constituit în 2008 circa 6,5 mlrd euro, depășind cu 5% investițiile din 2007. În 2009 se estimează un volum de ISD cifrate la 2,3 mlrd euro, iar în

⁵⁰ This is the indicative budget for the 2007-2013 Financial Perspective. http://ec.europa.eu/world/enp/faq_en.htm#4.6

⁵¹ Neighbourhood Investment Facility Operational Annual Report 2008, p.4.

⁵² http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/regional-cooperation/irc/investment_projects_east_en.htm

2010 – 5,5 mlrd. Șomajul a rămas în general la valorile anului 2006, fiind cuprins între 6,8 și 6,4%, dar ar putea crește la 12% în 2009, la care se adaugă șomajul ascuns și emigrația în masă.

Tabel 18. Indicatorii economici majori

	2006	2007	2008	2009f	2010f	
PIB (EUR bn)	84.8	103.1	123.4	93.0	112.0	↗
Populație (mn)	46.9	46.6	46.4	46.1	45.8	→
PIB per capita (EUR)	1808	2210	2661	2018	2445	↗
PIB (prețuri fixe y-o-y %)	7.1	7.6	2.1	-9.0	0.5	↘
Exporturi, valori reale, y-o-y (%)	-7.6	2.8	6.7	-10.0	9.0	↗
Importuri, valori reale, y-o-y (%)	13.2	20.2	17.5	-26.0	3.2	↗
CPI (average, y-o-y %)	9.1	12.8	25.2	15.8	11.5	↘
Rata de referință a Băncii Centrale	8.50	8.00	12.00	11.50	10.00	↗
Salariul lunar, nominal (EUR)	164	195	234	180	203	↗
Rata de șomaj (%)	6.8	6.4	6.4	11.8	10.4	↗
Investițiile străine directe Net (EUR bn)	4.6	6.7	6.8	2.3	5.5	↗
ISD % PIB	5.4	6.5	5.5	2.4	4.9	↗
Rezervele FX (EUR bn)	16.6	21.8	19.3	11.2	8.6	↘
Rata de schimb raportată la USD AVG	5.04	5.05	5.24	8.17	7.73	↗
Rata de schimb raportată la EUR AVG	6.34	6.92	7.70	10.60	10.16	→

Ultima actualizare: Q2 2009

Crizele interne din Ucraina au împiedicat FMI să aloce integral creditul promis de 16,5 mlrd în condițiile în care autoritățile de la Kiev nu au reușit să adopte legislația agreată, stopând deficiul bugetar și inflația, disbursând până în luna septembrie un împrumut în valoare de 10,6 mlrd⁵³. După ce a înregistrat o creștere anuală constantă de 7% (2000-2007), autoritățile prognozează o scădere cu 10-12% a PIB, urmând diminuarea cu 20% în prima jumătate a anului 2009. În așteptarea alegerilor din 2010, Guvernul de la Kiev este în continuare tentat să cheltuiască excesiv (investiții de 1,15 mlrd usd în pregătirea Olimpiadei Euro-2012), evitând să - și assume decizii nepopulare, cum ar fi: țintirea inflației, ori reducerea deficitului bugetar. Deficitul admis în proiectul de buget pentru anul 2010 de Guvernul Timoșenco este de 4.0% din Produsul Economic Global, înfuriindu-și adversarii din Rada Supremă, care l-au criticat pentru reducerea cheltuielilor sociale și condițiile impuse de FMI. Menținerea relațiilor de cooperare cu FMI reprezintă, astfel, o mare provocare pentru posibilul transfer de putere de după ianuarie 2010, care ar putea descuraja investițiile străine și slăbi sprijinul UE.

⁵³ Crisis still grips Ukraine amid IMF jitters, AFP, 2009-09-20

ROMÂNIA

Agenda problemelor comune

- Depășirea stereotipurilor și a conflictelor artificiale cultivate anterior de către fosta guvernare comunistă, sub pretextul că nesemnarea Acordului politic de bază ar însemna nerecunoașterea existenței independente a RM
- Lipsa de proiecte majore în RM și ignorarea premeditată a expertizei și leadershipului României în raport cu UE
- Depărtarea RM prin Parteneriatul Estic de modelul vest-balcani de integrare europeană promovat de România
- Normalizarea relațiilor diplomatice și economice după impunerea regimului de vize și extrădarea diplomaților români (aprilie 2009), deținerea de către Romania a Președinției Comisiei UE-RM

Oportunități de cooperare

În a doua jumătate a anului 2009, Rusia a revenit ca țară de destinație pentru cea mai mare pondere a relațiilor comerciale, subliniind astfel că declanșarea crizei diplomatice dintre RM – România a urmărit și scopuri economice. Orientarea exporturilor spre Est a avut loc pe fundalul impunerii regimului de vize cetățenilor români, extrădării diplomaților României și agonizării îndelungi a regimului Voronin, cu care Occidentul a refuzat să mai trateze, în cele din urmă. Alegerile din 29 iulie au creat condițiile necesare pentru schimbarea deplină a puterii politice la Chișinău, prin constituirea AIE și obiectivul declarat de partidele sale constitutive de normalizare și dezvoltare a relațiilor cu statele vecine, în primul rând cu România. Deși mai lentă decât se așteptat, preluarea puterii de către AIE s-a produs efectiv prin alegerea lui Mihai Ghimpu în funcția de Speaker (PL) la 29 august, și votul de investitură a noului Cabinet de Miniștri, sub conducerea Prim Ministrului Vlad Filat, de către noul Parlament.

Noile autorități ale RM au promis și au realizat eliminarea regimului de vize, impus de Voronin cetățenilor României, chiar din 17 septembrie, imediat după deliberările susținute în Curtea Constituțională, la cererea PCR, asupra legalității alegerii speakerului Ghimpu. Importanța atribuită normalizării relațiilor cu România reiese și din faptul că abolirea vizelor a precedat alte 2 decrete semnate de președintele interimar privind desemnarea lui Vlad Filat la funcția de Prim Ministru și suspendarea activităților Guvernului Greciannii II⁵⁴. România a salutat acest pas, anunțând că este gata să reia în regim accelerat discuțiile asupra unor proiecte bilaterale, cum ar fi apropierea RM de Balcani, cooperării regionale și semnării unor acorduri așteptate de Chișinău⁵⁵, i.e.: Acordul privind Micul Trafic la Frontieră, Acordul de bază și Acordul de Frontieră. Noul președinte al Comisiei UE-RM a fost ales europarlamentarul Monica Macovei, care a declarat că va depune toate eforturile pentru sprijinirea autorităților din RM în procesul de aderare la UE⁵⁶.

România: la doi ani după aderarea la Uniunea Europeană

Tratatul de aderare a României la UE a fost identic cu al Bulgariei, conținând 31 capitole negociate, incorporând și clauza semnării Tratatului de instituire a Constituției pentru Europa, dacă acesta ar fi intrat în vigoare la momentul aderării (singura diferență față de tratatele semnate cu celelalte 10 state integrate anterior de UE). Potrivit ponderii sale, România a primit 35 de locuri în Parlamentul European în perioada 2007-2009 și 14 voturi în Consiliul European, un judecător la Curtea de Justiție a UE și unul la Tribunalul de primă instanță. România a mai obținut 15 locuri în Comitetul Economic și Social și 15 membri în Comitetul Regiunilor. Limba română, ca și limba bulgara de altfel, deveneau astfel, în mod automat, limbi oficiale în spațiul comunitar al UE. Prin semnarea tratatului de aderare la UE, România era obligată să modifice ori să denunțe, până la data aderării, tratatele încheiate cu state terțe, care sunt incompatibile cu dreptul comunitar⁵⁷. Con-

54 <http://www.info-prim.md/?x=24&y=25802>

55 <http://www.interlic.md/2009-09-17/diaconescu-eliminarea-vizelor-este-un-pas-normal-11968.html>

56 <http://www.interlic.md/2009-09-17/monica-macovei-aleasa-presedinte-a-delegatiei-interparlamentare-ue-republica-moldova-11963.html>

57 Influența României în UE: rezultate și perspective, Raport de analiză, Institutul Ovidiu Șincai,

secința imediată de aderare la UE a fost pentru România obligativitatea impunerii regimului de vize pentru vecinii săi: Republica Moldova, Serbia, Muntenegru, Ucraina, dar și Belarus, Rusia și Turcia. Statul român era obligat să organizeze imediat alegeri pentru trimiterea reprezentanților săi în Parlamentul European (PE), conform sistemului de vot cunoscut drept sistemul de la Nisa.

Într-o perioadă de tranziție instituțională de 3 ani (până la sf. anului 2009), România beneficia de sprijin în vederea implementării acquis-ului Schengen, și de facilități pentru fluxuri monetare (cash flow facility), urmând să contribuie (investiții în Banca Europeană de Investiții – cu circa 42.3 mln euro și Fondul de cercetare pentru Cărbune și Oțel – cu 29.99 mln euro), dar și să beneficieze de o asistență de pre-aderare (PHARE, CBC, SAPARD și Facilitatea pentru perioada de tranziție) în valoare de 6 mlrd euro între 2007-2009⁵⁸. Ca și în cazul celorlalte 10 state noi care aderaseră anterior la UE, Tratatul semnat de România conținea 3 caluze generale de salvardare (general, piața internă, justiție și afaceri interne), necesare fie spre protejarea anumitor sectoare, fie suspendarea anumitor facilități pentru statul aderat.

Anul 2009 a fost și pentru UE un an decisiv sub aspectul alegerii unui nou Parlament European (PE), constituirii unei noi Comisii Europene (CE), și reluării pregătirilor de organizare a unui nou referendum asupra Tratatului de la Lisabona în Irlanda, în octombrie, acționând în condiții de criză economic globală.

În 2009, România a continuat să se adapteze statutului său de stat membru al UE, contribuind la diverse inițiative regionale și europene, în calitate de aliat NATO și țară de talie medie continentală (a 7 după mărimea teritoriului și populației). Diplomația României a pledat cauza națională în 2 dosare de interes major, cum sunt: Delta Dunării și Platoul continental, pe care le-a câștigat, la capătul unor procedure extreme de complexe de litigiere internațională. Totodată, dilemele României au ținut în linii mari de turbulențele politice și economice interne, măsurile populiste de creștere a salariilor în condițiile unor efecte multiplicatoare ale șocului crizei globale, precum și reculul serios pe care l-au resimțit relațiile sale privilegiate în raport cu Republica Moldova și Ucraina, doi vecini incomozi și impredictibili. De altfel, Autoritățile PCRM au criticat acceptarea României în calitate de membru al

4 mai 2009, București

58 Mai multă informație pe site-ul www.mae.ro – Tratatul de aderare: Prezentare sintetică.

UE⁵⁹, susținând că acest act nu a fost meritat de România⁶⁰, care nutrește dorințe expansioniste față de RM. Și în Ucraina, statul României de membru al UE nu a dat pace unor cercuri politice⁶¹. Cu toate acestea, România a demonstrat o mobilizare exemplară și competența tehnică necesară pe capitolele problematice, care i-a permis la 1 ianuarie 2007 să susțină testul aderării oficiale la UE. România, ca și Bulgaria de altfel, nu a reușit în ultimii 3 ani să câștige toate bătăliile pe care și le-a propus.

În 2007, România obține doar portofoliul exotic al unui Comisar european pentru diversitate lingvistică (Orban), dar întâmpină greutăți la primirea unui portofoliu serios de Comisar european în 2009, anul în care Președintele Barroso se vede obligat să avertizeze autoritățile de la București asupra faptului întârzierii depunerii unei aplicații finale. Instabilitatea politică internă și un anumit deficit de articulare a mesajelor sale pe plan extern face ca România să nu fi reușit a se impune în mod corespunzător mărimii și potențialului său comparativ pe plan comunitar. Statistica Comisiei Europene indică existența doar a unui singur Director de origine română în structurile actuale ale CE (Comisia Europeană) din numărul de 40 de directori generali, 220 de directori și 1,300 șefi de unitate în structurile europene, ceea ce descrie un mare deficit de reprezentare pe vertical a României în UE, raportat la numărul de locuitori ai țării.

Totuși, România a reușit să scape ușor (în comparație cu Bulgaria) de acuzele Comisiei Europene, care ar fi intenționat să sancționeze, la începutul anului România pentru înghețarea unor reforme-cheie în justiție, achiziții publice. Totuși, problemele formulate tranșant de Brussels relevă preocupări reale, care scot în relief numeroasele vulnerabilități legislative și de practică, de pe aceste areale. Raportul dintre contribuțiile la bugetul UE și fondurile nerambursabile oferite României a trezit mult entuziasm social, dar și preocupări că aceste resurse nu vor fi asimilate.

Analiza comparativă a datelor relevă faptul că doar în anii 2007 și 2008, România a înregistrat un sold negativ între totalul fondurilor europene alocate și contribuția sa la bugetul comunitar ceva

59 Interviu acordat El Pais de către V.Voronin, Aderarea României la UE a complicat lucrurile în RM, El ingreso de Rumania en la UE ha complicado las cosas en Moldavia, Pilar Bonet, Chisinau 13.04.2009

60 În 2002, Președintele Voronin susținea că România nu se va integra în UE mai degrabă de 30 de ani din momentul depunerii solicitării de aderare.

61 Vitalii Kulik, Aderarea României la UE a dezlegat mainile politicii expansioniste ale Bucureștiului, UNIAN

Tabel 19. Cofinanțarea națională comparativă cu situația fondurilor europene nerambursabile (2007 – 2010)

	2007		2008		2009		2010	
	sume	% PIB	sume	% PIB	sume	% PIB	sume	% PIB
Total fonduri externe nerambursabile	1085,3	1,00	1701,3	1,40	2470,0	1,84	3211,2	2,19
Total cofinanțare națională	573,7	0,53	652,4	0,54	605,1	0,45	685,5	0,47
Contribuția Românie la UE	1126,6	1,04	1151,0	0,95	1130,4	0,84	1244,8	0,85
Sold (1-(2+3))	-615,0	-0,57	-102,1	-0,09	+734,8	+0,55	+1280,9	+0,87

mai mare, de 0.57% din PIB, care se reduce în 2008, la 0.09%, iar în anii 2009 și 2010, excedentul de fonduri ce revine României se ridică la 2 mlrd euro.

Deficitul de absorbție a fondurilor europene este, de regulă, atribuit capacităților administrative interne, dar se uită totuși că acest proces este determinat într-o mare măsură și de gradul de cunoaștere a instituțiilor și regulilor după care funcționează UE, crearea unor interfețe competitive între businessul și administrațiile locale românești la Brussels, etc. Într-un cuvânt, România ar putea fi avantajată doar în situația în care se va mișca de la statutul de țară formal aderată la cel de stat puternic integrat și producător de aquis communautaire. Socializarea instituțiilor și adaptarea elitelor din România la realitățile administrative europene va produce o cunoaștere mai bună a modului de accesare a fondurilor europene. Companiile de consultanță românești se vor deschide la Brussels pentru facilitarea orientării de resurse, iar un număr mai mare de funcționari ai Comisiei și Parlamentului European vor fi originari din România.

Este de presupus că și partidele europene vor deveni mai influente și mai cunoscute de electoratul României. Aderând la marile familii politice europene, și partidele politice românești se vor orienta de la subiecte autohtone, oarecum marginale și nesistemice, la o agendă politică continentală, care angajează un dialog mult eficient între cetățeni și instituții europene, inclusiv și prin dubla reprezentare (națională și supranațională a parlamentarilor). Ca predicție, presupunem că România își va consolida progresiv statutul și influența sa politică la nivel comunitar. În anul 2013, România ar putea avea 33 de parlamentari europeni și 1 comisar European. Totuși, putem presupune că cele mai importante riscuri și vulnerabilități ale României vor rămâne cele legate de:

- Absorbția fondurilor europene destinate României;
- Implementarea legislației europene în România cu “unde de soc” către “electoratul” românesc și către clasa politică din România;
- Dinamica forței de muncă la nivel comunitar - românii vor avea dreptul să lucreze unde vor dori în UE, lăsând în urma lor un important deficit al forței de muncă calificată și tânără;
- Dezvoltarea infrastructurii va rezolva multe din problemele coridoarelor de transport European, dar nu va avea un impact semnificativ asupra drumurilor locale.

Scena politică din România

Pe plan politic, anul 2009 a însemnat pentru România un an agitat sub aspect electoral, încercat de puternice tensiuni economice și sociale

Pe plan politic, anul 2009 a însemnat pentru România un an agitat sub aspect electoral, încercat de puternice tensiuni economice și sociale. Două alegeri marchează cadranul politic: alegerile europene din iunie și apropiatele alegeri prezidențiale din noiembrie. Analistii notează că scrutinul pentru Parlamentul European a atras o participare extrem de scăzută a alegătorilor din România, care – au urmat de altfel tendința generală din statele UE. Astfel, dacă în 1999 în UE 15 prezența la vot a alegătorilor era de 49,51%, după valul de extindere din 1 mai 2004 (UE-25), prezența a scăzut la 45,47%, IAR ÎN 2009 (UE-27), media general reprezintă 43.24%. Motivele scăderii de apetit electoral se explică prin creșterea gradului de neîncredere în partidele politice, dar și în criza de legitimitate a sistemului politic, ceea ce mărește importanța unor curente național-populiste marginale. Lipsa de motivație necesară pentru a accepta regulile sufragiului universal descrie astăzi, la 2 decenii după revoluția din 1989, o Românie încă fragmentată, în care scandalurile politice consumă cea mai mare parte a energiei sociale.

Scrutinul European atestă, în România, un scor de remiză între principalele grupuri politice concurente: PSD – PDL, ce se găsesc la aproximativ același nivel de mobilizare efectivă și organizare, dar cu tendința de reducere a sprijinului, ca efect a constituirii unei coaliții de guvernare, în 2008, și abandonării sensului de alternativă (unul față de celălalt), dată fiind decizia de a crea un format de interacțiune și cooperare între 2 poluri ideologice ireconciliabile, cel puțin teoretic.

Comparativ cu scrutinul european anterior din 2007,

Tabel 20. Sinteza alegerilor din 7 iunie pentru Parlamentul European

Partidul			Voturi	% voturi	Locuri	Locurile din 2007	Diferența
Partidul național ori candidații independenți	Partidul EU	Grupul PE					
Partidul Social Democrat + Alianța Partidului Conservator (Alianța Politică Partidul Social Democrat + Partidul Conservator)	PES	PASD	1,504,218	31.07%	11	10	+1
Partidul Liberal Democrat	EPP	EPP Group	1,438,000	29.71%	10	16[a]	-6
Partidul Național Liberal	ELDR	ALDE	702,974	14.52%	5	6	-1
Uniunea Democrată a Maghiarilor din România	EPP	EPP Group	431,739	8.92%	3	2[b]	+1
Partidul România Mare	—	—	419,094	8.65%	3	0	+3
Elena Băsescu	—	EPP Group	204,280	4.22%	1	0	+1
Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat	EPP	—	70,428	1.45%	—	—	—
Pavel Abraham	—	—	49,864	1.03%	—	—	—
Forța Civică	—	—	19,436	0.40%	—	—	—
Voturi valabil exprimate			4,840,032	96.12%	—		
Voturi anulate (invalidate)			194,621	3.86%	—		
Total: 18,197,316 alegători înregistrați (participare - 27.67%)			5,035,297	100 %	33	35[c]	-2
Sursa: Biroul Electoral Central							

PSD-PC a câștigat 1 mandat în plus în 2009, iar PDL a obținut 3 mandate mai puțin decât PD. În același timp, partidul maghiarilor din România (UDRM) obține 1 mandat în plus față de anul 2007, concomitent cu proiectarea reprezentantului PRM (Partidul România Mare) în Parlamentul European, și a unui candidat independent, Elena Băsescu.

Specificul scenei politice din România

În perioada mandatului său de 5 ani, Președintele Băsescu a fost un președinte jucător, surprinzând prin multitudinea inițiativelor sale, adeseori controversate, reușind să rămână popular și intransigent contra partidelor și rivalilor săi politici. Specificul alegerilor prezidențiale din acest an e marcat de sistemul ciclic al politicii românesc, care a funcționat până de curând prin alternanța fermă la guvernare, și schimbarea periodică a puterii. După cinci cicluri de alegeri, România a cunoscut 3 alternanțe complete la guvernare: în 1996, 2000 și 2004, ceea ce întărește argumentul unor analiști, care susțin că și în anul 2009 ar putea avea loc o alternanță politică deplină.

Astfel, în 1996, România a cunoscut revirementul Convenției Democratice din România, avându-l pe Emil Constantinescu în calitate de lider al unei mișcări de răspuns contra hegemoniei FSN/FSDR. În anul 2000 am asistat la încheierea bruscă a mandatului de Președinte al lui Emil Constantinescu și revenirea lui Ion Iliescu, liderul neschimbat al unui PSD reconstituit după ultima înfrângere electorală. În anul 2004, PSD pierde din nou puterea sub presiunea Alianței DA (Dreptate și Adevăr), format pe principiile unei coaliții electorale între PNL și PD, de către Traian Băsescu și Călin Tăriceanu, iar în 2008, PNL și UDMR sunt deja cei care pierd controlul asupra guvernului în folosul PDL și PSD. Din 1990 până în 2009, în România au avut loc 5 alegeri prezidențiale, urmând ca în noiembrie să aibă loc al 6 scrutin consecutive. Cel mai longeviv om politic, Ion Iliescu a candidat de 4 ori și a obținut 3 mandate de Președinte (unul – până la adoptarea noii Constituții a României, din perioada FSN), iar actualul Președinte, Traian Băsescu își încheie primul mandat, anunțând la începutul lunii octombrie intenția sa de a candida la următorul mandat. Prezența la vot a constituit la toate scrutinele prezidențiale de peste 50%, cu excepția alegerilor din 1996, ceea ce confirmă atașamentul electoratului din România la un tată al națiunii, capabil să simbolizeze și să se asocieze cu profilul ideatic al majorității acestuia. Alegerile prezidențiale reprezintă un tip emoțional de alegeri, iar actualul Președinte Traian Băsescu a mănuit cu multă lejeritate simbolistica profilului său în interesele politice pe care le-a urmat.

Tabel 21. Ciclurile politice și alternanța la putere în România

An	1990	1992		1996		2000		2004	
Candidați	Ion Iliescu	Ion Iliescu	Emil Constantinescu	Ion Iliescu	Emil Constantinescu	Ion Iliescu	Vadim Tudor	Adrian Năstase	Traian Băsescu
Tur I	12.232.498 85,07	5.633.456 47,34%	3.717.006 31,23%	4.081.093 32,25%	3.569.941 28,21%	4.076.273 36,35%	3.178.293 28,34%	4.278.864 40,93%	3.545.236 33,91%
Tur II	-	7.393.429 61,43%	4.641.207 38,57%	5914579 45,59	7.057.906 54,41%	6.696.623 66,83%	3.324.247 33,17%	4.881.520 48,77%	5.126.794 51,23%
Prezența la vot tur I	86,19% 14.826.616	76,28% 12.496.430		76,01% 13.088.388		65,30% 11.559.458		58,50% 10.794.653	

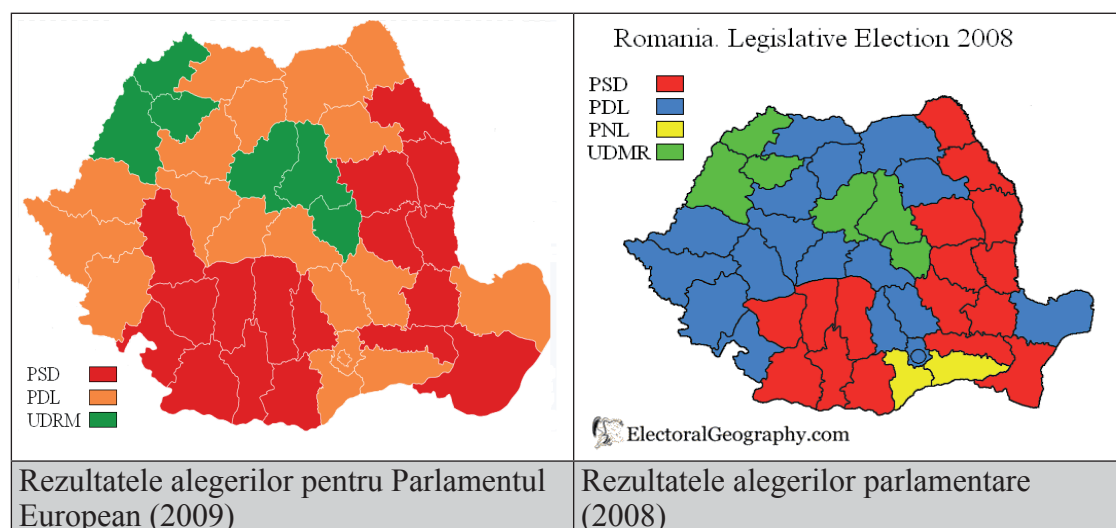
Experiența electorală a României validează caracterul benefic al alternanței la guvernare. Drept element structural al evoluțiilor din ultimul deceniu, putem observa că societatea românească este mai puțin polară, deși în continuare fragmentată și divizată. Dar, spre deosebire de primul deceniu al tranziției sale, România politică nu se mai rupe între un pol conservator al FSN-ului hememonic

(succesorul de drept al PCR) și alt pol liberal (succesorul partidelor istorice liberale și țărăniste, la care aderă și societatea civilă). În anul 2009, PSD nu mai reprezintă un partid hegemonic, iar scena politică este împărțită între 3 partide mari și un actor regional de factură etnică, UDMR. Fiecare dintre aceștia își promovează proprii candidați la prezidențiale și, posibil, nu mai există necesitatea unei largi coaliții de partide care să sprijine un candidat unic al opoziției contra unui partid hegemonic. Rolul partidelor este însă încă foarte puternic, iar acestea funcționează prin largi rețele de filial teritoriale, bine organizate și relative scump întreținute.

Experiența electorală a României validează caracterul benefic al alternanței la guvernare

În anul 2009, Președintele României, T.Băsescu a continuat să țină capul de afiș al presei naționale prin inițiativele sale riscante sub aspect politic, dar atractive sub aspect electoral. În cursa pentru alegerile prezidențiale din 2004, Traian Băsescu s-a prezentat ca un lupător fervent contra corupției, construindu-și un profil care trebuia să-l ajute să atingă visul obsesiv al integrării europene, să găsească soluții practice pentru restanțele societății românești și inerția sistemului birocratic, răspunzător pentru izolarea dezolantă a României de UE. În 2009, Traian Băsescu a revenit la subiectul transformării legislativului național de la parlament bicameral la unul unicameral, propunând ca Parlamentul României să reducă numărul aleșilor săi de la 471 la 300, cu atât mai mult cu cât parlamentarii români sunt aleși și pentru Parlamentul European. Inițiativa sa țintește corupția și, ca de obicei, publicul recepționează călduros acest apel.

Harta No.3 Alegeri parlamentare în 2008, 2009

La drept vorbind, acest subiect a fost anunțat încă din anul 2005, într-un moment de criză politică, ca urmare a începutului confruntării dintre Premierul Tăriceanu și Președintele Băsescu, ultimul rămânând fără susținere politică în Parlamentul României. Blocajul creat de PSD contra proiectelor propuse de către deputații Alianței DA l-au făcut pe Președintele Băsescu să ceară un vot de încredere din partea populației în disputa sa contra celor 322 deputați numiți de prisos, care încercaseră suspendarea șefului de stat. În mai puțin de o lună după anunțarea intenției sale de a convoca un referendum popular, la 18 mai 2007, rezultatele atribuie un vot de blam dat Parlamentului: **6.059.315** (74, 48%) voteaza împotriva suspendării președintelui Băsescu și doar **2.013.099** (24,75%) pentru suspendarea acestuia. Acesta este momentul în care Traian Băsescu constată că aversiunea sa declarată contra majorității legislative ar putea fi convertita în voturi, iar apelul său la simplificarea formei legislativului ar putea să-i atragă voturi suplimentare.

Sondajele atestă o imagine deloc pozitivă pentru Parlamentul României, aceasta fiind un rezultat obiectiv al calității slabe a senatorilor și deputatilor, ineficiența legislativă, pensiile speciale pe care și le-au votat, blocarea marilor dosare de corupție au scăzut încrederea populației

Sondajele atestă o imagine deloc pozitivă pentru Parlamentul României, aceasta fiind un rezultat obiectiv al calității slabe a senatorilor și deputatilor, ineficiența legislativă, pensiile speciale pe care și le-au votat, blocarea marilor dosare de corupție au scăzut încrederea populației. Analistii presupun că strategia electorală pentru alegerile din noiembrie 2009 ar putea să se materializeze prin candidarea sa în calitate de politician independent, ajutându-se de o pleiadă de partide, organizații și personalități, după ce a reușit să consume cele mai utile inițiative ale PDL în scopurile care l-au interesat⁶². Conștient de riscurile conviețuirii sub același acoperiș cu PSD, Președintele Băsescu ar fi agreat chiar și desfacerea coaliției de guvernare PDL/PSD, conținând riscuri majore în condițiile unei crize economice profunde. Stilul politic care-l caracterizează pe Traian Băsescu este schimbarea terenului de luptă și a armelor, atunci când aceasta îl avantajează. De la mijlocul lui 2009, Președintele Băsescu a început să aspire importanți lideri de filiale PSD (Iași și Botoșani), atrăgând partide minuscule, extraparlamentare (PNȚCD).

⁶² Rodica Culber, Pregătiri pentru Cotroceni, Revista 22, Septembrie 15, 2009

Partidul Social Democrat:

Cel mai longeviv partid politic al tranziției politice din România este, cu siguranță, Partidul Social Democrat. Născut de revoluție sub chipul FSN-FDSN-PDSR, acest partid a reprezentat mai bine de un deceniu și jumătate partidul puterii într-o societate măcinată de tensiuni sociale, economice și cultural, însuflețindu-și simpatizanții, în special din zonele rurale și muncitorești spre un ideal socialist, doar aparent rupt de realitățile vechiului regim totalitar. Liderii marcanti ai partidului au fost Ion Iliescu (1990-1992 și 1996-2000) și Adrian Nastase (2000-2004), în perioada 1996-2000 partidul fiind condus de un fidel al președintelui Iliescu, o persoană respectabilă care însă din punct de vedere politic, îndeplinea rolul de a ține scaunul cald pentru președintele *de facto*. Ion Iliescu a fost primul președinte post-decembrist reușind să castige alegerile cu o majoritate zdrobitoare. Liderul socialist reușise în anii '90 să aibă un capital de simpatie extraordinar. La primele alegeri libere românii l-au investit cu încredere pentru a administra țara pentru șase ani. Ion Iliescu a fost socialistul reformator, instruit, care a cunoscut atât partile funcționale cât și tarele regimului Ceaușescu.

Reușind să se impună la momentul revoluției drept cel mai important lider de opinie, Ion Iliescu a devenit practic, oarecum firesc, președintele al României. Mesajul sau electoral se adresează zonei de stânga, cele mai fidele categorii de electorat fiind populația rurală, în vârstă, cu educație slabă și din zone precum Moldova și Muntenia. După 2000, partidul a intrat într-un proces de reformare, promovând foarte mulți lideri noi și începând să fie recunoscut ca partener legitim de partidele socialiste din Europa. Imaginea internațională mult îmbunătățită nu a fost însoțită și de o îmbunătățire a imaginii interne, afectată în continuare de scandaluri.

După alegerile din 2004, partidul pare să se orienteze și către această problemă, chiar dacă aceasta înseamnă acutizarea disputelor interne. Partidul Social Democrat s-a constituit la data de 16 iunie 2001 prin fuziunea Partidului Democratiei Sociale din România cu Partidul Social Democrat Român, în baza Protocolului Politic convenit de cele două partide în data de 8 septembrie 2000. Până în anul 2004, PSD a deținut cu multă lejeritate puterea politică (și economică) a țării, fiind cel mai organizat, pe plan teritorial, și articulat partid. Analizatorii politici găsesc originile acestei energii politice în atuurile sale organizaționale, legate de: existența unei tehnocrații politice, dar și administrative și

---

*Cel mai longeviv
partid politic al
tranziției politice
din România este, cu
siguranță, Partidul
Social Democrat*

economice, dispunând de o vastă rețea națională de organizații locale de partid, și – nu în ultimul rând – având privilegiul unui lider puternic, așteptat și urât de electorat. Realizările tehnicienilor din PSD s-a răsfrânt și asupra partidului, subliniind capacitatea sa de a câștiga algeri și de a nu pierde puterea. Aceste ingrediente i-au asigurat PSD o cotă stabilă de 38-40% în electoralele primului deceniu după 1990, oglindindu-se într-o conducere centralizată, dar relativ deschisă spre Occident.

Eșecul economiei planificate centralizat și privatizarea unor întreprinderi, care-I furnizau voturi și loialitate necondiționată au diminuat reușitele politice ale PSD, iar cazurile de corupție au topit perioada de glorie a PSD, care a suferit în 2004 prima sa înfrângere majoră în fața partidelor liberale (PNL, PD), avându-l și pe Președintele Băsescu în calitate de locomotivă a schimbării guvernării din România. În 2005, PSD a reușit să depășească scaderea de încredere din sondajele de imediat după alegeri și a recuperat, în mai puțin de un an, peste 12 procente. Revenirea sa în sondaje începe să devină concomitentă cu scaderea electorală a Alianței PNL-PD. Destramarea Alianței “Dreptate și Adevăr”, în 2007, când PD a fost înlăturat de la guvernare i-a pus pe social-democrați într-o postură dificilă. Aceea de a se poziționa în opoziție față de guvernul PNL-UDMR, dar și față de PD. Din această ultimă postură a fost nevoit să susțină în repetate rânduri guvernul Tariceanu 2. Acest tip de ambiguitate a adus avantaje partidului (relația cu guvernul a însemnat satisfacerea unor interese specifice), dar a și limitat posibilitatea unei creșteri electorale sustinute. Preluând conducerea partidului, în 2005, cu un mesaj reformator, Mircea Geoană a încercat să acționeze pe mai multe planuri: imaginea partidului, poziția PSD pe scena politică, orientarea spre noi categorii de electorat, menținerea sa în fruntea partidului. Nu de puține ori, ultimul obiectiv a fost prioritar. De aceea, liderul social-democrat a încercat să penduleze între diferitele grupuri interne, fapt ce i-a consolidat poziția în fruntea PSD, dar a contribuit și la creșterea puterii și a influenței diferitelor facțiuni. Acest lucru s-a tradus printr-o autonomizare a liderilor din teritoriu (președinți de organizații județene și/sau de consilii județene).

Partidul Național Liberal

Partidul Național Liberal (PNL) este singurul reprezentant major al zonei liberale de dreapta în România de astăzi. Partid istoric desființat în 1947, Partidul Național Liberal a reapărut în ianuarie 1990,

sub conducerea lui Radu Campeanu, dar s-a aflat mult timp umbrit de prezența pe scena politică și prestața liderilor istorici ai PNTCD, PNL a reușit, prin câteva fuziuni, să devină principalul partid de opoziție după plecarea de la guvernare din 2000. În traiectoria sa, PNL a participat la mai multe guvernări de coaliție în primul deceniu de după 1990, alături de PNCTD, PD, UDMR (anii 1996 și 2000), dar a avut miniștri și în cabinetul Stolojan. PNL nu a ezitat să coopereze nici cu FSN, chiar dacă a menținut o retorică înaltă contra vechiului regim communist, și a urmașilor săi din PSD.

După 2000, PNL reușește să semneze un acord de cooperare cu PD, alt partid al cărui scop era scoaterea completă a PSD de la guvernare, mobilizând în acest scop o amplă alianță politică, numită Alianța Dreptate și Adevăr, care preia astfel guvernarea în anul 2004. Totuși, legătura PNL cu PD durează însă doar până în anul 2007, atunci când premierul și liderul PNL, Calin Popescu-Tariceanu, ia decizia de a debarca PD de la guvernare, încercând să renunțe la Miniștrii delegați de aceștia în cadrul Guvernului pe care-l conducea. Lipsiți de sprijinul PD, Guvernul Tariceanu izbutește să se mențină printr-un aliaj fragil cu liderii UDMR, navigând pe un sprijin parlamentar superficial, creat mai degrabă în anumite momente de coaliție a tuturor contra PSD – inamicul declarat al celorlalte partide parlamentare. Schimbarea ideologică a PD – prin trecerea de la Socialism la Populari, face ca PNL să se ciocnească pentru prima dată cu o problemă. Ca urmare a trecerii PD la curentul popular și a atacului foștilor liberali din PLD cu privire la coerența ideologică a partidului, PNL a trebuit să facă față pentru prima oară unei contestări active a poziției sale ca partid de dreapta. Partidul nu s-a îndepărtat de doctrina și identitatea liberală, în pofida speculațiilor privind fuziunea cu PD, dar și a presiunilor de factură socială la care a fost supus de PSD în ultima parte a mandatului.

Ca urmare a trecerii PD la curentul popular și a atacului foștilor liberali din PLD cu privire la coerența ideologică a partidului, PNL a trebuit să facă față pentru prima oară unei contestări active a poziției sale ca partid de dreapta

Partidul Democrat Liberal

Partidul Democrat-Liberal se regăsește doctrinar într-o zonă politică de centru-dreapta, valorile sale fiind de sorginte liberală și creștin-democratică. Scopul declarat al Partidului Democrat-Liberal este acela de a sprijini și a pregăti cetățenii României pentru noile provocări ale perioadei post-tranziție. Partidul Democrat-Liberal își propune să valorifice șansa integrării țării în structurile europene și euro-atlantice, ca o condiție a creșterii standardului de viață al cetățenilor și a întăririi statului de drept. Partidul Democrat-Liberal pune în centrul acțiunii sale omul. Egalitatea de șanse, și nu nivelarea valorilor în scopul cre-

arii de oligarhii, este scopul pe termen mediu și lung al partidului. Partidul Democrat-Liberal considera ca este nevoie de asumarea ferma a despartirii de trecutul comunist.

Valorile fundamentale declarate ale partidului sunt libertatea, responsabilitatea, egalitatea, solidaritatea și subsidiaritatea. Principiile fundamentale asumate de PD-L sunt consolidarea democrației, proprietatea privată și economia de piață, capitalismul concurenței oneste, recunoașterea rolului tradițional al familiei, al comunității și al religiei, pastrarea identității naționale, recunoașterea caracterului contractual al relației dintre cetățean și stat, întărirea societății civile.

Impactul crizei globale asupra economiei din România

Având o piață estimată la 22 mln de consumatori, România reprezintă astăzi cea mai mare revelație a băncilor și investițiilor străine directe din UE, ca urmare a extinderii sale din ultimul deceniu

Având o piață estimată la 22 mln de consumatori, România reprezintă astăzi cea mai mare revelație a băncilor și investițiilor străine directe din UE, ca urmare a extinderii sale din ultimul deceniu. Instabilitățile politice de după 1990 au pălit față de avantajele comparative și resurselor enorme pe care le-a putut oferi România primilor valuri de investitori străini. România a fost printre primele 3 state central și sud-est europene, care a solicitat și obținut împrumuturi externe pentru a face față deficitului bugetar. În 2009, România a primit 27 mld usd din partea FMI (17,5) și UE (6,8), Banca Mondială și BERD (2). Într-un an dificil pentru economie, FMI prezice o contractare cu 4% a PIB, secundat de o diminuare considerabilă a fluxurilor de capital privat, un stimulant major al creșterilor economice impresionante din ultimii ani.

România mănuieste cu lejeritate o serie de instrumente și stimulente atractive la atragerea investitorilor străini, inclusiv prin intermediul zonelor sale economice speciale, a parcurilor de business, a locațiilor destinate pentru businessul de tip Greenfield și brownfield, reduceri fiscale mai ales pentru impozitul pe proprietate. Un risc al investitorilor străini este legat de neparticiparea curentă a României la regimul existent în zona euro, în condițiile în care deficitul bugetar depășește constant 10% din PIB. Autoritățile au reușit să stăpânească inflația, scăzând-o de la 40% în 2000 până la 6,57% în 2007 și 6,3% în anul 2009. Rata șomajului a continuat să scadă de la 5,4% în 2006 la 4,3% în 2007, fiind estimată să atingă din nou nivelul de 8,7% în 2009, urmată de o anumită reducere în 2010 de până la 8%. În perioada anilor 2001-2009, economia românească a crescut în mediu cu apr.6,21%

annual, cele mai înalte rate de creștere fiind înregistrate în 2004 – 8.47% și 2007 – 7,92%, care au coincis cu anii extinderii europene către spațiul Europei Centrale și de Est, și care a vizat România într-un grup limitat, din care făcea parte și Bulgaria. Cu toate acestea, creșterea economic de 7,1% raportată în 2008, PIB a scăzut până la 4% în 2009.

Explicația pe care analiștii economici o dau în această privință ține de super-dependența companiilor din România de legăturile lor cu partenerii occidentali și piața relativă redusă a consumului intern, incapabil să redea energia necesară companiilor scoase de pe piețele vestice ca urmare a crizei globale. Există totuși și anumite probleme pe care UE le consideră dificile în raport cu România, acestea fiind legate de: reforma completă și efectivă a justiției independente, diminuarea corupției, dar și creșterea capacităților corespunzătoare de absorbție a fondurilor structurale și de coeziune a UE. Statul român este frecvent criticat pentru menținerea unui regim împovăraător pentru afaceri, aplicarea selectivă și incompletă a legislației, supra-reglementarea economiei de către stat, dar și achizițiile publice, controlate de către politicieni, accesul inegal și restricționat al populației la deciziile guvernului central.

Criza intervine pe fundalul unui deficit bugetar amenințător, și a unei capacități de plată diminuate. Din luna august 2009, leul românesc a suferit o depreciere de apr. 23%, care influențează astfel creșterea datoriei interne. Din acest motiv, condițiile puse de FMI sunt orientate în principal spre întărirea disciplinei fiscale și a sistemului finanțelor publice, reducerea deficitului (de la 4,6% în 2009 la 3% în 2010), înainte ca România să fie primită în zona de circulație a monedei euro. România are o economie puternic diversificată și un sistem de taxare

Tabel 22. Indicatorii macroeconomici majori ai României

	2006	2007	2008	2009f	2010f
GDP (EUR bn)	97.8	123.8	136.9	124.2	139.2
Population (mn)	21.6	21.5	21.4	21.3	21.2
GDP per capita (EUR)	4530	5751	6391	5829	6565
GDP (constant prices y-o-y %)	7.9	6.2	7,1	-4.0	1.0
Exports, real, y-o-y (%)	10.4	7.9	19.4	-6.7	6.5
Imports, real, y-o-y (%)	22.6	27.2	17.5	-12.4	6.0
CPI (average, y-o-y %)	6.6	4.8	7.9	6.1	4.3
Central bank reference rate	8.75	7.50	10.25	8.50	7.00
Monthly wage, nominal (EUR)	246	313	348	312	338
Unemployment rate (%)	5.4	4.3	4.0	8.7	8.0
Net FDI (EUR bn)	8.7	7.2	9.0	4.5	4.6
FDI % GDP	8.9	5.8	6.6	3.6	3.3
FX reserves (EUR bn)	22.9	27.2	28.3	33.3	32.6
(Cur.Acc-FDI)/GDP (%)	-1.5	-7.7	-5.7	-5.1	-3.8
Exchange rate to USD AVG	2.80	2.43	2.50	3.39	3.34
Exchange rate to EUR AVG	3.52	3.34	3.68	4.39	4.39

Last update: Q2 2009

atractiv. Din momentul aderării sale la UE (2007), ea devine campionul Europei de Sud-Est ca forță economică, potențial de mobilizare și atractivitate, în special în domeniul prelucrării metalelor, agroindustrial, chimic, prelucrare a lemnului, automobilistic, construcție, mecanic și de regenerare a energiei.

În ultimii ani, România a decis să-și simplifice sistemul de taxe și impozite, alegând să adopte impozitul unic pe economie, estimate la 16%, pentru impozitul pe venit corporative și personale, și asigurându-și accesul privilegiat la fondurile structurale ale UE. Integrarea României în UE a stimulat fluxuri considerabile de investiții străine în economia națională. Astfel, între 2003 și 2004, România a raportat despre înregistrarea unor ISD de 7 mlrd euro, 8,9% în 2006 acestea reprezentând circa 8,9% din PIB (ori – 8,3% mlrd euro), iar în 2007 – 5,9% din PIB (sau 3.2 mlrd euro). În acest fel, România era plasată pe locul 49 (din 175 economii ale lumii) la capitolul administrării afacerilor, fiind plasată superior unor țări cunoscute ca Ungaria, Polonia și Cehia.

Riscuri și probleme

- Atât Ucraina cât și România trec prin perioade de acută instabilitate politică accentuată de contextul electoral. Ambele state sînt fragmentate, președinții acestor state fiind în confruntare cu parlamentele. Poziția președintelui României este mai consolidată decît cea a președintelui Ucrainei, dar și Traian Băsescu riscă înfrîngerea în alegerile prezidențiale viitoare. Viitoarele alegeri sînt văzute în România ca o modalitate de depășire a crizei politice în timp ce în Ucraina alegerile pot rezulta într-o perpetuare a crizei.
- Includerea Republicii Moldova în Parteneriatul Estic a însemnat decuplarea ei de Pachetul Balcanilor de Vest, sprijinit de România și atașarea ei la grupul statelor din zona postsovietică. Astfel, relațiile Republicii Moldova cu Uniunea Europeană încep să fie privite în tandem cu relațiile Ucrainei cu Uniunea Europeană.
- În ambele state (Ucraina și România) există pericolul întăririi exagerate a puterii executive în detrimentul puterii legislative, fapt ce se degajă și din sondajele de opinie publică. Cu toate acestea, pericolul derivei autoritare este mai mare în Ucraina decît în România, fapt explicabil prin deficitul modelului de transformare și slaba conexiune cu Uniunea Europeană. Pe fundalul acestor instabilități cresc dispozițiile de protest ale populației.

- Crizele interne din Ucraina și România împiedică obținerea tranșelor din creditele negociate cu FMI de respectiv 16,5 și 5 miliarde de euro. Această întârziere în obținerea banilor poate împiedica plata salariilor și pensiilor populației fapt ce poate genera mișcări de protest și adânci criza politică.

Predictii

- Ucraina și România au fost privite în mod justificat drept țări de succes, prima pentru modelul său de schimbare politică rapidă din 2004, drept confirmare servind creșterea atractivității sale pe plan internațional, sporirea gradului de libertate a presei și conștiinței naționale, iar a doua – reușind să obțină contrar tuturor predicțiilor negative performanța de a adera la 1 ianuarie 2007 la UE. Ambele țări au produs ulterior rezultate mixte în 2009. Politicul influențează în continuare calitatea deciziilor luate pe domeniul economiei și administrației publice, iar inabilitatea elitelor de a gestiona în mod consociativ autoritatea politică au condus la instabilitate și tensiuni inutile în societate.
- Contestați pe plan intern, președinții Băsescu și Iușenco au ales strategii electorale riscante pentru apropiatele alegeri. La București, Președintele în exercițiu va opta în alegeri pe modelul de reformulare a regulilor de joc chiar în campanie, încercând să proiecteze un model de legislative unicameral pentru România, care contrazice tradițiile bicamerale vechi de peste 170 de ani, dar care surescită anumite resentimente ale populației contra clasei politice actuale. Strâns la perete de o opoziție bătaioasă (PR) și pierzându-și foștii aliați (Timoșenco), Președintele Iușenco nu și-a precizat încă linia sa politică față de viitoarele alegeri, după ce a consumat déjà sloganul în apărarea patriei, abuziv preluate ulterior de PCRМ în campania sa pentru data de 29 iulie. Faptele și tendințele electorale confirmă păstrarea șanselor lui Traian Băsescu de a învinge în I tur de scrutin, însă anulează rațiunile de participare pro-forma ale președintelui Iușenco.
- Schimbarea de regim politic la Chișinău promite o normalizare a relațiilor cu vecinii, ca prioritate politică. În raport cu România, Chișinăul așteaptă să negocieze semnarea unui Acord de Mic Trafic la Frontieră, care să faciliteze mobilitatea populației în spațiul transfrontalier, sporind interacțiunile umane și relațiile comerciale, în deplină conformitate cu axiomele Parteneriatului Estic. Dar, România promite să inițieze, imediat ce crizele sale interne îi vor permite,

---

stabilirea unui format de relații privilegiate, speciale, printr-un Tratat European, alias politic, cu mize mari, pe teren intern și extern. Invitația făcută Guverului de la Chișinău de a negocia un Acord de Asociere cu UE reprezintă un semnal clar de accelerare a integrării, dar nu și o promisiune de aderare. Ca și în cazul Ucrainei, Acordul va presupune o investiție uriașă de energie, resurse și inteligență politică pentru a pregăti RM pe criteriile stabilite de UE în această traiectorie.

- Deși nu se așteaptă la rezultate spectaculoase, RM va căuta să aplice tactici noi în raport cu mediatorii implicați de formatul 5 plus 2 pentru reglementarea conflictului transnistrean, inclusive în privința Ucrainei, ceea ce solicită relansarea dialogului politic și creșterea gradului de încredere și cooperare punctuală în următorii ani. Procesul de negociere a unor Acorduri de asociere ar putea dinamiza aceste interes comun, orientându-l spre o agendă de securitate solidară și inițiative de creștere a interacțiunilor transfrontaliere între autoritățile Ucrainei și Republicii Moldova.

POLITIC

IV. CRIZA POLITICĂ DIN CHIȘINĂU ȘI ATRAȚIA REZULTATELOR SUBOPTIME

CORNEL CIUREA

4.1 Riscurile relației guvernare-opoziție în perioada august-decembrie 2009

Anunțarea pe data de 11 septembrie a propriei demisii din funcția de președinte a Republicii Moldova a lui Vladimir Voronin a semnalat un nou pas în procesul de transfer al puterii care are loc la Chișinău. Acest proces este destul de complex și reclamă un șir de acțiuni pe care trebuie să le ia atât noua guvernare cât și Partidul Comuniștilor din Moldova. Cronologic vorbind, transferul de putere a început odată cu încheierea alegerilor parlamentare din 29 iulie, care a adus la guvernare o nouă coaliție - Alianța pentru Integrare Europeană. În urma unui acord bazat pe principiul partajării puterii, liderii AIE au decis alegerea lui Mihai Ghimpu în funcția de președinte al Parlamentului (28 august) și a lui Vlad Filat, în funcția de prim-ministru (25 septembrie). Aceste acțiuni de preluare a puterii ale Alianței care au necesitat doar votul concertat al celor 53 de deputați membri ai AIE, s-a desfășurat cu o anumită rezistență din partea PCRM, fiind, însă contracarată de Curtea Constituțională⁶³.

Alegerea președintelui țării, însă, presupune cooperare din partea PCRM, necesitând implicarea în actul de transmitere a puterii. Un asemenea proces de transfer al puterii a început pe 9 septembrie prin demisia președintelui Voronin și anunțarea vacanței funcției de președinte. Din data de 11 septembrie, Președintele Parlamentului Republicii Moldova Mihai Ghimpu asigură interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova. Un următor pas în procesul de transfer al puterii vizează alegerea de către Parlament a noului Președinte al Republicii Moldova, decizie care va cere

*Un următor pas
în procesul de
transfer al puterii
vizează alegerea de
către Parlament a
noului Președinte al
Republicii Moldova*

63 “Curtea Constituțională declară legală alegerea lui Mihai Ghimpu în funcția de președinte al Parlamentului”, www.gibcluj.ro, 08.09.2009

*Procesul de transfer
al puterii în Moldova,
poate fi caracterizat
ca fiind marcat de o
logică contradictorie*

din nou cooperarea ambelor părți, avînd în vedere că AIE dispune doar de 53 de mandate, Alianța fiind în căutare de 8 voturi ce pot fi acordate numai de deputații PCRМ (alegerea președintelui țării se realizează cu votul a 61 de deputați). Acest proces de cooperare în vederea realizării unui transfer democratic al puterii este însoțit de așa-numitul proces de transfer al puterii de la palierele 2 și 3, adică înlocuirea miniștrilor, vice-miniștrilor, directorilor de departamente și, după caz, a angajaților ministerelor și agențiilor guvernamentale.

În același timp, lansînd alternativ mesaje contradictorii cu privire la intenția lor de a vota candidatul AIE la funcția de președinte a țării (e vorba, de liderul PDM Marian Lupu), PCRМ condiționează oferirea celor 8 voturi lipsă prin demiterea lui Mihai Ghimpu din funcția de Președinte al Parlamentului pe motivul neprofesionalismului acestuia.⁶⁴ Astfel, procesul de transfer al puterii în Moldova, poate fi caracterizat ca fiind marcat de o logică contradictorie – pe de o parte, AIE este sprijinită de o majoritate care îi permite realizarea alternanței prin preluarea controlului asupra cabinetului, iar pe de altă parte, alegerea președintelui țării reclamă demararea unui proces de negocieri cu PCRМ, ce presupune un anumit grad de cooperare între adversari declarați. Această situație politică este deschisă mai multor rezultate ce variază în funcție de cooperarea sau noncooperarea ambelor părți, pe de o parte și congruența sau incongruența intereselor lor, pe de altă parte. Spectrul variantelor posibile poate fi reprezentat printr-o matrice ce ia în calcul patru evoluții (sau scenarii) posibile a situației.

Prima variantă este agreată de comuniști și se regăsește în solicitarea deputatului comunist Vadim Mișin adresată AIE pe 22 septembrie de a ceda PCRМ conducerea Serviciului de Informații și Securitate, Comisiei Electorale Centrale și a Curții de Conturi.⁶⁵ În același timp, AIE nu s-a pronunțat favorabil asupra acestei propuneri. Și a doua variantă este pe placul PCRМ, Președintele fracțiunii PCRМ Maria Postoico declarînd pe data de 2 octombrie că nu este exclusă posibilitatea ca deputații comuniști să voteze candidatura AIE pentru funcția de președinte al Republicii Moldova în cazul în care deputații Alianței vor vota pentru demiterea Președintelui Parlamentului Mihai Ghimpu. Această ofertă n-a întrunit nici ea asentimentul liderilor AIE. Cea de-a treia va-

64 Maria Postoico "PCRМ ar putea vota pentru Lupu președinte, dacă AIE va susține demiterea lui Ghimpu", www.info-prim.md, 06.10. 2009

65 "Comuniștii cer SIS-ul, CEC-ul și Curtea de Conturi", www.stireazilei.md, 22.09.2009

riantă este preferată de liderii Alianței, care consideră că vor putea convinge o parte din deputații comuniști să voteze în favoarea candidaturii AIE pe cont propriu, în pofida interdicției decise de forurile oficiale ale PCRМ. Liderii PCRМ, însă, neagă existența unor fisuri în interiorul partidului, susținând că PCRМ se prezintă ca un monolit. Deși este cea mai puțin dorită, varianta patru este anunțată că fiind posibilă, atît de noua guvernare, cît și de opoziția comunistă, ambele părți dorind să arate că sînt pregătite să înfrunte riscul declanșării alegerilor anticipate. Atît Alianța, cît și PCRМ agită spectrul anticipatelor, încercînd să înspăimînte partea adversă și se șantajează reciproc, lansînd afirmații belicoase. De exemplu, Președintele PCRМ Vladimir Voronin a declarat pe 11 septembrie pentru postul de radio rusesc Echo Moscvi că își pregătește partidul pentru alegeri anticipate, fiind sigur că deputații comuniști nu vor vota candidatura Alianței la funcția de președinte a țării.⁶⁶ În același timp, liderii AIE folosesc în replică două tipuri de argumente pentru a determina comuniștii să voteze candidatura lui Lupu la funcția de președinte: 1) anunță că comuniștii vor lua mai puține mandate în viitorul parlament și 2) avertizează că pot amîna alegerile președintelui țării pe o perioadă de patru ani, astfel păstrîndu-l pe Ghimpu în calitate de președinte interimar.⁶⁷

Analizînd gradul de preferabilitate a acestor patru variante pentru ambele părți, putem conchide că atît Alianța, cît și comuniștii oscilează între variantele optime și cele suboptime, existînd riscul ca decizia finală să nu întrunească calitățile unei decizii favorabile pentru toate părțile și nerezolvînd o problemă politică de maximă importanță – tratarea corespunzătoare a celui învins, fapt care n-ar trezi dorința de revanșă. În tabelul de mai jos am măsurat intensitatea acceptabilității celor patru variante pentru PCRМ și Alianța, reieșind din declarațiile lor politice, acceptabilitate maximă fiind ++, minimă --, medie +-, iar inacceptabilitate --. Varianta patru am considerat-o inacceptabilă pentru ambele părți --, --, deoarece determină alunecarea partidelor într-o zonă de continuă confruntare și incertitudine maximă. În condițiile acestei variante nici una dintre părți nu poate ști cu exactitate dacă va avea de cîștigat sau de pierdut în urma alegerilor parlamentare. PCRМ mizează pe criza politică și economică care va determina la pri-

---

Atît Alianța, cît și PCRМ agită spectrul anticipatelor, încercînd să înspăimînte partea adversă și se șantajează reciproc, lansînd afirmații belicoase

66 “Voronin: “Pregătesc partidul pentru alegeri anticipate. Nu vom vota candidatura AIE pentru funcția de președinte”, www.hotnews.ro, 12.09.2009

67 M.Ghimpu: “Comuniștii trebuie să decidă, ori Ghimpu va fi președinte interimar patru ani de zile ori îl aleg pe domnul Lupu în calitate de președinte al statului”, www.deca.md, 05.10.2009

măvară discreditarea membrilor AIE, iar Alianța speră să obțină ajutorul financiar necesar pentru acoperirea deficitului bugetar și rezolvarea problemelor prezente.⁶⁸

Tabel 24. Gradul de acceptabilitate a scenariilor posibile pentru AIE și PCRM

Partide	AIE	AIE
PCRM	Scenariul 1 ++ --	Scenariul 2 +- -+
PCRM	Scenariul 3 --++	Scenariul 4 ----

Notă: Remarcăm că ambele părți primesc două note, prima fiind acceptabilitatea simbolică (avantaje din perspectiva atragerii alegătorilor) și cea de-a doua – acceptabilitatea din punctul de vedere al beneficiilor politice reale. De exemplu, în cazul scenariului 2, prin demiterea lui Ghimpu în schimbul alegerii președintelui AIE,

PCRM poate obține niște avantaje simbolice, arătând vulnerabilitățile Alianței, dar pierde posibilitatea de a controla anumite funcții în executiv. Din contră, acceptând demiterea lui Ghimpu, AIE va manifesta slăbiciune în fața alegătorilor prin faptul că apleacă urechea la solicitările comuniștilor, dar va putea în continuare prelua controlul total asupra executivului.

În opinia noastră, evitarea crizei politice trebuie să eludeze cu necesitate scenariul 4, care face politica din Moldova să fie incontrollabilă și neprognosticabilă, lăsînd-o la cheremul capriciilor politicienilor și a hazardului politic.⁶⁹ Acest fapt nu înseamnă că scenariul 4 nu poate conduce în timp la o situație politică mai bună ci doar că conține riscul maxim de incertitudine, fapt care privează societatea de posibilitatea de a controla situația politică. Scenariul 3 este favorabil Alianței și inacceptabil pentru PCRM, care riscă o dezmembrare în cazul realizării lui. În acest caz, capacitatea PCRM de a genera acțiuni de protest va fi șubrezită substanțial, fapt care va împinge politica moldovenească într-o zonă de prezizibilitate mai mare, oferind o stabilitate anumită pentru guvernarea Alianței. Scenariul 3 este preferabil scenariului 4, însă mai puțin preferabil decât scenariul 2, întrucît distrugerea totală a adversarului poate conduce la situații mai proaste decât cele anterioare. Scenariul 2 nu presupune victoria definitivă a niciuneia dintre părți, Alianța rămînînd la guvernare dar făcînd cedări politice (simbolice și electorale) rivalului politic. Chiar dacă pare a fi o soluție optimă, scenariul 2 este greu de realizat din cauza climatului politic tensionat din Moldova, în care orice concesie este văzută ca o trădare, iar schimbările de cadre sunt greu de în-

⁶⁸ Vlad Socor "The Politics of Moldovas Governing Alliance", www.jamestown.org, 02.11.2009

⁶⁹ Petru Bogatu "Cum și de ce trebuie evitate anticipatetele", Jurnal de Chișinău, 07.11.2009

făptuit din cauza algoritmului de distribuire a funcțiilor, convenit de membrii Alianței. În cele din urmă, scenariul 1 nu poate să se realizeze (sau se poate realiza doar parțial) din cauză că este favorabil doar PCRМ, partid aflat în opoziție, lipsit de sprijinul unei majorități parlamentare.

În această situație, am încercat să evaluăm probabilitatea realizării scenariului 4, cel al alegerilor anticipate, care, după cum am spus, este cel mai riscant și cu potențial maxim crizogen. Pentru aceasta am interviat zece experți din Moldova, rugându-i să se pronunțe asupra faptului dacă președintele țării va fi votat de parlament sau nu. Acest indicator al percepției experților asupra capacității parlamentului de a vota președintele nu este unul sută la sută relevant din cauza incertitudinii care planează pe scena politică. Cu toate acestea, el indică asupra unei stări de spirit existente în rândurile păturilor mai informate ale societății, fapt care poate se poate dovedi un factor important în luarea acestei decizii de către parlament.

Comunitatea experților înclină spre varianta votării președintelui de către parlament și evitarea alegerilor anticipate. În continuare am dorit să vedem care din cele trei scenarii rămase este cel mai fezabil și le-am adresat experților trei întrebări legate de profunzimea schimbărilor politice din Moldova (schimbarea conducerii companiei „Teleradio-Moldova), felul în care va avea loc transferul de putere și probabilitatea mișcărilor de protest. Am considerat că schimbările decisive și radicale conduc spre scenariul 3, favorabil Alianței, iar schimbările moderate - către scenariul 2.

Tabel 25. Percepția experților asupra capacității parlamentului de a vota președintele

	Președintele țării va fi votat	Președintele țării nu va fi votat
Opinia a 10 experți din Moldova	70%	30%

Din datele obținute putem conchide că grupul de experți preferă scenariul 3 scenariului 2, considerînd că Alianța va putea să se impună în fața PCRМ, cauzînd și anumite fracturi în interiorul acestui partid. Despre acest lucru vorbesc răspunsurile legate de profunzimea transferului de putere și probabilitatea ridicată a protestelor, fapt care indică că PCRМ va fi în stare să reziste acestor fisuri. Astfel, chiar dacă admit că Alianța va obține o victorie temporară asupra PCRМ, majoritatea experților prognozează o intensificare a luptei politice. Spre accentuarea luptei

politice înclină și cei care au indicat gradul ridicat de producere a alegerilor anticipate. În aceste condiții putem concluziona că politica moldovenească se îndreaptă spre un rezultat suboptim, cauzat de lipsa de încredere între Alianță și opoziție și încrâncenarea cu care ambele părți doresc să se distrugă reciproc. Rezultatul suboptim este consecința imposibilității distrugerii reciproce, fapt confirmat, în primul rând, de experiența politică anterioară din Moldova, situație denumită în literatura de specialitate drept "pluralism by default".⁷⁰ Această situație va condamna partidele politice din Moldova la o confruntare acerbă cu șanse minime de ieșire din acest cerc vicios al adversității ireconciliabile. În același timp, mișcarea spre un rezultat optim este extrem de dificilă, ea fiind împiedicată de cauzele enumerate mai sus. Cele mai realiste scenarii par a fi cele care sugerează fie alegeri anticipate, fie fisurarea PCRМ și atragerea unor voturi individuale pentru votarea președintelui fără asentimentul partidului. În ambele cazuri, avem riscuri mari de producere a crizelor politice.

4.2 Riscurile legate de comportamentul politic în interiorul Alianței pentru Integrare Europeană

Situația politică din Moldova poate fi descrisă ca fiind instabilă politic și datorită unor posibile jocuri și strategii politice interne ale coaliției care ar putea fi greu de descifrat

Situația politică din Moldova poate fi descrisă ca fiind instabilă politic și datorită unor posibile jocuri și strategii politice interne ale coaliției care ar putea fi greu de descifrat, existând pericolul formării unor grupuri clienteliste orientate împotriva interesului public. Analiza relației membrilor Alianței este recomandabilă și datorită experienței din trecut, în special, fragmentării excesive și conflictelor intestinale din interiorul Alianței pentru Democrație și Reforme, aflată la guvernare în perioada 1998-2001. Putem presupune că un risc constant pentru stabilitatea politică din țară va fi furnizat de fricțiunile interne din interiorul AIE, fricțiuni care urmează a fi ocolite. Acest fapt este confirmat și de Nicu Popescu care scria într-un comentariu următoarele: „Tensiunile viitoare sînt de neevitat. Cu toate acestea, marea problemă ține de faptul dacă viitoarele tensiuni vor paraliza țara, așa cum s-a întâmplat în Ucraina după revoluția oranj, sau Moldova poate porni pe o cale a „tensiunilor creatoare”, similară celei din Europa Centrală, care va deschide sistemul politic, va crea sisteme de frîne și contraponderi politice și va face reformele posibile”.⁷¹ În aceste

⁷⁰ Lucan A. Way "Pluralism by default in Moldova", Journal of Democracy, Vol. 13 Number 4, October 2002

⁷¹ N. Popescu, "Moldovas fin de regime" www.npopescu@yam.ro, 04.11.2009

condiții, am identificat factorii de risc furnizați de Alianța însăși, factori care, în opinia noastră, pot cauza o acutizare indezirabilă a gradului de instabilitate politică.

Am identificat trei grupuri de factori capabili, fiecare în felul său, să intensifice gradul de instabilitate politică din Moldova. În primul rând, e vorba de factorul *partidist*, care poate să accentueze potențialul de conflict existent în societatea moldovenească. Partidele politice din Moldova sunt, în linii mari, prezențe inconstante a căror longevitate politică este mereu amenințată de alegeri, ele traversând perioade de existență parlamentară și apoi de transformări și fuzionări radicale. Fiind extrem de centralizate, ele sunt în mare măsură finanțate de lideri, a căror traiectorie politică este, în definitiv, decisivă pentru viața partidului. Această relativă lipsă de viață politică internă a partidelor poate avea implicații nefaste asupra întregii societăți, concentrând toată puterea de decizie în mâinile unui grup mic de persoane în frunte cu liderul partidului și, la limită, reducând soarta AIE la discreția celor patru președinți.

Pentru a verifica gradul de centralizare a partidelor componente ale Alianței, am identificat trei indicatori – a) prezența pe listele candidaților în deputați (în primii 25) a membrilor organizațiilor de tineret; b) prezența pe liste a membrilor organizațiilor de femei (în primii 25); și c) ponderea pe listele partidelor (în primii 25) a organizațiilor teritoriale. Motivul alegerii acestor indicatori ține de rolul major pe care trebuie să-l joace în partide organizațiile indicate mai sus. O prezență insuficientă a acestor categorii pe listele de partid ar însemna o dovadă a insignifianței lor politice în interiorul partidului, fapt ce, confirmă în mod intuitiv o excesivă centralizare a puterii în mâinile liderilor de partid. Este suficient să menționăm că cele două instituții americane care colaborează cu partidele politice din Moldova – NDI și IRI – au programe prioritare adresate anume tinerilor, femeilor și membrilor de partid din teritoriu. Scopul acestor programe este tocmai de a democratiza viața internă a partidelor.

Tabel 27. Numărul de tineri, de femei și de reprezentanți ai organizațiilor teritoriale pe listele partidelor AIE

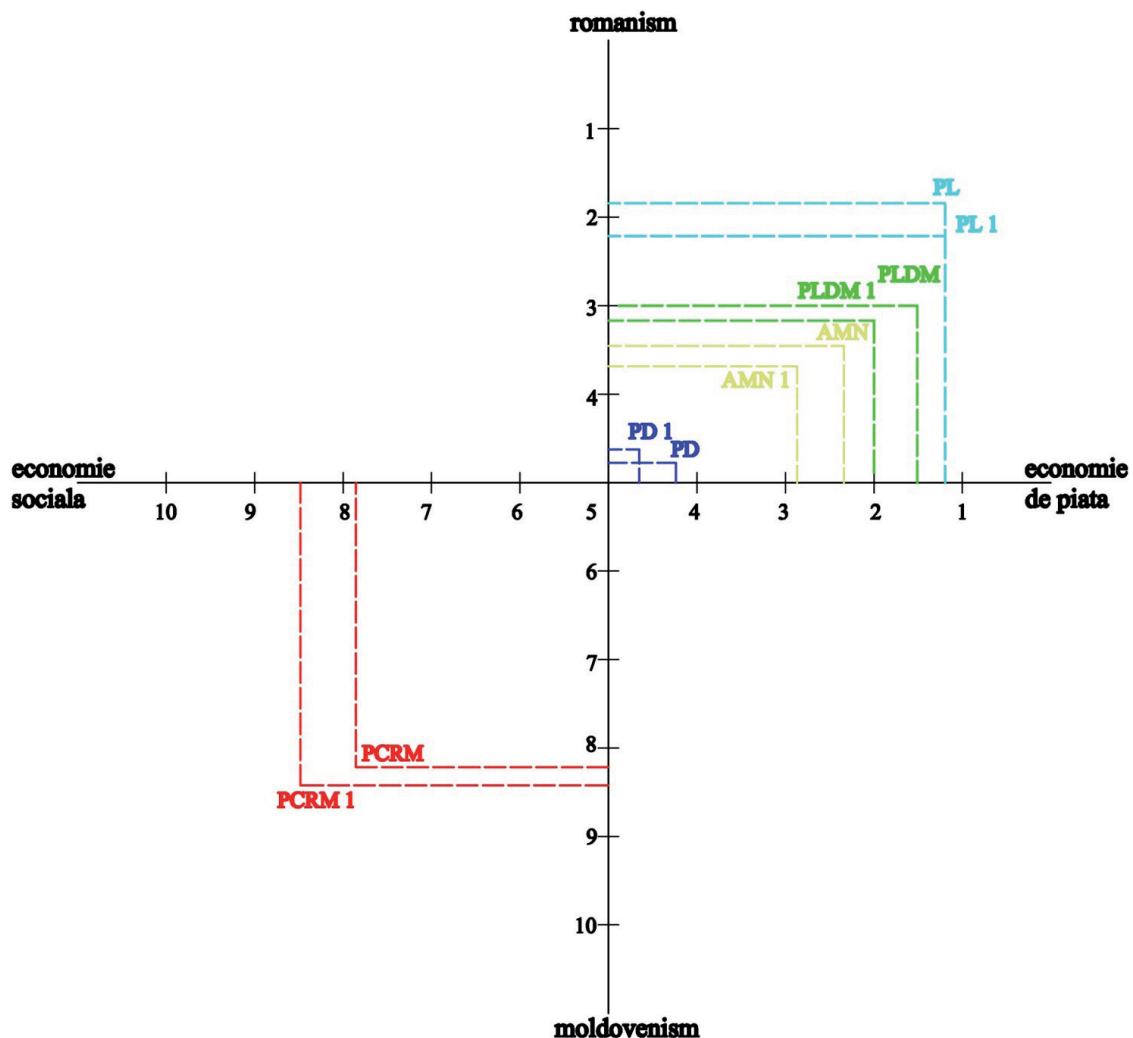
	Alianța Moldova Noastră	Partidul Liberal Democrat din Moldova	Partidul Liberal din Moldova	Partidul Democrat din Moldova
Număr de tineri în primii 25 (până la 35 de ani)	3 (locul, 12, 21 și 24), inclusiv președintele de tineret	2 (3, 13)	5 (1, 16, 17, 18, 25)	0
Număr de femei în primii 25	3 (locul 12,21,22)	1 (4)	3 (4,10, 21)	5 (12, 13, 17, 18, 25)
Număr reprezentanților organizațiilor teritoriale	7 (locul 10, 14, 18, 20, 22, 23, 25)	7 (6, 8,12, 14, 18, 21,23)	4 (6,13, 17)	6 (14, 19, 20, 21, 22, 23)

Analizând aceste cifre putem spune că partidele rămân excesiv de centralizate, rolul liderilor fiind predominant, iar organizațiile de partid fac, mai curînd, un joc de figurație, servind drept fațadă respectabilă pentru o stare de lucruri destul de incertă. Sigur, această concluzie, puțin cam tare, poate fi acceptată cu greu în interiorul partidelor, controlate de lideri care nu prea acceptă circulația pe contrasens. Dar cifrele confirmă în mod indirect argumentul centralizării excesive. Numărul acceptabil al femeilor pe o listă de partid este de cel puțin 30 la sută, o condiție de bun simț fiind că la fiecare zece candidați trebuie să revină cel puțin 3 femei. Nici un partid nu se apropie cîtuși de puțin de acest barem. Acest lucru este în mod special valabil pentru primii zece candidați din fiecare partid. AMN și PDM n-au nici o persoană în primii zece, PLDM – o singură persoană care e, de altfel, singura femeie din primii 25 și PL are două femei în primii zece. Într-o analiză mai atentă, nici un partid nu are nici un tînăr din organizația de tineret în primii zece. Recordul îl deține PDM care nu a inclus nici un tînăr în primii 25, condamînd tinerii la înclieiat afixe. PL are un singur tînăr în primii zece, pe Dorin Chirtoacă însă acest deputat a renunțat deja la mandat. PLDM are și el doar un singur tînăr în primii zece, care, de altfel, nu face parte din structurile de conducere ale organizației de tineret PLDM. În ceea ce privește organizațiile teritoriale, doar PLDM a plasat doi reprezentanți teritoriali în primii zece, AMN și PL avînd cîte unu, iar PDM, niciunul.

Cel de-al doilea factor ce ar putea exacerba potențialul de instabilitate politică este cel *structural*. Identificăm trei indicatori care evidențiază, în opinia noastră, aspectele sensibile ale structurii regimului politic din Moldova: coeziunea ideologică a componentelor alianței, problema centrului ca soluție pentru fragmentarea spectrului politic moldovenesc și clientelismul partidelor parlamentare.

Fig. 11 Poziționarea ideologică a partidelor parlamentare (compus în baza datelor furnizate prin chestionarea experților)

Notă: În acest grafic sînt prezentate poziționările ideologice ale partidelor, realizate în baza evaluărilor a zece experți din Republica Moldova. Sînt punctate două poziții – amplasarea ideologică a partidelor parlamentare înainte de alegerile parlamentare și după iulie 2009. Poziționarea partidelor cu indicele 1 reprezintă evaluarea lor făcută după alegerile din 29 iulie, iar poziționarea fără indicele 1 – înainte de alegerile din iulie. Din figura 1 reiese că *distanța ideologică* existentă între partidele membre ale Alianței poate fi considerată drept un factor de risc în măsură să pună în pericol stabilitatea ei. Există anumite discrepanțe pe dimensiunea etnic-tradiționalistă/naționalist-statală, PL avînd o poziție sensibil diferită de cea a celorlalte partide. În același timp, PLDM are o pozi-

Distanța ideologică existentă între partidele membre ale Alianței poate fi considerată drept un factor de risc în măsură să pună în pericol stabilitatea ei

ționare diferită de cea a celorlalte partide, experții apreciind așezarea lui ca fiind una centristă. Acest fapt ar putea crea tensiuni în interiorul Alianței, având în vedere că, ideologic, PDM este în unele privințe, mai aproape de PCRM decât de PL. Tensiunile la care ne referim devin vizibile și în momentul de față, ținând cont de faptul că Marian Lupu, liderul PDM, a avut o abordare diferită a problemei neutralității și a cursurilor de istorie integrată.⁷²

Din acest punct de vedere, se impune o gestiune atentă a relației dintre partide, fiind necesare medieri și compromisuri. O problemă suplimentară pentru stabilitatea Alianței o constituie indeterminarea ideologică a câtorva partide: de exemplu, PL se proclamă de orientare liberală dar promovează valori creștin-democrate, apelând la alegători de dreapta și nu de centru-dreapta. Pe de altă parte, PLDM și-a schimbat doctrina, dorind să devină un partid popular, însă este perceput în continuare ca fiind un partid liberal. Nici AMN nu are un profil ideologic clar conturat, poate cu excepția anticomunismului afișat mereu. În condițiile acestei indeterminări ideologice, partidele devin actori imprevizibili, capabili de acțiuni incalculabile ceea ce mărește gradul de instabilitate politică. Cu toate acestea, din graficul prezentat, putem vedea că experții atestă o anumită convergență a partidelor, care se orientează spre o poziție mai moderată, apropiată centrului politic. PL este perceput ca fiind mai moderat în ceea ce privește aspectele legate de unionism, iar PLDM și AMN înregistrează o apropiere de centrul politic pe ambele dimensiuni.

A doua sursă structurală de instabilitate este una endemică și se referă la slăbiciunea centrului politic în Moldova

A doua sursă structurală de instabilitate este una endemică și se referă la *slăbiciunea centrului politic* în Moldova. Această slăbiciune este generată de bifurcarea spectrului politic, determinată de lupta identitară dintre unioniști și moldoveniști. Vom remarca că caducitatea centrului politic în Republica Moldova, caracterizat prin prezența unei elite politice pragmatice, derivate din fosta elită sovietică, reprezintă un fenomen unic pentru regimurile politice din spațiul postsovietic. În toate celelalte state postsovietice (poate cu excepția Ucrainei și Georgiei, după așa-nimitele revoluții colorate), nomenclatura și interesele clientelare gravitează în jurul unor lideri politici autoritari, moștenitori ai tradițiilor sovietice de guvernare, care se bazează deseori pe soluții de forță și manipulative pentru obținerea sprijinului maselor în alegeri.⁷³

72 „Marian Lupu respinge inițiativa lui Filat privind studierea istoriei romanilor”, www.jurnal.md, 06. 11. 2009

73 Д. Фурман «Удивительная Молдова», в «Россия в глобальной политике», 1, 2007

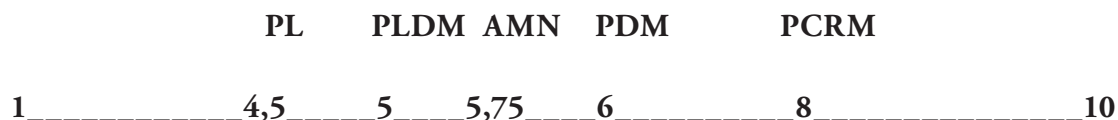
În Moldova au existat mai mulți lideri politici care au revendicat dreptul de a ocupa în mod solitar centrul politic. După plecarea lui Lucinschi din funcția de președinte în 2001, trei șefi de partide au încercat fără succes să ocupe această nișă – Dumitru Diacov, Dumitru Braghiș și Eduard Mușuc. Este semnificativ faptul că readucerea în atenția alegătorilor a centrului politic s-a produs datorită migrării foștilor lideri comuniști – Vasile Tarlev și, în special, Marian Lupu de la stînga spre centru. În linii mari, pentru a se întări, centrul politic a ”împrumutat” lideri puși în circulație și promovați de stînga comunistă. Cu toate acestea, ponderea centrului politic este astăzi de doar 13 %, Partidul Democrat din Moldova, condus de M. Lupu, fiind parte a Alianței pentru Integrare Europeană de orientare centru-dreapta, aflate la guvernare. Această prezență, deși deloc neglijabilă, nu garantează PDM o consolidare pe scena politică, întrucît acest partid are de rezolvat problema comună tuturor partidelor aflate pe centru – asocierea cu forțele politice aflate la extremitățile spectrului politic. Această asociere, fie cu partidele liberale fie cu Partidul Comuniștilor din Republica Moldova, se face cu prețul pierderii propriei identități, ceea ce reduce șansele de afirmare a PDM.

Slăbiciunea partidelor centriste și viitorul incert al PDM conduce automat la situație de instabilitate politică, chiar dacă îi conferă și un grad de democrație mai mare, datorită faptului că în cadrul regimului extremele nu se pot anihila reciproc. Partidele de centru sunt înclinate să se alieze cu stînga sau cu dreapta, fiind incapabile să promoveze o agendă mai moderată și preluînd agenda partidelor radicale.

A treia problemă legată de poziționarea ideologică a partidelor și centrismul politic ține de gradul de clientelism al partidelor parlamentare. Clientelismul reprezintă dorința constantă de a converti voturile obținute în alegeri în beneficii materiale transmise grupurilor susținătoare (clientelei). Acest comportament politic are drept obiective centrale controlarea executivului și preluarea controlului asupra întreprinderilor de stat. Orice partid reprezintă un amestec de principii ideologice și acțiuni clienteliste dar aprecierea clientelismului a fiecăruia dintre partide depinde de gradul în care această formațiune politică se dedă la asemenea practici. Instabilitatea pe care o provoacă se referă la potențarea unei stări de neîncredere generalizată în societate față de partidele aflate la guvernare, situație cu care ne-am confruntat în 2001, atunci cînd

PCRM a câștigat alegerile parlamentare. Și pentru că clientelismul politic este opus purității ideologice el este identificabil, în primul rând, în zona de centru a spectrului politic.⁷⁴

Figura 11. Gradul de clientelism al partidelor parlamentare

În mod normal, stabilizarea politică presupune reducerea gradului de clientelism, destul de ridicat, de altfel, în statele postsovietice.⁷⁵ Pentru a verifica această aserțiune pentru Republica Moldova am chestionat grupul de experți cu privire la gradul de clientelism al partidelor parlamentare din Moldova, rugându-i să așeze fiecare partid parlamentar pe o axă de la 1 la 10 - puritate ideologică – pragmatism – clientelism în care 1 înseamnă puritate ideologică maximă, iar 10 clientelism maxim. Pragmatismul corespunde valorii 5 și înseamnă un comportament politic dictat de împrejurări, fiind uneori marcat de principii ideologice iar altele, de interese clienteliste.

Din datele obținute putem conchide că partidele membre ale Alianței pentru Integrare Europeană sînt percepute de experți ca fiind în mare parte partide pragmatice. Partidul Liberal se apropie cel mai mult de noțiunea de partid ideologic, deși anumiți experți au remarcat înclinația spre nepotism al președintelui partidului, fapt care i-a deteriorat scorul. În același timp, PDM este văzut ca cel mai puțin ideologic și cel mai înclinat spre atitudini clienteliste, fapt care concordă cu poziționarea sa pe zona de centru a spațiului politic. Totodată, PCRM este perceput ca fiind un partid clientelist, fapt care se datorează mai mult guvernării anterioare și nu poziționării pe segmentul de stînga al spectrului politic. Merită a fi remarcat și faptul că scorurile partidelor componente ale AIE sînt, apropiate ca valoare, ceea ce înseamnă că experții deocamdată nu fac distincții mari între ele, considerîndu-le compatibile sub acest punct de vedere.

74 O. Protsyk, A. Wilson, „Centre Politics in Russia and Ukraine. Patronage, Power and Vulnerability”, in Party Politics, Vol 9, N. 6, 2003

75 Idem,

Riscuri și probleme

- Republica Moldova trece printr-un proces de transfer al puterii care este marcat de o logică contradictorie – pe de o parte, AIE este sprijinită de o majoritate care îi permite realizarea alternanței prin preluarea controlului asupra cabinetului, iar pe de altă parte, alegerea președintelui țării reclamă demararea unui proces de negocieri cu PCRM, ce presupune un anumit grad de cooperare între adversari declarați. Acest grad de cooperare deocamdată lipsește.
- Lipsa de încredere existentă între noua putere și opoziția comunistă riscă să genereze situații politice suboptimale în care vor fi preferate rezultate proaste pentru toate părțile cu scopul evitării unor rezultate și mai proaste. În cazul unei lipse de comunicare părțile aflate în negocieri ratează posibilitatea alegerii unor soluții optime, deși ele se află la dispoziție.
- Partidele politice din Moldova suferă de un grad ridicat de centralizare, fapt care rezultă într-un proces netransparent de luare a deciziilor atât în interiorul fiecărui partid membru al Alianței cât și la nivelul Alianței. Netransparența procesului de luare a deciziilor poate să conducă la jocuri de culise și manevre politice care vin în contradicție cu interesul public din Moldova.
- Slăbiciunea centrului politic din Republica Moldova cauzează o polarizare a societății și o divizare a ei pe criteriul comunist versus necomunist. Această polarizare este sursa unei antagonizări excesive existente între partide care împiedică formațiunile politice din Moldova să caute compromisul la masa negocierilor.

Predictii

- Politica moldovenească se îndreaptă spre un rezultat suboptim, cele mai probabile scenarii fiind fie alegeri anticipate, fie fisurarea PCRM și atragerea unor voturi individuale pentru votarea președintelui fără asentimentul partidului.
- Lupta politică se va accentua chiar și în condițiile în care PCRM va pierde o parte din membrii săi. În pofida unor

---

eventuale desprinderi a unor membri, PCRM va rămâne în continuare partidul cu cea mai mare susținere relativă din societate.

- Alianța pentru Integrare Europeană va încerca o curățire radicală a sistemului politic de reprezentanții fostei guvernări. Transferul de putere se va dori unul profund cu schimbarea majorității factorilor de decizie. Acest proces va afecta toate structurile statului, inclusiv Compania Publică „Teleradio-Moldova”.

Recomandări

- Ieșirea din cercul vicios al confruntării continue și alegerilor anticipate se poate produce doar prin măsuri de clădire a încrederii între partidele parlamentare. Concurența politică nu servește drept pretext pentru declanșarea unui război pe viață și pe moarte. Partidele politice parlamentare trebuie încurajate să accepte diverse formule de compromis, păstrînd, în același timp, liniile de fractură existente între ele. Componentele alianței sunt destul de eterogene, fiecare partid în parte avînd propriile sale agende politice, anumite aspecte ale cărora fiind prea puțin compatibile cu principiile promovate de alte componente ale alianței. În acest sens, este recomandabilă acceptarea unui moratoriu pe cîteva chestiuni politice fundamentale, care ar putea trezi fricțiuni în sînul alianței – evenimentele din 7 aprilie (aici se impune crearea unei comisii compuse din experți independenți și străini fără participarea reprezentanților partidelor), problema unionismului, ieșirea din CSI, etc. Discuțiile asupra acestor subiecte pot fi purtate în societate, dar ele nu fac obiectul negocierilor între politicieni și nu sunt puse pe agenda politică a AIE.
- Centralizarea excesivă a partidelor face ca ele să aibă, deseori, comportamente imprevizibile, procesul de luare a deciziilor în interior fiind, deseori, netransparent și limitat la un număr mic de persoane. Organizațiile de partid – teritoriale, de tineret și femei – au, de multe ori, un rol de decor, fiind folosite drept fațadă democratică pentru ceea ce în majoritatea cazurilor se prezintă ca o structură oligopolistă de dirijare politică. Pentru evitarea unor turnuri radicale și dramatice ale comportamentelor partidelor, determinate doar de jocuri de culise obscure,

---

recomandăm intensificarea eforturilor de susținere a organizațiilor de tineret, de femei și ale celor teritoriale prin seminarii de instruire, cursuri de pregătire, trainiguri, școli de vară dar și prin aplicarea unor sancțiuni pozitive sau negative liderilor partidelor pentru promovarea sau nepromovarea membrilor acestor organizații (condiționări financiare, cote de reprezentare a delegațiilor de partid, etc). În același timp, urmează să fie schimbată filozofia lucrului cu organizațiile de partid, accentul fiind pus mai mult pe aspectul liderismului decât pe cel electoral. Sporirea capacității de promovare a noilor lideri trebuie să includă elemente de stimulare și ambiționare bazate pe exemple concrete din statele Uniunii Europene, cu invitarea tinerilor lideri europeni care au reușit să facă carieră în partidele lor. Scopul final al acestor eforturi vizează crearea unui climat politic general în societate în care circulația rapidă a elitelor, viața democratică de partid și ponderea mai mare a femeilor în societate să devină o normă și nu o excepție.

- Chiar dacă rolul ideologiilor politice în societate contemporană nu mai este covârșitor, partidele politice, membre ale AIE trebuie să-și definitivească mai exact opțiunile ideologice, fapt care va face ca ele să fie mai controlabile de către societate. Unele partide, precum PL și PLDM au intrat într-un joc cu societatea, acceptând o imagine duplicitară. Ele se prezintă și sunt percepute de public ca partide ”liberale”, deși în plan politic afișează o altă identitate. PL are un comportament mai curînd conservator și tradiționalist fiind înlocuitorul PPCD pe scena politică moldovenească, iar PLDM încearcă să îmbrățișeze și el doctrina populară, fiind, în continuare slab reperabil ideologic. Aceste comportamente oportuniste (PL a avut nevoie de eticheta ”liberal”, rămasă pentru un scurt timp nerevendicată în 2004, iar PLDM a dorit să se reorienteze spre o internațională mai influentă) trebuie să facă loc unor afilieri clare și fără echivoc la anumite familii politice europene. În acest context, se impun lansarea unor ample discuții, cu participarea liderilor de partid de diferit rang pentru o cristalizare mai exactă a esenței doctrinei a partidelor. Obiectivul dorit ar fi diminuarea puseurilor clienteliste și mercantile din interiorul partidelor, pentru că, de cele mai multe ori, relația dintre doctrina promovată de partid și calculele politicianiste este un joc cu sumă nulă.

-
- Slăbiciunea centrului în Moldova conduce la radicalisme politice, discursuri violente și rezultate suboptimale obținute sub imperiul emoțiilor și nu a calculului rațional. În același timp, astăzi centrul politic din Moldova are un potențial de creștere, datorat atât existenței unor grupuri de partide rămase în afara parlamentului cât și a unui grup semnificativ de foști susținători ai PCRM care sunt decepționați de actuala conducere a partidului. Se impun activități de recompunere a centrului politic, care să fie deschis pentru toate componentele politice parlamentare și extraparlamentare și să atragă toate entitățile politice care gravitează în jurul polului centrist. Această coagulare a centrului urmează să se producă cu suportul societății civile și a comunității internaționale, aflate în poziție de mediator al procesului.
  - Gradul de clientelism ridicat al partidelor politice este un semnal al abandonării misiunii proprii unor formațiuni politice în democrațiile liberale. Partidele din AIE urmează să creeze mecanisme de frâne și contraponderi în interiorul alianței prin reuniuni continue și control reciproc. La construirea unui asemenea sistem de separație „pe orizontală” a puterii trebuie să contribuie și societatea civilă care urmează să monitorizeze permanent actul de exercitare a puterii.

ECONOMIE

V. STAREA ECONOMIEI: IMPACTUL CRIZEI GLOBALE ASUPRA REPUBLICII MOLDOVA

ALEXANDRU FALA

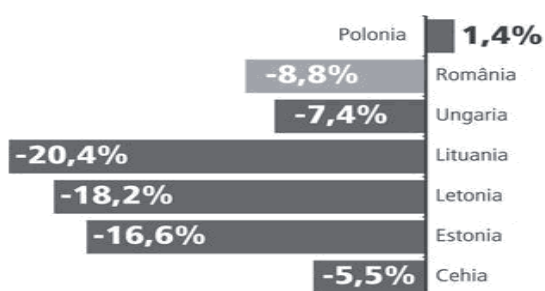
5.1 Evoluții economice regionale

Criza economică mondială nu putea să nu afecteze și Republica Moldova având în vedere interdependențele globale și dependența statului de economia globală. Cu toate acestea recunoașterea acestui fapt s-a lăsat așteptată, guvernul comunist, încercând o lungă perioadă de timp să inducă părerea că economia Moldovei este ferită de efectele acestei crize. Oficialitățile susțineau existența unei stabilități macroeconomice și soliditatea sistemului bancar, fapt care, în opinia lor, amortiza efectele crizei. Una din explicațiile pentru această relativă stabilitate economică viza slaba interacțiune a economiei moldovenești cu economiile occidentale, lipsa capitalului speculativ și, pe cale de consecință, absența fenomenului de retragere a investițiilor străine.

Cu toate acestea, treptat, efectele crizei nu mai puteau fi negate. Veniturile fiscale zilnice în bugetul de stat, în luna martie 2009, au scăzut cu 32 la sută față de perioada similară a anului trecut. Conform datelor Ministerului Finanțelor al RM, dacă acumulările zilnice în luna martie 2008 au fost de 47,8 mil. lei, apoi în martie 2009 ele au constituit doar 32,9 mil. Lei. Acest fapt a fost recunoscut la mijlocul anului 2009 de Igor Dodon, ministru al economiei și comerțului, care a oferit date ale declanșării recesiunii. Potrivit lui Dodon a fost înregistrat căderea indicatorilor exportului și importului carea ajuns la 24-25%, iar sistemul bancar avea de suportat o creștere substanțială a cererii la valuta străină. Prin urmare, declanșarea crizei economice din Moldova a fost o consecință firească a existenței crizei în întreaga lume. Moldova nu putea evita implicațiile fluxurilor economice globale, chiar dacă relativa îndepărtare a ei de epicentrul acestor fluxuri a amânat manifestarea vizibilă a acestor efecte.

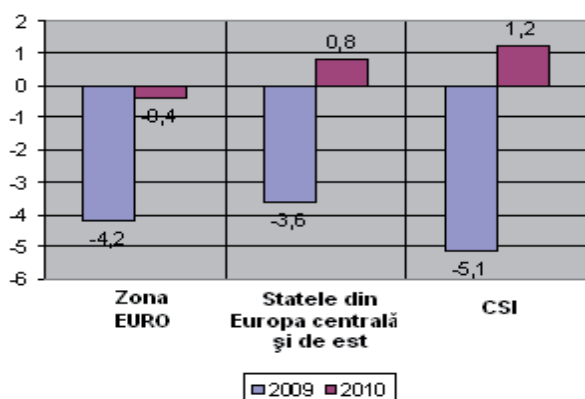
Criza economico-financiară a afectat grav economia mondială. O lovitură destul de puternică au resimțit-o economiile din Europa de est, criza mondială a afectat fostele state comuniste cu economii în tranziție mai mult decât orice altă regiune⁷⁶. Ritmurile de creștere economică în aceste state, au înregistrat scăderi semnificative (vezi Figura 1).

Figura 12. Creșterea economică în economiile est-eropene în simestrul II al anului 2009 în comparație cu aceeași perioadă a anului precedent

Sursa: Eurostat

Figura 13. Creșterea anuală a PIB (%), în prețuri constante

Sursa: IMF (World Economic Outlook), April 2009, Global Financial and Economic Crisis Hits Eastern Europe, //www.hertie-school.org/content.php?nav_id=2521

Creșterea uriașă a falimentelor, slăbirea piețelor de credit și somajul mare plasează o povară importantă pe bugetele și sistemele bancare naționale. Mai multe țări, din regiune au fost deja forțate să adopte **reduceri bugetare importante**, care au avut un efect nefast asupra standardelor de viață. La aceasta se adaugă un număr de probleme structurale, care nu au fost abordate din momentul începerii crizei.

Cu toate că este prematur să se declare criza terminată, economiile din Europa au depășit punctul critic al crizei⁷⁷ și au trecut într-o fază de stabilizare. Șansele ca scenariul de groază de la începutul anului să se repună în scenă sunt foarte mici și pentru 2010 se prognozează o ușoară îmbunătățire a situației (vezi Figura 2). Se prognozează că în 2010 țările din Zona Euro își vor reduce semnificativ declinul economic, reușind să obțină în mediu o cădere mică, doar de 0,4%, iar statele din Europa Centrală și de Est, și din CSI vor avea mici creșteri de 0,8% și respectiv 1,2%. Următorul argument vine să susțină teza ante-

⁷⁶ „Europa de est iese greu din recesiune. BERD – Estul este cea mai mare victimă a crizei.”, www.zf.ro/business-international/europa-de-est-iese-greu-din-recesiune-berd-estul-este-cea-mai-mare-victima-a-crizei-4944533/

⁷⁷ www.eco.md/article/6860/

rioară, Uniunea Europeană și Fondul Monetar Internațional, care au întins o mână de ajutor Letoniei, Ungariei, Ucrainei, României și altor state, sunt pregătite să intervină din nou. La fel, există și state care au reușit să traverseze cea mai dificilă perioadă fără ajutor extern și se pare că ar putea face acest lucru și în viitor. Cele mai concludente exemple sunt Rusia, cea mai mare economie a regiunii, și Polonia, care a reușit performanța de a avea o creștere pozitivă în fiecare trimestru după ce a izbucnit criza.

5.2 Economia Moldovei – într-o derivă încă suportabilă

Criza economico-financiară globală are un impact negativ asupra evoluției social-economice din Republica Moldova. Causă de bază a scăderilor economice europene emergente a fost reducerea fluxurilor financiare externe, în special investițiile străine și veniturile din exporturi. Evident, că și Moldova este afectată de grav de reducerea exporturilor și de temperarea interesului investitorilor străini pentru noi proiecte, însă cea mai serioasă problemă este legată de reducerea remitențelor. În primele opt luni ale anului 2009 volumul transferurilor private din străinătate realizate prin sistemul bancar s-a redus cu 33% în comparație cu perioada similară a anului trecut și a constituit 731 mil. USD. În 2008, conform estimărilor Băncii Mondiale, ponderea remiterilor în PIB a constituit 38%⁷⁸ (Moldova, la acest capitol, situându-se pe locul 2 în lume), aceste fluxuri au avut și vor avea un rol decisiv pentru evoluțiile economiei naționale, cel puțin pe termen mediu. Remiterile sunt surse importante de finanțare a consumului, care reprezintă componenta cea mai mare a PIB-ului. Reducerea remiterilor contribuie la scăderea consumului, ceea ce afectează negativ economia din cel puțin din 2 considerente:

- micșorarea încasărilor din taxe indirecte, care reprezintă o pondere majoritară în veniturile Bugetului Public Național;
- reducerea veniturilor agenților economici.

Evoluțiile social-economice din Republica Moldova au tendințe negative, astfel în 2009 economia țării este marcată de un declin economic.

Moldova este afectată grav de reducerea exporturilor și de temperarea interesului investitorilor străini pentru noi proiecte, însă cea mai serioasă problemă este legată de reducerea remitențelor

⁷⁸ petruapostol.wordpress.com

În primele 2 trimestre ale anului 2009 principalii indicatori economici au înregistrat scăderi considerabile comparativ cu perioadele similare ale anului trecut. **Cu toate acestea, datorită evoluțiilor pozitive din regiune, precum și datorită creșterii sezoniere a unor indicatori importanți** (PIB în trimestrul III și a veniturilor bugetare în trimestrul IV), **Moldova poate încheia anul cu rezultate economice mai bune, dar care totuși denotă o cădere considerabilă.**

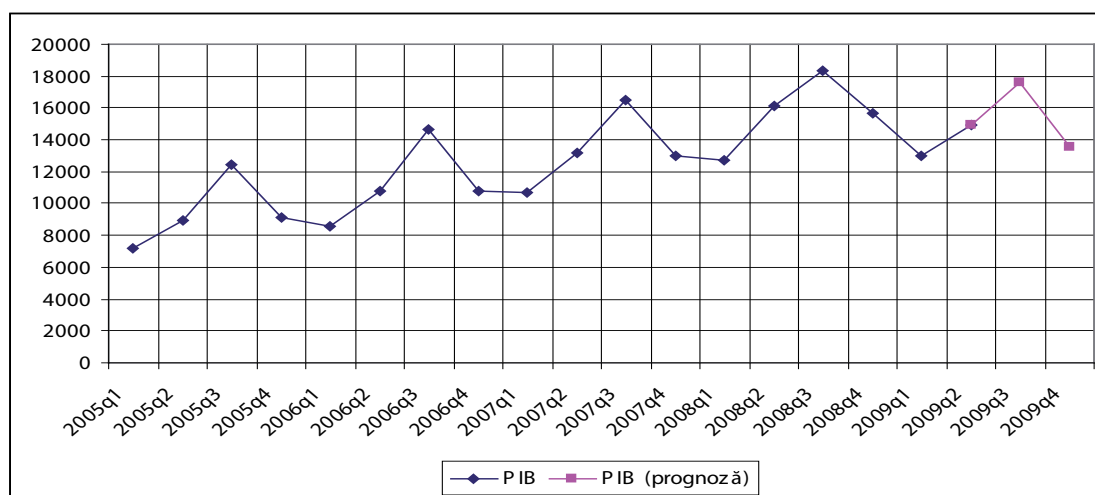
Analiza trimestrială a PIB-ului (vezi Figura 3), arată că în decursul anului primele trei trimestre sunt marcate de creșteri cu atingerea maximului în trimestrul III, apoi urmează o scădere în trimestrul IV. Această evoluție, cu unele abateri, se repetă din an în an. Creșterea din trimestrul III se datorează rezultatelor din ramura agricolă. Agricultură ocupă poziția a patra ca pondere în PIB cu 9%, fiind întrecută de comerț -13%, transporturi și comunicații -12% și industria prelucrătoare -11%. În trimestrul III se obține cel mai mare volum al producției în agricultură, care constituie circa 50% din producția agricolă anuală. În alte ramuri ale economiei rezultatele maxime se ating în trimestrul IV, însă de-a lungul anului volumul producției se modifică cu ritmuri mult mai mici în comparație cu cele din agricultură, din acest considerent efectul agregat (suma volumului producției pentru toate ramurile economiei naționale) este cel mai mare în trimestrul III. Pentru ultimele 2 trimestre ale anului 2009 au fost prognozate următoarele valori a PIB):

- pentru trimestrul III 2009 – **17,6 mil. MDL;**
- pentru trimestrul IV 2009 – **13,5 mil. MDL.**

Economia Moldovei este în recesiune, în 2009 PIB-ul va fi în scădere în comparație cu anul precedent. În 2009 valoarea nominală a PIB-ului va constitui circa 59 mld. MDL, mai mic cu 3,8 mld. MDL decât în 2008, ceea ce reprezintă o scădere nominală de 6 % față de anul 2008. Creșterea reală (modificarea PIB-ului în prețuri constante) va avea o valoare negativă, fiind estimată la 7,8%.

Presupunem că căderea PIB va fi atenuată de creșterea din trimestrul III al anului. Această oscilație va reduce din intensitatea recesiiei, făcând ca declinul să fie unul semnificativ, însă nicidecum unul catastrofal.

Figura 14. Evoluția trimestrială a produsului intern brut în prețuri curente (mil. MDL) în perioada 2005 - 2009

Sursa: calculele autorului în baza datelor privind Produsul Intern Brut preluate din „Buletinul analitic trimestrial”, edițiile 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, www.statistica.md/pageview.php?l=ro&idc=263&id=2210

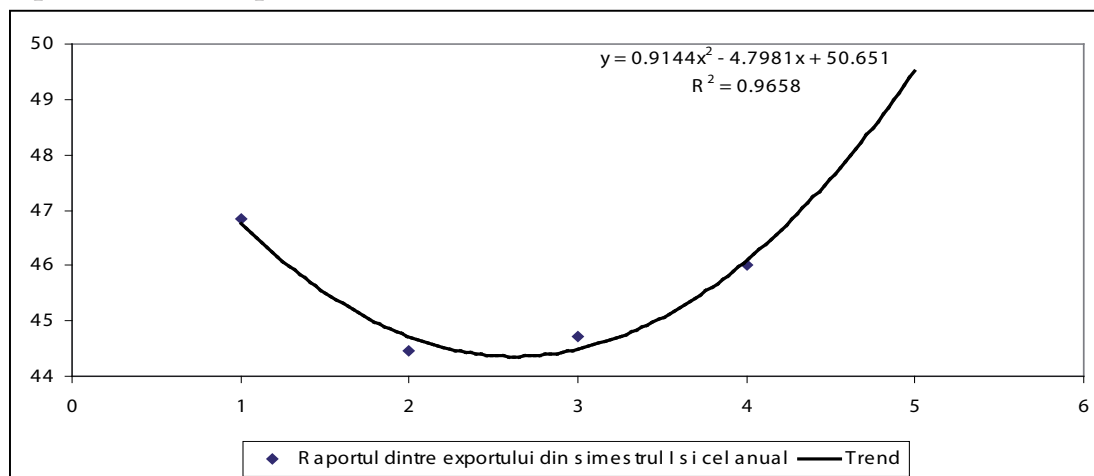
În același timp volumul comerțului exterior va avea o valoare inferioară față de anul precedent. Exportul va constitui circa 1173 mil. USD, iar importul va fi de 2797 mil. USD.

Pondere exportului din primul semestru al anului în exportul anual nu oscilează mult și ia valori între 45-50%. Evoluția acestui raport (exportul din primul semestru al anului raportat la exportul anual) cel mai bine este reflectat de o tendință parabolică (vezi Figura 4). În baza acestei prezumții pentru anul 2009 s-a prognozat o pondere de 49,5%.

În prognozarea importului s-a mers pe aceeași abordare. Ponderea importului din primul semestru al anului în importul anual, la fel e constantă în timp și variază între 45-50%. Evoluția acestui raport (importul din primul semestru al anului raportat la importul anual), analogic, a fost reprezentat de o parabolă (vezi Figura 5). În 2009 raportul se estimează să atingă valoarea de 53,54 %.

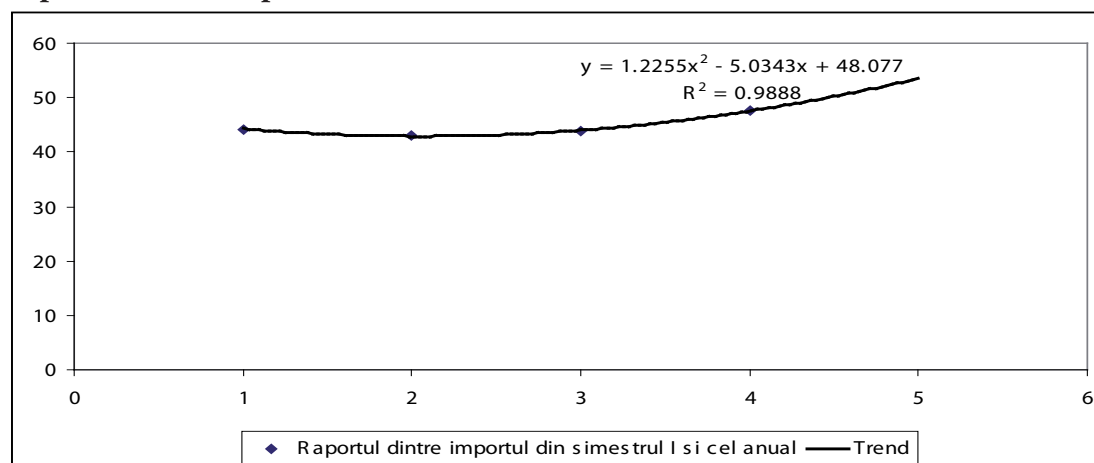
Scăderea importului va fi mai drastică decât cea a exportului. Această evoluție are și un plus: se va micșora deficitul balanței comerciale. Deficitul balanței comercial va fi de 1624,5 mln USD, iar exportul va acoperi în proporție de 41,9% importul, situație similară cu cea din anul 2006, când exportul acoperea în proporție de 39% importul.

Figura 15. Evoluția raportului dintre exportul din primul semestru al anului și exportul anual în perioada 2005-2009

Sursa: calculele autorului în baza datelor privind comerțul exterior preluate din „Buletinul analitic trimestrial”, edițiile 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, www.statistica.md/pageview.php?l=ro&idc=263&id=2210

Figura 16. Evoluția raportului dintre importul din primul semestru al anului și importul anual în perioada 2005-2009

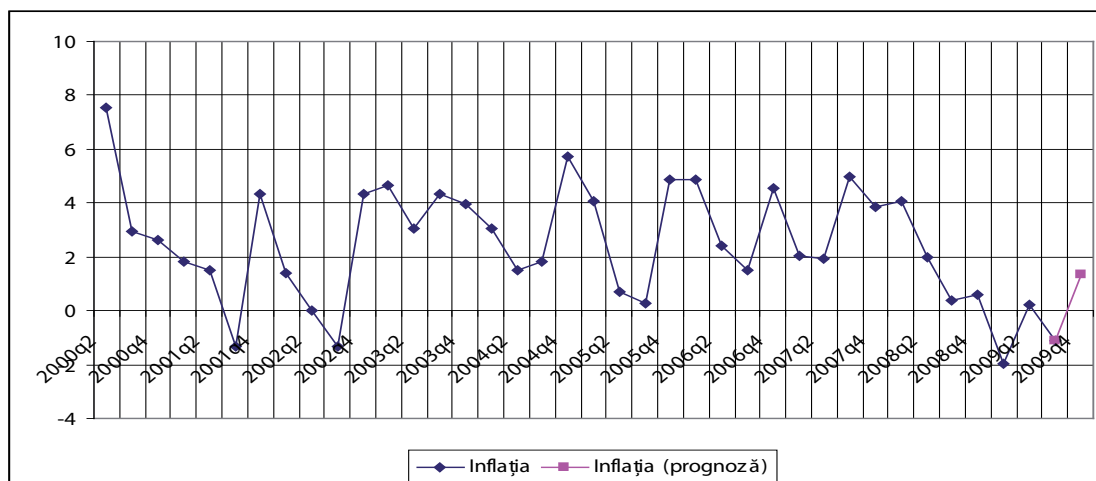

Sursa: calculele autorului în baza datelor privind comerțul exterior, „Buletinul analitic trimestrial”, edițiile 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, www.statistica.md/pageview.php?l=ro&idc=263&id=2210

Către sfârșitul anului Moldova va cunoaște o creștere a prețurilor - inflația în trimestrul IV va fi de 1,3%.

Pentru anul 2009 Moldova va avea deflație, adică o scădere a prețurilor. Creșterea anuală a prețurilor va constitui -1,7%. Deflația (scăderea prețurilor) este considerată un fenomen nefast pentru economie, din cauza

Figura 17. Evoluția inflației trimestriale în Republica Moldova (%) în perioada 2000-2009

Sursa: calculele autorului în baza datelor privind evoluția lunară a indicilor prețurilor de consum în anii 1991-2009 (în % față de luna precedentă), www.statistica.md/pageview.php?l=ro&idc=335&id=2344

faptului că agenții economici nu sunt motivați să producă mai mult. Totuși considerăm că deflația nu reprezintă un risc major pentru economia Moldovei – actualmente acest fenomen este, mai degrabă, o abatere decât o proiecție a unui dezechilibru de natură sistemică. În viitor, factorii ce determină inflația vor acționa în direcția măririi prețurilor:

Odată cu recuperarea economică vor crește și veniturile populație, ceea ce va determina o sporire a cererii agregate, care influențează direct nivelul prețurilor;

Pe de altă parte profunde dezechilibre structurale: lipsa unui mediu concurențial sănătos, funcționarea ineficientă a întreprinderilor - proprietate de stat, productivitatea scăzută în ramuri majore ale economiei naționale - care par să influențeze cel mai mult nivelul prețurilor, nu vor fi reglate într-un orizont scurt de timp, continuând să perturbeze economia.

Ținând cont de aceste evoluții, fluctuațiile cursului monedei naționale față de principalele valute internaționale de referință, USD și EURO, va fi în relativ stabile, către sfârșitul anului, chiar așteptându-se o ușoară apreciere a leului. Considerăm că în viitorul apropiat piața valutară nu va fi supusă unor perturbări puternice și evoluția MDL va fi moderată. Avem câteva motive să considerăm o asemenea anticipare ca fiind una relevantă:

Dacă am face o retrospectivă, atunci impactul actualei crize economico-financiare asupra Moldovei poate fi comparat cu cel al crizei regionale din 1998. O asemenea comparație este una logică. În 1998, criza din Rusia a fost indusă de criza din Asia de Sud – Est, având drept cauze scăderea drastică a exporturilor de petrol și gaz (și alte materii prime) către această regiune (de care Rusia era puternic dependentă) dar și de neplata taxelor și impozitelor de către o parte însemnată de companii din sectorul energetic și industriei prelucrătoare. Criza din Rusia, a molipsit și Moldova, care avea relații comerciale strânse cu Federația Rusă. Incapacitatea de plată a partenerilor ruși a redus semnificativ intrările de valută în țară, în acest mod micșorând cererea pentru lei moldovenești și contribuind la deprecierea monedei naționale. Actuala criză, la fel a contribuit la scăderea influxurilor valutare externe - reducerea exporturilor, investițiilor străine și a remiterilor contribuie la scăderea cererii pentru lei, ceea ce trebuie să ducă la scăderea prețului monedei naționale. Atunci cursul USD/MDL s-a depreciat de la 4 MDL pentru un dolar SUA pînă la 11,7 MDL pentru un dolar SUA. Deprecierea a durat 10 luni din august 1998 pînă în iunie 1999, ritmul lunar al deprecierei constituind **14,6%**. În prezent deprecierea durează de 13 luni, din septembrie 2008, ritmul lunar de depreciere este de circa **1,2%**. Durata și intensitatea deprecierei actuale vin să infirme așteptările privind o prăbușire similară cu cea din 1998-1999.

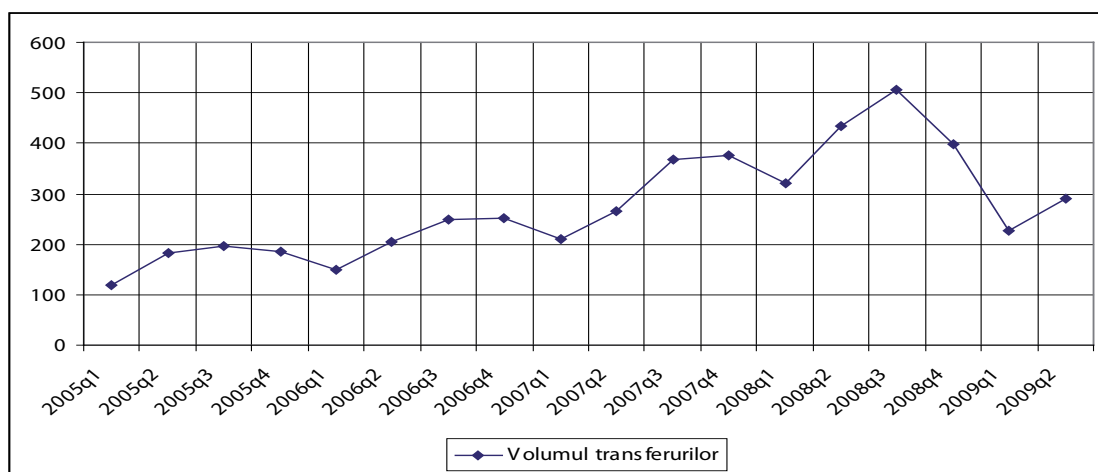
Deprecierea din regiune s-a produs în perioada semestrului II 2008 - I trimestru 2009 ulterior procesul stabilizându-se⁷⁹, deprecierea variind între 17-50%. Dacă am presupune că MDL va continua să cadă atingînd cumulativ un ritm de depreciere de 50% (calculat de la începutul scăderii cursului MDL) – echivalent cu cea mai mare depreciere din regiune, atunci prețul dolarului USA ar fi circa **13 MDL**. O asemenea evoluție pare puțin probabilă, aceasta datorîndu-se reducerii ritmurilor de depreciere – o tendință, care este caracteristică pentru țările din regiune.

Concomitent creșterea fluxului de valută din ultimele trimestre ale anului (perioada în care se înregistrează cel mai mare influx de remiteri) (vezi Figura 7), va contribui la încetinirea ritmurilor de depreciere sau chiar la o ușoară apreciere a MDL.

⁷⁹ "Deprecieri de curs valutar on Europa de Est", www.agenda.ro/images/editions/1/1084_16541.pdf

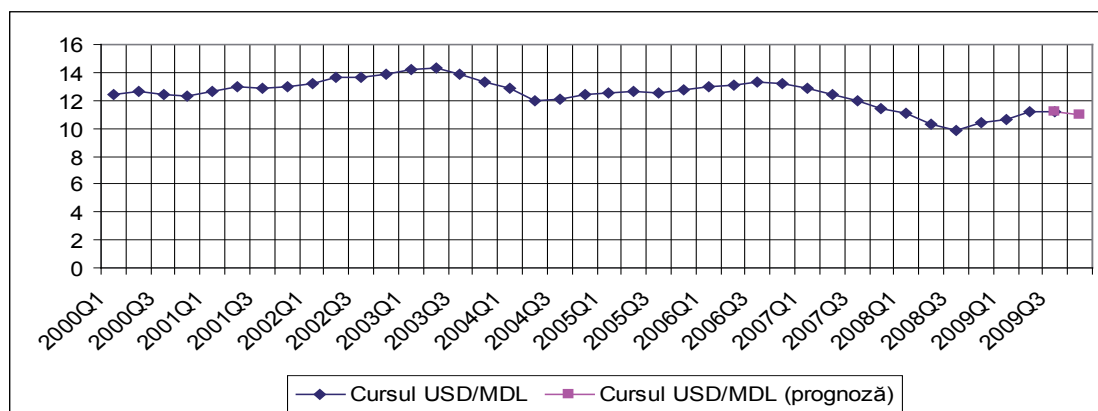
Figura 18. Transferuri trimestriale de mijloace bănești din străinătate efectuate de persoane fizice prin băncile din Republica Moldova (mil. USD) în perioada 2005-2009

Sursa: datele privind transferurile din străinătate efectuate de persoane fizice, www.bnm.md/md/external_operations_via_banc_system

Conform prognozelor, cursul USD/MDL va coborî, atingînd în trimestrul IV o valoare de **10,9 MDL** pentru un dolar SUA. Pînă la sfîrșitul anului raportul USD/MDL nu ar trebui să dea „bătăi de cap” actorilor economici. Pe de o parte nu există premise obiective pentru o evoluție negativă a leului față de dolarul SUA, iar pe de altă parte, BNM încă dispune de rezerve pentru a interveni prompt pe piață.

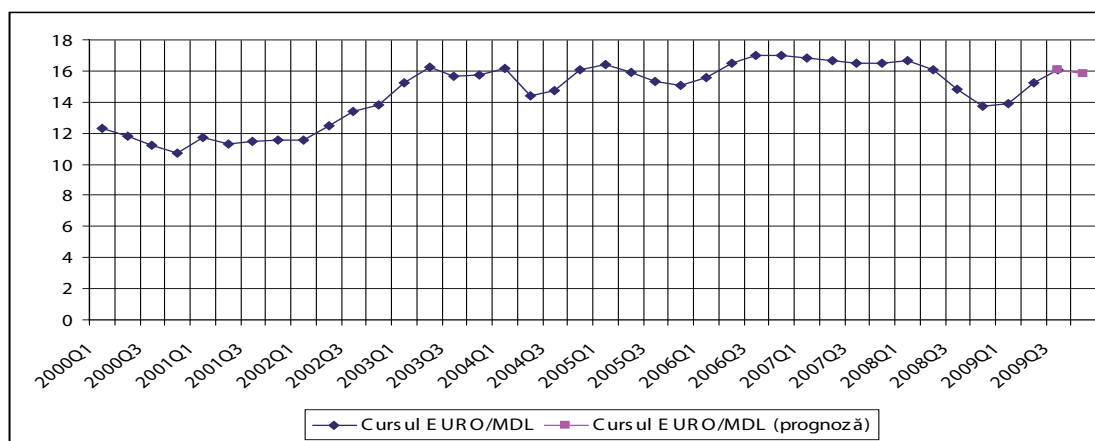
Figura 19. Evoluția trimestrială a cursului nominal USD/MDL pe perioada 2000-2009

Sursa: calculele autorului în baza datelor de privind ratele oficiale medii de schimb, www.bnm.md/md/exchange_rates

O situație puțin diferită este în cazul raportului EURO/MDL. Autoritățile monetare din Moldova, efectiv, nu pot interveni pentru a modifica comportamentul leului față de moneda unică. Cota-re leului față de Euro se face în dependență de evoluția raportului dintre dolarul SUA și Euro pe piețele financiare internaționale. Cu toate acestea, considerăm că raportul EURO/MDL la sfârșitul anului va fi în jur de 16 lei pentru un Euro, conform estimărilor noastre prețul monedei unice în ultimul trimestru va fi de 15,83 lei.

Figura 20. Evoluția trimestrială a cursului nominal EURO/MDL pe perioada 2000-2009

Sursa: calculele autorului în baza datelor de privind [ratele oficiale medii de schimb](http://www.bnm.md/md/exchange_rates), www.bnm.md/md/exchange_rates

Invocam încă 2 argumente, care susțin aceste concluzii:

- Către sfârșitul anului vom avea un deficit comercial mai mic ca anul trecut, o asemenea stare de lucruri reflectă faptul că ieșirile de valută asociate tranzacțiilor comerciale externe vor fi mai mici;
- Federația Rusă, Statele Unite ale Americii (în cadrul proiectului „Provocările Mileniului”), precum și Fondul Monetar Internațional (în continuare FMI) și-au declarat intenția de a susține financiar Moldova. Realizarea pe viitor a acestor planuri va contribui la injectarea unor sume considerabile de valută în Moldova.

Astfel, în pofida reducerea remiterilor recepționate, posibilul ajutor financiar extern și micșorarea deficitului comercial ar putea determina evoluții pozitive ale monedei naționale în raport cu valutele de referință.

5.3 Impactul crizei asupra stabilității bugetare și a salariilor

Actualmente, cea mai mare provocare pentru economie este menținerea echilibrului bugetar. Declinul economiei naționale a generat o scădere a veniturilor percepute de stat, astfel afectând stabilitatea bugetară. O situație caracteristică anilor anteriori era supraîndeplinirea planurilor de încasări bugetare, însă începând cu luna aprilie 2009 se atestă o neîndeplinire a planurilor de colectare a veniturilor statului.

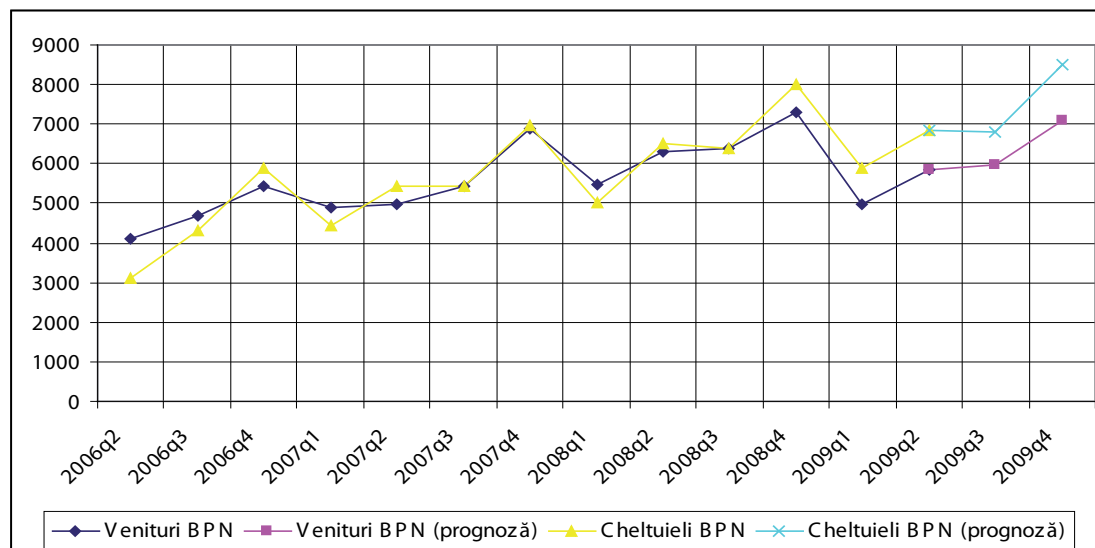
*Actualmente, cea
mai mare provocare
pentru economie
este menținerea
echilibrului bugetar*

Analiza datelor în profil trimestrial relevă existența sezonității în evoluția veniturilor și cheltuielilor bugetare. Veniturile bugetare au o creștere de-a lungul anului, cele mai mici încasări înregistrându-se în trimestrul I, în trimestrul II și III creșterea este nesemnificativă, iar spre sfârșitul anului înregistrăm o mărire bruscă a colectărilor. În general, cheltuielile bugetare au o evoluție similară, numai că în trimestrul III se înregistrează o scădere nesemnificativă a cheltuielilor față de trimestrul II. În rezultatul prognozelor au fost obținute următoarele date:

- veniturile bugetului public național pentru trimestrul III vor fi de 5974 mil. MDL, iar în trimestrul IV vor atinge valoarea de 7099 mil. MDL;
- pentru trimestrul III cheltuielile bugetului public național vor fi de 6796 mil. MDL, iar în trimestrul IV cheltuielile se vor cifra la 8495 mil. MDL.

Volumul anual al veniturilor bugetului public național va fi de 23905 mil. MDL, cheltuielile bugetului public național vor fi în sumă de 28022 mil. MDL, deficitul bugetului public național va fi de 4116 mil. MDL. Aici trebuie de avut în considerație faptul că prognoza se bazează pe extrapolarea tendințelor anterioare, calculate în baza datelor de site-ul Ministerului Finanțelor. Unele compartimente de cheltuieli, ca de exemplu, restituirea TVA sau achizițiile publice de mărfuri și servicii, vor fi reflectate abia la sfârșitul anului și nu au putut fi incluse în estimări. De aceea estimările noastre subestimează valoarea acestui indicator. La sfârșitul anului deficitul bugetar, pare să depășească cu mult cifra pe care am prognozat-o, aceasta, mai degrabă, indică o limită inferioară pentru acest indicator.

Figura 21. Veniturile și cheltuielile trimestriale ale bugetului public național în perioada 2006-2009 (mil. MDL)

Sursa: calculele autorului privind executarea bugetului public național, www.mf.gov.md/rol/nationalbuget/

În primele 8 luni ale anului 2009 salariu mediu pe economie a cunoscut o creștere lentă, ritmul nominal lunar de creștere fiind de 1,45 %, unul mai mic în comparație cu perioada similară a anului trecut, când rata de creștere a înregistrat o valoare de 2,7 %. În cazul păstrării acestui ritm de creștere către sfârșitul anului salariul nominal va fi de circa 3000 MDL.

Creșterea salarială va fi una neînsemnată. Întreprinderile din sectorul real al economiei se confruntă cu grave probleme, cauzate de criză și în timpul apropiat nu vor acționa în vederea stimulărilor salariale. Concomitent în vederea optimizării cheltuielilor publice în sectorul bugetar, majorările salariale vor fi înghețate sau se vor realiza cu ritmuri mici. Deficitul bugetar va rămâne una dintre problemele de bază pentru noul Guvern. Principala provocare va fi ca echilibrarea bugetară să nu afecteze grav realizarea sarcinilor sociale ale statului. De menționat că organizațiile financiare internaționale recomandă ca stabilității bugetare să i se acorde o atenție deosebită, de multe ori în detrimentul programelor sociale. Cu toate că întimpină mari dificultăți, considerăm că guvernul este în stare să efectueze plățile pensiilor și salariilor. În cazul Moldovei ajutorul extern este „colacul de salvare” pentru economia națională și el va facilita mult buna realizare a programului de activitate a Guvernului.

5.4 Acordul cu FMI – un posibil colac de salvare

1. Pentru Republica Moldova semnarea unui nou acord cu FMI are o semnificație majoră. E bine știut faptul că FMI vine cu o rețetă standard, care are ca scop central menținerea stabilității macroeconomice. Propunerile FMI vor ține de menținerea stabilității prețurilor și a echilibrului bugetar, care trebuie realizate prin politici financiare restrictive. Pe de altă parte în urma negocierilor, partea moldovenească intenționează să obțină anumite avantaje, ce iar permite, pe viitor, să promoveze politici economice cu un caracter stimulat. De aceea considerăm că, în linii mari, discuțiile se vor axa pe 2 chestiuni: cât de restrictive ar fi trebuit să fie politicile economice și direcțiile în care se vor aplica aceste politici.

E clar că viziunea FMI asupra politicilor economice nu va fi acceptată în întregime de partea moldavă. Totuși, considerăm că între planurile Guvernului Moldovei și propunerile cu care vine FMI, și care, în linii generale, au fost anterior conturate de Johan Mathisen, reprezentantul permanent al FMI în Moldova, se vor găsi mai multe tangențe decât viziuni diferite.

*E clar că viziunea
FMI asupra
politicilor economice
nu va fi acceptată în
întregime de partea
moldavă*

2. În contextul crizei, BNM a recurs la măsuri contraciclice, relaxând politica sa monetară. Din octombrie 2008 până în august 2009 rata rezervelor obligatorii de la mijloacele atrase în MDL a fost redusă de la 22% până la 10%⁸⁰, concomitent, în perioada similară, ratele dobânzii la depozite în MDL a scăzut de la 19,38 % la 12,99%, iar la credite în MDL de la 22,31% la 17,58%⁸¹. În această direcție BNM îi rămîne un spațiu prea îngust pentru manevrare, rata rezervei obligatorii nu poate fi redusă la zero, cel puțin din motivul păstrării siguranței sistemului bancar. De aceea pe viitor BNM va apela mai rar (sau poate deloc) la utilizarea acestui instrument. În linii generale, BNM nu are mari rezerve, pentru a susține în continuare o relaxare a politicii monetare.

În acest domeniu se pare că FMI nu va veni cu recomandări esențiale: în Moldova stabilitatea prețurilor nu este periclitate, ceea ce nu implică intervenții serioase din partea BNM.

80 „Rezervele obligatorii menținute de bănci on MDL on anii 2008 – 2009”, www.bnm.md/md/obligatory_reserves

81 www.bnm.md/md/ratele_medii_dobanzilor

3. În decursul anului a apărut de câteva ori propunerea măririi cotei TVA; s-au sugerat o majorare de la 20% pînă la 25% - variantă propusă de FMI⁸². Majorarea acestei taxe ar putea aduce unele surse adiționale la bugetul public național, aceasta datorită faptului că taxele indirecte constituie componenta principală a încasărilor bugetare, însă „în asemenea momente o asemenea mișcare debusolează și mai mult economia”⁸³. În condițiile recesiunii economice guvernul ar trebui să stimuleze activitatea economică sau cel puțin să nu intervină prin măsuri ce afectează negativ activitatea agenților economici, astfel este mai oportun o politică fiscală ce nu ar deranja sectorul privat.

Pe lîngă faptul că majorarea cotei TVA va fi o măsură nepopulară, ea poate genera costuri suplimentare. Majorarea TVA inevitabil va duce la mărirea nivelului prețurilor. O altă problemă poate fi mărirea nivelului economiei informale. Costurile adiționale generate de mărirea TVA ar putea orienta agenții economici spre utilizarea mai largă a schemelor ilegale în derularea afacerilor.

Considerăm că acesta este domeniul care poate genera cele mai dificile discuții. **Pentru partea moldovenească, ar fi recomandat să opteze pentru păstrarea status-quo-ului la acest capitol.**

4. În primăvara acestui an a fost lansată ideea trecerii la o cotă unică de impozitare a persoanelor fizice de 15%. Implementarea acestei măsuri implică realizarea prealabilă a unei analize ample. Introducerea unei cote unice de impozitare poate avea efecte adverse celor scontate, un exemplu îl constituie cazul României – „introducerea cotei unice de impozitare de 16 procente asupra veniturii și profitului a condus la o pierdere de venituri de aproximativ 1 procent din PIB”⁸⁴.

Studiile realizate de Chistruga și Fala (2007)⁸⁵ și Vragaleva (2009)⁸⁶ relevă rezultate diferite privind adoptarea cotei unice de

82 “FMI a revăzut din nou prognozele macroeconomice pentru Moldova”, www.info-prim.md

83 „Majorarea TVA poate provoca un șoc inflaționist”, www.bursa.ro/online/s=print&sr=articol&id_articol=56447.html

84 Nota de informare publică (PIN) No. 06/49 Fondul Monetar Internațional, 4 mai 2006 Washington DC 20431, Nota de informare publică: Board-ul FMI finalizează Articolul IV Consultări cu România, <http://www.fmi.ro/index.php?pid=19&presa&lg=ro>

85 Chistruga M., Fala A., „Studiu privind determinarea cotei optime de impozitare a persoanelor fizice: practica internațională și posibilități de implementare în Republica Moldova”, Institutul de Economie, Finanțe și Statistică, 2007

86 Vragaleva V., „Soluții anticriză: impozitul pe venit din salariu. Analiza comparativă”, idei.md/?p=818#more-818, 2009

impozitare a veniturilor persoanelor fizice. Concluziile studiilor sunt diferite. Adoptarea cotei unice poate fi realizată, însă se necesită o analiză cu date actualizate și efectuarea iterațiilor cu diferite niveluri a ratelor de impunere și a scutirilor personale. **O asemenea modificare este una rațională și poate fi realizată, în timp util, deoarece există o metodologie elaborată. Prin introducerea cotei unice de impozitare se poate de obținut acumulări mai mari la buget.** Introducerea cotei unice de impozitare este o soluție pentru propunerea FMI de a identifica noi surse de încasări bugetare.

5. O altă problemă importantă este sistemul de pensionare. Sub aspect financiar sistemul de pensionare este marcat de o evoluție negativă: în perioada pre-criză , anii 2005-2007 deficitul Bugetului Asigurărilor Sociale de Stat a crescut de la,7 mil. MDL până la 87,3 mil MDL⁸⁷. Această tendință este amplificată de mărirea numărului de persoane în etate, beneficiari de plăți sociale.

Pentru a asigura pe viitor dezvoltarea în acest domeniu va fi nevoie de a realiza măsuri nepopulare, însă necesare din punct de vedere economic.

Actualmente în Moldova vârsta de pensionare este de 62 de ani la bărbați și 57de ani la femei.

Caracteristic Moldovei este sporirea speranței de viață în ultimul deceniu. Astfel *speranța de viață la naștere* în 2008 a fost de 69,4 ani, inclusiv la bărbați – 65,6, la femei – 73,2 ani. Comparativ cu 2001 ea s-a majorat, la bărbați cu un an, iar la femei aproximativ cu un an jumate⁸⁸. La acest capitol putem fi comparați cu Estonia și România unde speranța de viață pe anii 2005-2010 este de 71.4 ani și respectiv de 72,5 ani. În aceste țări se merge spre majorarea vârstei de pensionare, în 2003 Estonia a pornit în de la o vârstă de pensionare de 55 ani pentru bărbați și 60 pentru femei ca pînă în 2016 vârsta de pensionare să fie echivalată între bărbați și femei și să constituie 63 de ani⁸⁹. În România, vârsta standard de pensionare către 2013 va fi de **de 60 ani pentru femei si 65 ani pentru barbati, pornindu-se de la 57 de ani**

Pentru a asigura pe viitor dezvoltarea sistemului de pensionare, va fi nevoie de a realiza măsuri nepopulare, însă necesare din punct de vedere economic

87 Adrian Lușor, „Document de Analiză a Politicilor. Fezabilitatea implementării sistemului de pensii private în Republica Moldova, Expert Grup, Chișinău, 2009

88 „Populația și procesele demografice în Republica Moldova. Culegere statistică”, Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, Chișinău, 2009

89 Liina Kulu, Janno Reiljan, „Old-age pension reform in Estonia on the basis of the world bank’s multi-pillar approach”, Tartu, 2004, p. 33

și șapte luni pentru femeii și de la 62 de ani și șapte luni pentru bărbați, potrivit prevederilor din Legea 19/2000 privind sistemul public de pensii⁹⁰.

În Moldova numărul populației ocupate tinde să scadă. În perioada 2000-2008 numărul persoanelor ocupate a scăzut de la 1514 mii pînă la 1251 mii. Rata de dependență între pensionari și persoane angajate tinde să crească, mărindu-se de la 46% în 2004 pînă la 50% în 2008⁹¹, în comparație cu media pe Uniunea Europeană de circa 30%⁹². În Uniunea Europeană tendința de majorare a vârstei de pensionare se intensifică.

Populația cuprinsă între vîrsta de 15-19 ani reprezintă rezerva pentru trecerea în categoria de persoane ocupate, însă din 2004 ritmul de modificare a numărului populației cu această vîrstă are valori negative⁹³.

În același timp numărul populației cuprinse între vîrsta de 55-59 de ani, care va trece în categoria de pensionari, cu toate că e mai mică ca numărul persoanelor cu vîrsta între 15-19 ani, are o pronunțată tendință de majorare, avînd o creștere medie anuală de 12,9 % pe perioada anilor 2004-2008⁹⁴.

Se prognozează că tendințele, descrise mai sus se vor extinde pe termen lung⁹⁵.

În condițiile procesului de îmbătrînire a populației, majorarea vârstei de pensionare este o ajustare rațională (pe plan internațional această măsură reprezintă o tendință ce se intensifică). În Moldova la sfîrșitul anilor 90 s-a început majorarea vârstei de pensionare, însă în 2003 acest proces a fost înghețat.

Mărirea vârstei de pensionare trebuie efectuată treptat - prin majorări succesive pe parcursul unei perioade mai îndelungate - o atingere a vârstei de pensionare de 60 de ani pentru femeii și 65 pentru bărbați, poate fi realizată prin majorări treptate pe parcursul a 8-12 ani, cu măriri anuale de 4-6 luni a vârstei de pensionare.

90 "LEGE nr.19 din 17 martie 2000 privind sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale", www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm?act_text?id=22559

91 Calculele autorului în baza datelor despre numărul pensionarilor și populația ocupată preluate din "Raportul trimestrial. Situația social-economică a Republicii Moldova în ianuarie-iunie 2009", www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Raport_trimestrial/raport_II_2009_rom.pdf

92 "Can Europe afford to grow old?", Finance & Development, 2004

93 Calculele autorului în baza datelor privind „Populația stabilă pe grupe de vîrstă și sexe, la 1 ianuarie (2000-2008)”, www.statistica.md/pageview.php?l=ro&idc=334&id=2338

94 Ibidem

95 BNS și Басканов В. Ю., „Пенсионная система Республики Молдова: актуарная экспертиза”, Moscova, 2007.

În această direcție un angajament din partea Guvernului de a majora treptat vârsta de pensionare pare să fie o soluție ce ar satisface ambele părți.

6. Guvernul va tinde și în continuare să reducă cheltuielile bugetare. În condițiile actuale o asemenea abordare este inevitabilă. Problema centrală va ține de direcțiile a căror finanțare va scădea.

Însă scăderea cheltuielilor bugetare nu ar trebuie să se realizeze pe baza reducerii salariilor la angajații din sectorul bugetar. Angajații bugetari reprezintă circa 19% din populația economică ocupată⁹⁶ și veniturile obținute de ei contribuie esențial la finanțarea consumului menajelor. Consumul gospodăriilor reprezintă componenta de bază a cererii agregate, din 2005 ponderea acestei componente are valori de peste 90% în PIB⁹⁷. Din acest considerent reducerea salariilor în sfera bugetară va avea un impact negativ asupra cererii agregate și respectiv asupra creșterii economice.

Acest domeniu la fel poate provoca îngreunarea procesului de negociere. Conform Cadrului de Cheltuieli pe Termen Mediu cheltuielile cu salariații din sistemul bugetar reprezintă circa 10% din PIB⁹⁸ – rigoare înaintată de FMI și respectată de Moldova. Pe această direcție poziția Moldovei probabil va coincide parțial cu opinia experților FMI, care insistă pe ideea reducerii cheltuielilor bugetare destinate personalului. **Guvernul Moldovei trebuie să realizeze reduceri de cheltuieli bugetare, dar nu pe seama angajaților bugetari.**

Evident că aceste măsuri pot rezolva doar parțial problema stabilității bugetare. **Ajutorul din străinătate pare să fie o soluție inevitabilă pentru acoperirea deficitului bugetar.** În acest context **semnarea acordului cu FMI este un imperativ pentru guvernul Moldovei.** Pe lângă ajutorarea financiară semnarea unui acord cu FMI, **este importantă și din considerentul măririi atractivității investiționale și a credibilității Moldovei în fața creditorilor străini**, ceea ce poate genera noi intrări de capital în Moldova.

96 Calculele autorului în baza datelor privind „Distribuția populației în vârstă de 15 ani și mai mult după participarea la activitatea economică (2000-2009)”, www.statistica.md/pageview.php?l=ro&idc=320&id=2294

97 “Structura produsului intern brut pe categorii de utilizări (1995-2008)”, www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=191&

98 „Cadrul de Cheltuieli pe Termen Mediu”, Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova, Chișinău, 2007, p. 30, www.mf.gov.md/common/middlecost/CCTM2008/text_CCTM_2008-2010.pdf

---

Riscuri și probleme

- În primele opt luni ale anului 2009 volumul transferurilor private din străinătate realizate prin sistemul bancar s-a redus cu 33% în comparație cu perioada similară a anului trecut și a constituit 731 mil. USD.
- Reducerea remiterilor contribuie la scăderea consumului, ceea ce afectează negativ economia deoarece se produce micșorarea încasărilor din taxe indirecte, care reprezintă o pondere majoritară în veniturile Bugetului Public Național și se reduc veniturile agenților economici.
- În primele 2 trimestre ale anului 2009 principalii indicatori economici au înregistrat scăderi considerabile comparativ cu perioadele similare ale anului trecut.
- Declinul economiei naționale a generat o scădere a veniturilor percepute de stat, astfel afectând stabilitatea bugetară. O situație caracteristică anilor anteriori era supraîndeplinirea planurilor de încasări bugetare, însă începând cu luna aprilie 2009 se atestă o nedeplinire a planurilor de colectare a veniturilor statului. Deficitul bugetar va rămâne una dintre problemele de bază pentru noul Guvern. Principala provocare va fi ca echilibrarea bugetară să nu afecteze grav realizarea sarcinilor sociale ale statului.

Predictii

- În 2009 valoarea nominală a PIB-lui va constitui circa 59 mld. MDL, mai mic cu 3,8 mld. MDL decât în 2008, ceea ce reprezintă o scădere nominală de 6 % față de anul 2008. Creșterea reală (modificarea PIB-ului în prețuri constante) va avea o valoare negativă, fiind estimată la 7,8%.
- Volumul comerțului exterior va avea o valoare inferioară față de anul precedent. Exportul va constitui circa 1173 mil. USD, iar importul va fi de 2797 mil. USD. Volumul comerțului exterior va avea o valoare inferioară față de anul precedent. Exportul va constitui circa 1173 mil. USD, iar importul va fi de 2797 mil. USD.

- Scăderea importului va fi mai drastică decât cea a exportului. Această evoluție are și un plus: se va micșora deficitul balanței comerciale. Deficitul balanței comerciale va fi de 1624,5 mln USD, iar exportul va acoperi în proporție de 41,9% importul, situație similară cu cea din anul 2006, când exportul acoperea în proporție de 39% importul.
- Pentru anul 2009 Moldova va avea deflație. Creșterea anuală a prețurilor va constitui -1,7%.
- Conform prognozelor, cursul USD/MDL va coborî, atingînd în trimestrul IV o valoare de 10,9 MDL pentru un dolar SUA. De asemenea conform estimărilor prețul monedei unice în ultimul trimestru va fi de 15,83 lei.
- Volumul anual al veniturilor bugetului public național va fi de 23905 mil. MDL, cheltuielile bugetului public național vor fi în sumă de 28022 mil. MDL, deficitul bugetului public național va fi de 4116 mil. MDL. Cu ajutorul împrumuturilor din externe, guvernul va fi în stare să achite pensiile și salariile.

NOTE

IDIS „Viitorul” reprezintă o instituție de cercetare, instruire și inițiativă publică, care activează pe o serie de domenii legate de: analiză economică, guvernare, cercetare politică, planificare strategică și management al cunoștințelor. IDIS activează în calitate de platformă comună care reunește tineri intelectuali, preocupați de succesul tranziției spre economia de piață și societatea deschisă în Republica Moldova.

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul” este succesorul de drept al Fundației Viitorul, și păstrează în linii mari tradițiile, obiectivele și principiile de acțiune ale fundației, printre care se numără: formarea de instituții democratice și dezvoltarea unui spirit de responsabilitate efectivă printre oamenii politici, funcționari publici și cetățenii țării noastre, consolidarea societății civile și spiritului critic, promovarea libertăților și valorilor unei societăți deschise, modernizate și pro-europene.

